

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

12

Discursul solemn
al președintelui Nicolae Ceaușescu

(Paginile 12—13)

NOUA ETAPĂ ISTORICĂ

IMPUNĂTOARE prin vibranta atmosferă de manifestare a voinței obștești au fost alegerile de la 9 martie, cind aproape două treimi din populația țării s-a prezentat la urne pentru a exprima în quasi-unanimitate încrederea în candidații Frontului Unității Socialiste. Cu atât mai impunătoare s-au proiectat în conștiințe zilele de 17 și 18 martie cind s-a constituit noua Marea Adunare Națională, care a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu președinte al Republicii Socialiste România, care a procedat, apoi, la alegerea noului Consiliu de Stat și a Consiliului de Miniștri. Am trăit cu toții momente de emoție profund semnificativă la solemnitatea investiturii și a jurământului Președintelui Republicii, ca și a tuturor celor care, desemnați direct de către popor, au rostit acel „Jur”, implicind devotamentul suprem pentru slujirea cu credință a patriei, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului în respectul Constituției și legilor țării, pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste; pentru promovarea consecventă a politicii externe de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orinduire socială, pe baza deplinei egalități în drepturi, de solidaritate cu forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni, de pace și prietenie între popoare; pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste.

Jurământul președintelui Republicii Socialiste România constituie un legământ suprem pentru un program confirmind realitatea în mers a celei mai eficiente dintre revoluții: edificarea socialismului și comunismului în deplina convergență a liniilor de identitate națională, a profilului propriu dăruit de întreaga istorie a acestui popor, în această parte a lumii europene, în perspectiva concretizării voinței de a fi el însuși și, astfel, un factor activ al celei mai generoase dintre orinduirile sociale sub semnul și finalitatea celui mai nobil umanism. Trăit efervescent la scara viitorului de progres și pace al întregii omeniri.

Este și sentimentul dimensiunii istorice pe care-l respiră discursul solemn al tovarășului Nicolae Ceaușescu la realegerea sa ca președinte al Republicii Socialiste România. Auzindu-l, citindu-l, te simți străbătut de acea conștiință revoluționară care, în consecvența ei marxist-leninistă, face să vibreze cu atât mai intens filigranul nețărmuritei dragoste de patrie și de popor, în finalitatea celei mai înaintate civilizații, dar, cu atât mai intens, a celei mai elevate conștiințe umaniste, în promovarea unui spirit revoluționar înaintat: prin intransigența față de neajunsuri și lipsuri, prin hotărârea de a acționa pentru înlăturarea lor, pentru îmbunătățirea continuă a muncii în toate domeniile, prin voința fermă de a întrona în toate sectoarele un climat de ordine și disciplină, un înalt spirit de răspundere comunist.

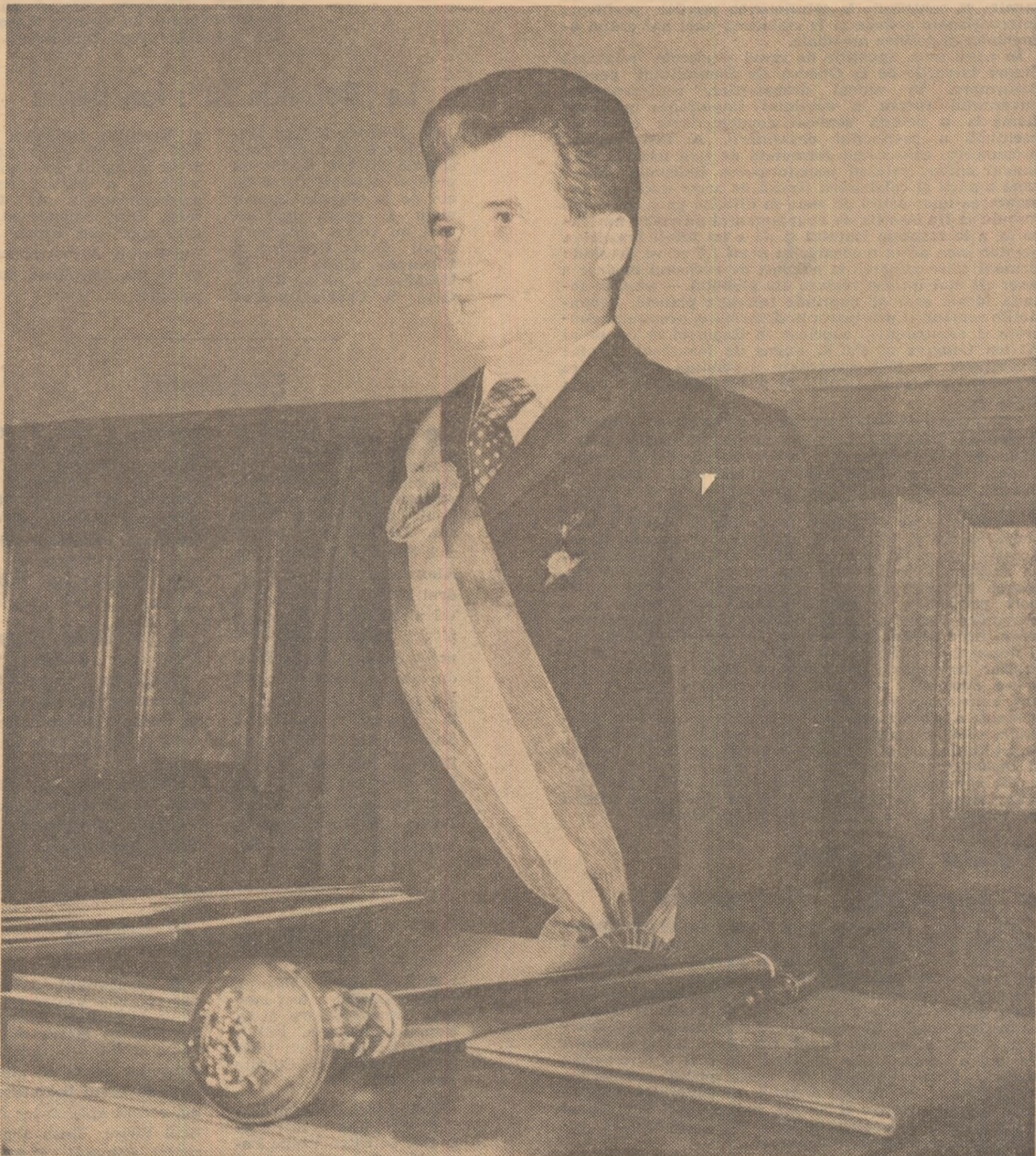
Echivalind definiția, multiplu exemplară, a concepției celei mai avansate despre lume și societate, despre capacitatea umană la actualii parametri ai revoluției tehnicoștiințifice, în actuala viziune a perfecționării societății în perspectiva mileniului ce vine, — cuvântarea președintelui României capătă valoarea unui document al contemporaneității: prin valențele sale de prospectare a viitorului nostru, cit și prin raza audienței lui dincolo de hotarele țării. Este o quintesență de ordin ideologic și practic în înfăptuirea multilaterală a revoluției socialiste, în condițiile atât de pregnant definite în Programul Partidului și în hotărârile Congresului al XI-lea.

Căci, odată cu trecerea la realizarea planului cincinal 1976—1980, intrăm — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — într-o nouă etapă istorică a societății noastre socialiste: „Înfăptuirea neabătută a obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea va asigura ridicarea patriei pe o treaptă superioară de dezvoltare economico-socială. În ascensiunea spre minunatele piscuri ale comunismului vom parcurge o cale lungă; înălțimile pe care le vom cuceri în toate domeniile ne vor permite să continuăm cu pași fermi drumul spre visul de aur al poporului nostru, al întregii omeniri, spre comunism”.

De aici necesitatea ridicării pe o nouă treaptă a instituționalizării revoluției socialiste, de aici imperativul încheierii, în cincinalul următor, în linii generale a procesului de elaborare a cadrului juridic și organizatoric necesar creșterii rolului statului în organizarea și conducerea activității economico-sociale, pe baza planului național unic, precum și a participării tot mai active a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea societății, la făurirea conștientă a viitorului liber și fericit al patriei noastre socialiste.

Iată tot atâtea linii de forță ale unui eveniment — trăit la scara națională — și definit ca perspectivă de către cel mai iubit fiu al poporului, reinvestit cu prerogativele celei mai înalte demnități întru conducerea fermă, rodnică, a națiunii pe calea spre minunatele piscuri ale viitorului său. Piscuri pe care, cu gândul și cu fața, le vedem, cu toții și de pe acum, strălucind la orizont.

George Ivașcu

JURĂMÎNTUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII

Jur să slujesc cu credință patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului în Republica Socialistă România!

Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste!

Jur să promovez neabătut politica externă de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orinduire socială, pe baza deplinei egalități în drepturi, de solidaritate cu forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni, de pace și prietenie între popoare!

Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România!

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Iliore, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar general de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

Acțiuni pentru dezarmare, securitate și cooperare

IN VIAȚA INTERNAȚIONALĂ se manifestă tot mai activ inițiativele pentru aprofundarea proceselor de cooperare, proces caracteristic pentru o strategie globală menită să contribuie la soluționarea marilor probleme internaționale actuale și la stabilirea unei noi ordini economice și politice mondiale.

În acest sens, agențiile de presă și ziarele relatează despre lucrările de la Geneva ale Comitetului pentru dezarmare. În cadrul dezbaterilor, reprezentantul guvernului român a subliniat importanța pe care România o acordă zonelor denucleezate ca parte esențială a procesului de dezarmare. A fost evocată propunerea, consecvent formulată de țara noastră de-a lungul anilor, privind transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării lipsită de arme nucleare. Instaurarea unor astfel de zone în diferite părți ale lumii trebuie să fie însoțită de angajamentul puterilor nucleare de a le respecta statutul și de a nu folosi împotriva acestor zone arma nucleară. În acest fel se va deschide drumul către punerea la adăpost de pericolul nuclear a unor cit mai întinse regiuni ale globului — pină la soluția ideală care ar cuprinde întreaga planetă. Propunerile românești privitoare la dezarmare, propuneri concrete și constructive, cuprinse în Raportul la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R. expus de tovarășul Nicolae Ceaușescu, au fost prezentate săptămîna trecută ca document oficial în Comitetul pentru dezarmare de la Geneva.

CONFERINȚA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, care-și continuă lucrările la Geneva, în ritm accelerat, a trecut la abordarea uneia dintre cele mai importante și interesante probleme, anume pregătirea tinerei generații pentru sarcinile mari ce-i revin în edificarea unei noi ordini politice și economice pe continent. Delegația României a participat activ și eficient la discuțiile și negocierile în această ordine de idei, prezentînd alături de alte state, ca Austria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Irlanda, Marea Britanie, Ungaria și Uniunea Sovietică, propuneri privitoare la cadrul general de dezvoltare a cooperării europene în problemele tinereții. Se vede, între altele, promovarea, în rîndurile tinereții, a dorinței de înțelegere reciprocă și de întărire a relațiilor prietenești de încredere între popoare. Într-un document prezentat Conferinței de țările mai sus enumerate se subliniază necesitatea creșterii însemnate a schimburilor și a relațiilor între tinerii muncitori, elevi și studenți pe baza unor acorduri bilaterale și multilaterale, și a unor programe specifice care vor fi încheiate în acest scop pentru organizarea de seminarii internaționale, cursuri de perfecționare profesională, cursuri de studierea limbilor străine și măsuri de intensificare a turismului pentru tineret.

Cauza dreaptă a poporului vietnamez

FORȚELE PROGRESISTE DE PRETUTINDENI marchează ziua de 19 martie ca Zi a solidarității internaționale cu poporul vietnamez. Această zi a devenit, de acum 25 de ani, simbolul luptei eroice a patrioților vietnamezi împotriva agresiunii și dominației coloniale, pentru libertate și dreptate națională și socială. În același timp, a devenit un reper al muncii constructive, a acestui mîndru popor, care nu a putut fi cîntit de nici o demonstrație de forță, de nici o intervenție străină. Reafirmîndu-și, cu acest prilej, solidaritatea frățească cu cauza dreaptă a poporului vietnamez, poporul român îi urează noi și mari succese în lupta pentru refacerea unității naționale, pentru reconstrucție pașnică și prosperitate.

Congresul al XI-lea al P.M.S.U.

LA BUDAPESTA au loc lucrările celui de la XI-lea Congres al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, eveniment de însemnătate majoră în viața poporului vecin și prieten. În raportul prezentat Congresului de János Kádár, prim-secretar al C.C. al P.M.S.U., au fost amplu expuse problemele dezvoltării sociale, construcției economice, activității ideologice, vieții culturale, muncii de partid și problemele relațiilor internaționale ale Republicii Populare Ungare și ale P.M.S.U. Tovarășul János Kádár a subliniat că raportul prezintă atât realizările din perioada trecută, cit și sarcinile pe următorii cinci ani. Telurile de perspectivă în proiectul Declarației-Program prezentat Congresului vor servi construirii societății socialiste dezvoltate și trecerii la etapa construirii comunismului.

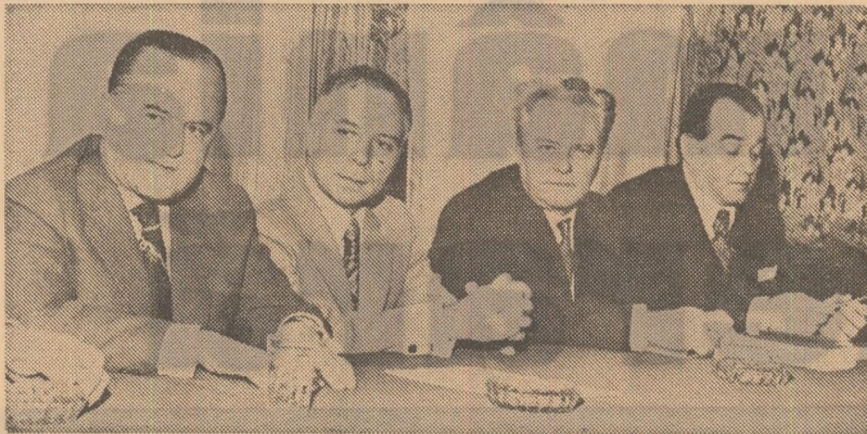
La închiderea ediției noastre, lucrările Congresului continuă.

Congresul P.C.I.

LA ROMA are loc Congresul al XV-lea al Partidului Comunist Italian, eveniment de prima însemnătate pentru puternicul detașament al comunistilor italieni și al tuturor forțelor progresiste și democratice din Italia. Lozincă actualului Congres este : „Înțelegerea și lupta tuturor forțelor democratice și populare, pentru salvarea și renașterea Italiei”. Enrico Berlinguer, secretar general al P.C.I., a prezentat Congresului raportul, salutat de participanți cu aplauze prelungite. Lucrările continuă.

Observator

Viața literară

În ziua de 13 martie 1975, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu”, la adunarea generală a organizației P.C.R. de la Uniunea Scriitorilor, în cadrul învățămîntului ideologic, s-a desfășurat dezbaterile pe tema Probleme actuale ale politicii externe a P.C.R. Creșterea prestigiului României socialiste în lume, cu participarea lui George Macovescu (în fotografie, alături de Ion Hobana, Virgil Teodorescu și Traian Iancu).

Fotografie de Vasile Blendea

La „Rotonda 13”: Ion Barbu

„Rotonda 13” din săptămîna trecută a fost consacrată lui Ion Barbu, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la naștere. Despre viața și opera marelui poet au vorbit academicienii Octav Onicescu și Gheorghe Mihoc, prof. N. Mihăileanu, Adrian Rogoz, Ovid S. Crohmălniceanu

și Romulus Vulpescu. A fost ascultată — înregistrată pe bandă de magnetofon — o mărturisire a academicianului Al. Rosetti. Dinu Ianculescu a citit apoi din opera lui Ion Barbu. A fost prezentă Gerda Barbilian, soția poetului.

Sărbătoriri

La Casa de cultură „Nicolae Bălcescu” din București a avut loc sărbătorirea Agathe Grigorescu Bacovia, cu prilejul împlinirii a 80 de ani. Au luat cuvîntul acad. Eugen Jebeleanu, ing. Alexandru Petcu din cadrul Comitetului de partid al sectorului 5 al Capitalei, Mihai Gavril, Corneliu Albu și Elena Brici din partea fostelor eleve ale poetei. De asemenea, la Muzeul de istorie a Municipiului București, poeta a fost sărbătorită într-un cadru festiv. Au luat cuvîntul prof. Petre Dache, directorul Muzeului, poeta Veronica Po-

rumbacu și prof. Al. Cebuc, vicepreședinte al Comitetului de cultură și educație socialistă al Municipiului București. Numeroși membri ai celor două cenacuri literare au citit versuri omagiale închinete sărbătoritei.

La sediul Uniunii Scriitorilor a avut loc sărbătorirea prozatorului Constantin Chiriță, secretar general al Uniunii, cu prilejul împlinirii a 50 de ani.

Sărbătoritul a fost omagiat din partea conducerii Uniunii Scriitorilor de Virgil Teodorescu.

Lansări de noi volume

În comuna Mărașu, județul Brăila, a fost lansată noua lucrare a lui Romulus Zaharia, intitulată „Cal bătrîn cu țîntă roșie”, apărută în Editura Eminescu.

La Librăria „Ioan Slavici” din Arad a fost prezentat de către Vasile Popcangă noul volum al lui Vasile Netea, „Lupta românilor din Transilvania pentru unitate națională”, apărut în Editura Științifică. După amiază, la Casa de cultură din Arad, Vasile Netea a conferențiat despre „Scriitori și istorici ardeleni, membri ai Academiei Române”.

La Liceul nr. 1 din Brașov a fost prezentată piesa „Marele fluviu își adună apele” de Dan Tărchiță, apărută în colecția „Rampa” a Editurii Eminescu.

Editura Militară a organizat, la Librăria „M. Sadoveanu” din Capitală, lansarea volumului „Mai jos de steaua polară” de Radu Teodoru. A prezentat criticul Aurel Martin.

ERATĂ : În documentul eminescian publicat săptămîna trecută la pagina 7, paragraful doi, se va citi, corect, patrona, în loc de patema.

Santier

Nina Cassian

a pregătit, pentru Editura Eminescu, antologia originală intitulată *O sută de poeme*, ce cuprinde cinci părți : „Fantasia”, „Roman”, „Antiroman”, „Apocalipsis cum figuris” și „Orgoliul, singurătatea, arta”. A predat Editurii Eminescu o ediție bilingvă de versuri, versiunea franceză fiind realizată de Eugene Guilleviț și Lily Devis. A terminat o nouă ediție a cărții sale *Atît de grozavă și adio*, amplificată și completată cu cîteva ample nuvele inedite. Lucrează la un volum de poeme destinat copiilor, cu ilustrații proprii.

Petru

Vintilă

a încredințat teatrului din Reșița comedia intitulată *Miss România*. A alcătuit o selecție din poemele sale tipărite și inedite cu titlul *Zăpezile de odinioară*.

Traian Coșovei

a încredințat Editurii Cartea Românească o amplă culegere de poezii intitulată *La țărnuț cu lună*. Lucrează, pentru Editura Eminescu, la romanul *Dobrogea scaldată-n soare*.

Dan Mutașcu

are — în curs de apariție la Editura Eminescu — romanul *Bunul cetățean Arhimede*, iar la Editura Dacia, volumul de poezii *Fastele nopții*. Pregătește, pentru Editura Albatros, volumul de nuvele *Pervazul și alte patru-cinci lucruri*, iar pentru Casa de filme nr. 4 un scenariu intitulat *Vircolacii*, cu subiect desprins din evenimentele din august 1944.

Dan Verona

a încredințat Editurii Eminescu volumul de poeme *Parnasul dacic* (Cartea runelor). Lucrează pentru Editura Cartea Românească la volumul *Testament în limbi universale*.

Calendar

21.III.1808 — a murit Paul Iorgovici (n. 1764).
21.III.1849 — s-a născut D. Ollănescu-Ascanio (m. 1908).
21.III.1915 — s-a născut Călin Gruia.
21.III.1927 — a murit Const. Sandu-Aldea (n. 1874).
21.III.1930 — s-a născut Tiberiu Utan.
22.III.1832 — a murit Johann Wolfgang von Goethe (n. 1749).
22.III.1905 — s-a născut Romulus Dianu.
23.III.1842 — a murit Henri Beyle Stendhal (n. 1783).
23.III.1847 — s-a născut A.D. Xenopol (m. 1920).
23.III.1905 — s-a născut Virgil Gheorghiu.
23.III.1920 — s-a născut Radu Lupan.
23.III.1969 — a murit Tudor Teodorescu-Branște (n. 1899).

24.III.1905 — a murit Jules Verne (n. 1828).
24.III.1921 — s-a născut Traian Coșovei.
25.III.1813 — s-a născut Cezar Bolliac (m. 1881).
25.III. — se împlinesc 90 de ani de la nașterea (1885) lui Matei Căragiale (m. 1956).
25.III.1902 — s-a născut George Lesnea.
26.III.1875 — a murit Kriza János (n. 1811).
26.III.1892 — a murit Walt Whitman (n. 1819).
26.III.1913 — a murit Panait Cerna (n. 1881).
26.III.1923 — s-a născut Valentin Lipatti.
27.III. — Ziua mondială a teatrului.
27.III.1871 — s-a născut Heinrich Mann (m. 1950).

Om al cetății

DISCURSUL solemn, rostit în Marea Adunare Națională de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, când a fost reales Președinte al țării noastre, cuprinde o analiză pătrunzătoare a situației internaționale. După ce a expus pozițiile esențiale ale politicii externe a României socialiste, Secretarul General al Partidului Comunist a afirmat: „Așa cum am menționat și în alte împrejurări, sintem îngrijorați de marea concentrare de forțe militare și de armament, inclusiv nuclear, existent în Europa, considerind că această situație constituie un grav pericol nu numai pentru pacea continentului nostru, ci și a întregii lumi. Apreciem că desfășurarea lucrărilor Conferinței pentru securitatea europeană a dus la obținerea unor rezultate însemnate. Există reale posibilități pentru încheierea cu succes a acestei conferințe, pentru adoptarea, în cadrul unei reuniuni la nivel înalt, a documentelor care să garanteze înfăptuirea securității în Europa, instaurarea unor relații de largă colaborare între toate națiunile.

Aș dori de la această înaltă tribună să adresez tuturor guvernelor, parlamentelor, națiunilor europene chemarea de a face totul pentru inaugurarea unei ere noi în viața continentului european, pentru promovarea fermă a unei politici de colaborare și de pace între toate națiunile, împlinind astfel o necesitate vitală nu numai pentru Europa, ci pentru întreaga lume.”

AUZIND acest vibrant apel, m-am întrebat ce rezonanță are el în sufletul scriitorilor și artiștilor. Răspunsul mi l-am găsit imediat. Nu de mult, m-am aflat în mijlocul unei discuții între scriitori. Se vorbea despre cele ce se întâmplă azi în relațiile dintre state, dintre popoare, cu alte cuvinte, despre situația internațională. Am constatat atunci — pentru a cita oară? — că scriitorul din România este un om al cetății, căruia nu îi este nimic străin din ceea ce se mișcă în țară sau în alte țări.

Întrebările pe care și le puneau nu izvorau din simplă curiozitate, ci din adâncă preocupare pentru soarta de azi și de mâine a omului, a societății. Am găsit în unele întrebări neliniștea ființei umane față de înspăimântătoarea evoluție a armelor descoperite tot de geniul uman. Pe de o parte cursa înarmărilor continuă, arsenalele se supraîncarcă, laboratoarele experimentează cu febrilitate, uzinele produc cu o mare intensitate mijloace de distrugere inimaginabile ca putere, iar pe de altă parte se vorbește despre dezarmare, despre o încetinire a fabricării de arme nucleare, despre pace și cooperare în lume.

Unde este adevărul? se întrebau scriitorii. Contradicția este imensă, și ea trebuie rezolvată, pentru că altfel dezastrul se produce și în sufletul oamenilor, în viața lor spirituală. Și aceasta este domeniul în care construiesc scriitorii, în care arta lor se desăvârșește prin ceea ce modifică în structura intimă a oamenilor. Dramele sufletești ale individului cauzate de diferite întâmplări din viața personală au fost și vor continua să fie atât cât omul va exista, dar ele au trecut deja pe un plan secundar, locul fiindu-le luat de marile drame ale colectivității, de marile preocupări ale omului pentru viitorul lui.

IN secolul nostru, am pătruns furtunos în tainele naturii, căreia i-am smuls secrete păstrate cu strășnicie pînă acum. Am ajuns în lună și dăm ocol stelelor. Diamantele se fabrică în uzine. Se

înlocuiesc părți esențiale din corpul omenesc. Se fac experiențe promițătoare pentru producerea aurului pe cale sintetică. Visul alchimistilor devine realitate.

În același timp, există arme capabile să ucidă milioane de ființe, să pună în pericol civilizația noastră, să desintegreze planeta noastră.

Omenirea se industrializează într-un ritm extraordinar. Sursele clasice de materii prime încep să scadă în mod îngrijorător. Populația globului crește, dar producția agricolă nu a atins acel grad de dezvoltare încît să se asigure tuturor o hrană suficientă și substanțială. Fenomenul poluării ia proporții. Și-ar fi închipuit cineva acum patruzeci de ani că apele Atlanticului n-ar mai putea fi curate, și rodnice, într-o zi? Cîntînd-o pe Lorelei, se va fi gîndit Heine că Rinul va fi într-o zi atât de murdar, încît să nu mai aibă nimeni curajul să se scalde în apele lui?

„Nu mă interesează, acestea sînt necazuri și preocupări ale altora, ar putea spune un om al artei. Eu am alte griji, alte domenii în care mă mișc.”

Nu am avut această impresie la sfîrșitul celei discuții dintre scriitori, ci tocmai pe cea contrarie. Marile probleme ale societății, ale lumii îl stăpînesc în mod organic pe scriitorul din România Socialistă. Am spus organic, pentru că aceasta nu vine din afară, ci din propriul mod de gîndire al creatorului de literatură. Cu o sensibilitate deosebită față de fenomenele exterioare lui, scriitorul vibrează ca un instrument de o mare rezonanță, anticipînd de cele mai multe ori ceea ce încă nu este văzut, nu este simțit.

I-am ascultat săptămîna trecută pe scriitori cum căutau să pătrundă adînc în sensul fenomenelor, dincolo de învelișul aparent și să desprindă tendințele de evoluție a acestor fenomene, gata să tragă învățăminte pentru prezent, gata să se pregătească pentru viitor, viitorul acestui popor, al acestei țări ale noastre, al omenirii.

CITESC cu mult interes micile reportaje — poate prea mici, poate prea modeste — din revistele literare, în care se scrie despre participarea scriitorilor la viața politică a țării. În unul dintre ele, se spune că în perioada campaniei electorale, „la întîlnirile dintre candidați și alegători, la recitaluri poetice, șezători literare, simpozioane, întîlniri cu cititorii, s-au înregistrat 1176 de prezențe ale scriitorilor”. Au fost de față peste 100 000 de oameni ai muncii.

Mi-aș îngădui să afirm că aceasta face onoare scriitorilor români, literaturii române. O sută de mii de oameni au auzit cum sună noua poezie românească, astăzi una dintre cele mai înfloritoare din lumea întreagă. O sută de mii de oameni au auzit proza românească, nouă prin problematica ei, prin arta ei. O sută de mii de oameni i-au văzut pe scriitori printre ei, oameni printre oameni, și au înțeles că în România socialistă turnul de fildeș nu există.

În acest început de primăvară, la trei decenii de la eliberarea noastră, să salutăm această realitate ca pe o mare izbîndă a orînduirii noastre socialiste. Ne strîngem mîinile cu bucuria că slujim țara și neamul, pămîntul și codrii și apele noastre, viața noastră, a tuturor, arta noastră.

Lanțul acesta mare și cald al mîinilor noastre este parte a forței României socialiste.

George Macovescu

Ion Sălișteanu : LECTURA

(Expoziția Artiștilor plastici și Anul internațional al femeii — Galeria nouă)

Cu inimă de dor

Această țară, și acest pămînt,
Și oamenii aceștia visători,
Lumină demnă și nădejde-mi sînt,
Și zborul meu întraripat cu flori.

Aceste fabrici, și aceste grîne,
Pe care suie soarele frumos,
Sînt focul viu, ce pururi ne rămîne,
Cînd fuge timpul pe un cal de os.

Aceste pietre — vorbe de la mama,
Pe care le-am deprins cu primul ceas,
Vin să rostească, vin să dea sama,
Că apele-au trecut, noi am rămas !

Acești stejari și brazi și munți silhul
Pun jurămint pe cerul lor senin :
„Nu ne-am plecat noi fruntea nimănu,
Ci doar spre soare am privit deplin !”

Deci astăzi eu, cu inimă de dor,
Tezaur viu le dărui ; bucuria,
Și visul meu de aur — tuturor...
Și maicii mele sfinte — România !

Petre Ghelmez

Încredere

AM luat contactul cu alegătorii înainte de 9 martie într-un colț de țară, la miez-noapte, unde străvechile straturi folclorice și istorice sînt la suprafață în toată strălucirea lor printre construcțiile socialiste insistente și tot mai mult cerute de oameni: Maramureșul, cu oamenii lui harnici, conștienți că ei sînt făuritori a ceea ce orînduirea socialistă din România își propune să clădească sub călăuzirea P.C.R. Faptul acesta se confirmă și de numeroasele distincții înminate la 18 martie de tovarășul Nicolae Ceaușescu județului Maramureș, spre bucuria maramureșenilor reprezentanți ai județului în M.A.N. Pe fața alegătorilor, 20 de zile cit am stat printre ei, umblind din comună în comună și din întreprindere în întreprindere, am putut citi tocmai încrederea în regimul socialist și în ei înșiși.

Aceeași încredere am văzut-o înmănunchiată în deputații primei sesiuni a noii legislaturi a M.A.N., așa spune însă: o încredere ridicată la patrat. Căci noii aleși sau realeși au venit nu numai cu o grea încărcătură de cunoștințe focalizate în lumina documentelor Congresului al XI-lea al P.C.R., ci și cu întregul credit ce-l acordă masele populare, mai ales după ultimul deceniu din cele trei de la Eliberare, regimului socialist în drumul

către comunism, și în justetea politicii conducerii Partidului și a Programului său.

Partidul, prin politica sa și prin activitatea comuniștilor, a insuflat poporului încredere în propriile forțe productive și creatoare și în călăuzirea dreaptă a conducerii P.C.R., spre binele obștesc și colaborare internaționalistă, către culmile comunismului. Încrederea a devenit factorul general al sufletului întregului popor, indiferent de naționalitate, pe drumul către viitor, chezășuit de muncă și progres, sub luminosul steag al Partidului, al idealurilor concepției marxist-leniniste despre lume și al colaborării și păcii între popoare, drum al destinului uman din întuneric spre lumină, spre deplină libertate, drum pe care merge neșovăit Republica Socialistă România.

Încrederea și-a dobîndit suprema expresie în prima sesiune a noii legislaturi din M.A.N., la 17-18 martie, prin re alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, inspirator al încrederii prin toată acțiunea sa de comunist, ca președinte al Republicii Socialiste România.

Cu deplină încredere putem înainta — și înaintăm! — către viitor.

Mihai Beniuc

Sanda Șaramăt : ÎN GRĂDINA
(Expoziția Artiștilor plastici și Anul
internațional al femeii — Galeria nouă)

„Ce mai fac scriitorii?”

ESTE întrebarea pe care Președintele țării o adresează unuia sau altuia dintre confracții noștri, de cîte ori îi întilnește la diverse sedințe de lucru. Depășind caracterul foarte special sau de primordialitate pentru rosturile imediate ale umanității românești, ale problemelor puse în discuție, Președintele țării scoate totuși necesar și absolut să adreseze această întrebare.

În condițiile în care lumea contemporană este confruntată cu neliniști capitale și în care, nu de puține ori, gîndirea conducătorului României este solicitată să descopere soluții prompte și curajoase, întrebarea care-i privește pe scriitori capătă semnificații coplesitoare. Întrebarea dezvăluie una dintre cele mai fecunde și substanțiale trăsături ale Președintelui țării, virtute fără egal pentru o minte angajată să cuprindă, între vastele sale dimensiuni, lucrarea de construire a altui fel de Românie, sub semnul viitorului comunist. Cele patru cuvinte ale întrebării se referă deopotrivă la destinul unei culturi care trebuie să fie de o seamă cu mișcarea istorică în flux continuu a țării, ca și la condiția de viață, de ordine și disciplină interioară, de faste auspicii pentru creație, ale scriitorului însuși.

Astfel, arta și literatura și-au aflat pe masa de lucru a Președintelui României, în programul său de proporții peste timp, în prim-planul atenției sale nemijlocite, coordonate statornice și fidele marilor tradiții ale acestui popor. Fiindcă păstrarea limbii românești și opera de zidire a unei spiritualități socialiste, cu valori cît mai originale și specifice, nu pot fi despărțite de contextul preocupării pentru independența economică a României și pentru suverana ei autoritate politică. Președintele țării noastre a înțeles cel dintîi și cel mai profund acest raport de confluență dintre necesitatea de a ridica industriei masive, ca expresie a forței de a înfrunta alte forțe, și necesitatea de a face din cuvînt, și plastică, și muzică, și cercetare științifică — expresia afirmării, cu alt conținut și pe temeiul altor legități, a geniului prin care durăm aici de veacuri.

Întrebarea, deci, există în ființa și conștiința Președintelui României cu aceeași efervescență cu care istoria însăși l-a ales, dintre douăzeci de milioane, să-i hotărască și să-i determine României locul de prestigiu și demnitate pe care-l ocupă azi în lume. Știm cu certitudine că-l bucură și-l emoționează fiecare succes al literaturii noastre, după cum, de asemenea, îl mîhnește și nu concepe a fi posibil ca un talent să nu-și gă-

sească măsura exactă a creației. Știm cu certitudine că, oricît i-ar fi de mistuit timpul personal de multiple și complicate probleme ale țării, aproape că nu trece an să nu stea cu scriitorii de vorbă, de la suflet la suflet, omenește. Știm cu certitudine că, prin noianul de teze și sinteze care oglindesc panorama dezvoltării României de azi și în perspectivă, neconținut străbate o anume vocație secretă care ni-l relevă ca Poet și Visător. Iată de unde și lipsa oricărei rigidități în cuprinderea fenomenului românesc, formidabila sa putere de muncă pe care o vrea lege pentru toți, incandescența cu care pătrunde pînă la simbul cel mai ascuns al lucrurilor, spre a-i smulge esența și adevărul, pasiunea pe care o pune în respectarea de către toți a condiției umane în socialism, neclătinarea pămîasă a credinței că socialismul e cel mai în drept să formeze un tip uman de excepție, codul eticii și echității socialiste servind, pentru asta, ca o nouă constituție de geneză, și neîndurător față de cel care o ignoră. Multora dintre noi, și eu printre aceștia, ni s-a făcut cîntea să-l cunoaștem mai îndeaproape — fie însoțindu-l în vizite de lucru prin țară, fie de o parte și de alta a mesei la care urmau să se rezolve treburi scriitoricești. Am putea da oricînd mărturie despre inezisabila fluiditate a universului său lăuntric și despre acea extraordinară privire a sa din adînc, atunci cînd consideră faptele și sudoarea frunții oamenilor la muncă, despre cealaltă privire a sa — cutezătoare și dreaptă ca un tăiș de flacără vie, ca și despre tăcerile sale grele, cînd înfățișarea realității nu răspunde așteptărilor sale, despre ponderea cu care-și alege cuvîntul cel mai cumpănit, și esențial, cînd e nevoit să judece sau să decidă, în sfîrșit — despre datele suflătești ale omului de fiecare zi, de fiecare clipă în toată fundamentala sa structură, și doar prin atît egal cu cei mai mari ai istoriei noastre, oameni din popor în care geniul poporului român se întruchipează simplu și pentru tot veacul respectiv „Ce mai fac scriitorii?”.

Mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, la ora la care, pentru a doua oară sînteți investit cu eșarfa tricoloră a Președintelui României Socialiste și cu scepstrul-simbol al Comandantului suprem al armatei, scriitorii vă răspund că ei sînt și vă rămîn, cu toată funcția lor creatoare și cu toate uneltele lor de lucru, meșteri la fel de dăruți pentru zidirea în care i-ați solicitat să se zidească.

Laurențiu Fulga

Mihai Macri : SĂDIND POMI
(Expoziția Artiștilor plastici și Anul
internațional al femeii — Galeria nouă)

Doină

Unire-n cuget și-n simțiri ! Aici în plaiul mioritic

S-au contopit de cînd pămîntul : izvor și cîntec și dureri.

A înflorit înțelepciunea din seva fagurelui mitic,

Purtată-n vremuri de bejenii prin codrii noștri, de oieri.

Unirea-n cuget și-n simțire ne-a însoțit cu demnitate

Alături de o doină plină din leagăn pînă la mormînt.

Au curs atîtea ape tulburi peste-ale țării nestemate,

Dar ele-au curs; și munții-s teferi și curcubeul nu s-a frînt.

Unire-n cuget și-n simțiri, doinesc ogoarele sub soare ;

E-un obicei la noi de veacuri cuviincios statornicit :

De-ai oferi soliei drepte ștergar cu piine și cu sare,

Și-a o pofți la loc de cinste cu strămoșescul : Bun venit !

Unire-n cuget și-n simțiri urmași ai spiței ne-ntinate !

Așa ni-i felul și orînda în timp de pace și război.

Istoria ne-a spus prin secolii cu româneasca-i claritate,

Că n-au pornit virtejuri negre nicicînd din țară de la noi.

Veghem la flamura dreptății, la graiul ăstor vetre dace ;

Unirea-n cuget și-n simțire e-n miezul plaiului român.

Și chiar de-ncearcă vitregia cu gheara ei pe la soroace,

Răsună doina și balada că pietrele rămîn... rămîn !

Ion Burcă

Jurământul

PĂMÎNTUL dintre Carpați și Dunăre se pregătește de primăvară. Va începe curînd rotirea horei de frumuseți care constelează Țara românească în geografia estetică a Planetei. Aci se poate învăța despre armonie, despre ritmuri și culori mirifice, despre poporul care a crescut cu rădăcinile înfipte adînc în vastele straturi ale geologiei, purtat acum de o voință nestrămutată spre luminoase destine istorice. Păstorul sideral al Mioriței a adăugat raiului naturii fulgerele albe ale hidrocentralelor, iar pe cerurile de noapte ale lunii noi, reverberațiile incandescentei marilor furnale. El este acum soldatul credincios al armatei muncii și al păcii, pătruns de o nouă, plenară, demnitate, cutezînd cu raționalitate deplină să construiască prezentul și viitorul cel mai uman posibil.

De secole, marii gînditori și artiști ai lumii au considerat drept cheie de boltă a oricărei opere din istoria umanității pe generatorul ei, pe om, transformatorul naturii și al vieții. De secole s-a considerat că doar activitatea continuă, permanenta mișcare și acțiune este singura, mîndra justificare a existenței omului în univers. Civilizația contemporană a socialismului, însumînd valorile trecutului desăvîșirii condiției umane cu preceptele noii concepții despre societatea actuală și omul care trebuie s-o desăvîrșească, a elaborat un nou Cod moral, un nobil, umanist îndreptar al muncii și vieții, sub egida de cristal a eticii și echității socialiste. Acest om al zilelor noastre este un apărător al adevărului și demnității, o puternică individualitate creatoare, legată organic de întreg efortul colectivității căreia îi aparține și căreia i se devotează integral. În centrul atenției sale încordate stă perpetua aspirație spre perfectibilitate. Vîigoarea sa intelectuală și fizică sînt în simbioză cu un nestăvilit elan în ridicarea construcțiilor în orice sferă a activității umane. El pătrunde dincolo de cruste și de aparențe, descifrînd sensurile, în continua sa aspirație spre umanism și perfectibilitate.

Asemenea oameni, aleși și reprezentanții voinței întregului popor român, întruniți sub bolta solemnă a Marii Adunări Naționale, l-au reales, în unanimitate de cuget și simțiri, în funcția supremă de Stat, pe cel mai bun dintre cei buni, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Prin acest act istoric, cel mai înalt for reprezentativ al României Socialiste l-a reinvestit cu deplina, entuziasta încredere, pe primul om de Stat, pe energicul, îndrăznețul bărbat, care ordonează aici în undulațiile mirotice ale spațiilor carpato-dunărene, măreața construcție a lumii noi. L-au reinvestit cu o supremă sarcină pe acela care cunoaște ca nimeni altul dimensiunile și realitățile timpului căruia îi aparține, care are drept maes-

tru istoria, cel care urmărește creator legile de dezvoltare rațională a vieții și societății. L-au reinvestit pe acela care înalță punți de legătură vie între popoare și este stimat profund, oriunde în lume, pentru o asemenea operă. L-au reinvestit pe marele cetățean, pe fiul credincios și iubit al întregului popor, al cărui prim comandament existențial este servirea neabătută a Patriei.

În jurământul Președintelui Republicii s-au însumat toate vocile seminției românești, recunoscîndu-se și vibrînd unison cu omul care o reprezintă plenar și care a rostit în fața lumii întregi, în numele oamenilor binecuvîntatelor pămînturi românești dintre munte și mare, cu cea mai profundă și umană emoție, cuvintele solemnului jurămint, jurămintul marilor bărbați ardenti în iubirea de țară, ctitori credincioși ai istoriei: „Jur să slujesc cu credință patria, să activez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului în Republica Socialistă România.”

Alexandru Balaci

Traian Brădean : FAMILIA

Lidia Nancuischi : ECATERINA TEODOROIU

(Expoziția Artiștili plastici și Anul internațional al femeii — Galeria nouă)

TELEGRAMĂ

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

Secretar general al Partidului Comunist Român
Președintele Republicii Socialiste România

Mult iubite și stimate tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU,

Cu prilejul realegerii Dumneavoastră în suprema demnitate de Președinte al Republicii Socialiste România, scriitorii din patria noastră vă adresează cele mai calde și sincere felicitări, urîndu-vă totodată viață îndelungată, multă sănătate și putere de muncă, spre a incununa cu noi și strălucite realizări activitatea prodigioasă pe care o dăruiați țării și poporului nostru.

Scriitorii din România, împreună cu toți cetățenii patriei noastre, își mărturisesc și de această dată încrederea neîarmurită și dragostea fierbinte față de partid, chemat să conducă destinele României Socialiste și să făurească un viitor fericit, nouă și urmașilor noștri. Clarviziunea și principialitatea gândirii și acțiunilor desfășurate de Dumneavoastră pe plan intern și internațional au cucerit recunoștința poporului nostru, prețuirea și stima întregii lumi.

Cu prilejul acestui fericit și înălțător moment, scriitorii din patria noastră vă asigură că indicațiile pe care le-ați dat cu privire la sarcinile literaturii în etapa actuală constituie pentru ei un îndreptar și un stimulent esențial, în efortul de a oglindi cit mai fidel liniile de forță ale dezvoltării societății noastre socialiste.

Fie ca înalta investiție acordată cu vibrantă dragoste prin votul unanim al Marii Adunări Naționale, expresie a voinței întregului popor, să ducă mai departe spre culmi înflorirea patriei noastre, atît de îndatorată concepțiilor și acțiunilor Dumneavoastră de patriot și revoluționar înflăcărat, de strălucit făuritor și înfăptuitor al politicii Partidului Comunist Român.

UNIUNEA SCRITORILOR
DIN REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

Partidul

Eu sînt apa ce curge la vale
asemenea timpului ; Partidul
mi-e țarm de lumină,
spre mare-ndreptîndu-mă, spre-mplinirea
speranțelor. Toate florile
primăverii prin el
în mine visează ; toate spicele
leagă rod în sufletul meu. Zămisliți
sîntem ca semințele
de-acest pămînt fără moarte
dus cu noi spre-nălțare.

Eu sînt un ochi care cîntă, deschis —
al lumii de azi
și-al iubirii de mîine. Partidul
îmi este privirea.

Dim. Rachici

Noi...

Noi, pasăre de rug acestei gлии,
acestui ceas, acestei temelii,
rotîndu-ne prin cotidiene spații
lucidul zbor de vis și ecuații...

Noi, comunismului român, pridvor
cu stîlpi aleși din trunchi nepieritor,
risipă de istorie în faptă,
coloană sieși unică și dreaptă...

Noi, pasăre de rug acestei gлии,
acestui timp, acestei României,
rotînd în pruncul zărilor depline
o aripă a flăcării de sine !

Constantin Voiculescu

Cuvînt de azur

Luați seama la toate cele netrecătoare,
luați seama la toate cele pururea vii,
luați seama de nevremelnicia fluviului ce
curge din soare
risipit ca o lavă în zi.

Luați seama și cîntăriți partea de nemurire,
pe care țării i-o dați,
luați seama și măsurați-vă gîndul
cu cel mai înalt brad din Carpați.

Există în noi și răsărit și amurg,
există în noi și ploi și secete aspre,
citeodată mai mult decît noi, citeodată mai
puțin decît noi,
se bucură, în afara trupului, viețile noastre.

Ele urcă înaintea noastră munții patriei,
ele văd înaintea noastră totul în jur,
luați seama la toate cele netrecătoare,
cuvîntul să vă fie de azur.

Florin Costinescu

ISTORIE și POEZIE

ASISTĂM astăzi în poezia noastră, ca și în alte domenii ale literaturii, la o creștere a interesului față de temele de inspirație istorică. Într-o epocă de avânt constructiv fără precedent, cum este cea în care trăim, este firesc ca trecutul istoric al patriei și al umanității să fie evocat din ce în ce mai mult în momentele sale semnificative. Procesul de decantare și extragere a înțelesurilor trecutului și prelucrarea acestora în lumina unor cerințe imperioase ale prezentului în devenire, implică în mod necesar domeniul poeziei, al literaturii și artei în general. „Aș fi vrut, notează undeva Nicolae Iorga, să am mai mult talent poetic, pentru a fi mai aproape de adevăr”.

Cum se explică o asemenea tulburătoare aspirație la acela care întruchi-pează pentru noi, într-un sens atât de înalt, vocația cercetătorului istoric? Desigur, dintr-o cunoaștere atât de vastă a epocilor trecute, marele nostru istoric și-a putut da seama că numai cercetarea faptelor istorice nu este suficientă cunoașterii adevărului, mai trebuie relevate și semnificațiile simbolice ale evenimentelor și redacte conștiinței. Or, aceasta implică în mod imperios poezia și, într-un înțeles mai larg, arta în general. Un singur exemplu credem că ne va fi suficient pentru a ilustra această idee. Se știe că în prima parte a celebrului poem eminescian *Scrisoarea III*, toate înțelesurile converg către sublinierea confruntării simbolice dintre Baiazid și Mircea cel Bătrîn, acesta din urmă pronunțând cunoscutele cuvinte: „Eu îmi apăr sărăcia și neville și neamul...”, pătrunse de o indubitabilă putere și hotărâre de sine, caracteristice nu numai pentru marele domnitor, ci pentru toți aceia care i-au precedat sau continuat opera apărării libertății poporului nostru. Cuvintele lui Mircea din poemul eminescian devin astfel expresia emblematică a unei întregi serii istorice.

Dacă ne gândim acum la faptul că, ulterior creației eminesciene, mulți dintre luptătorii pentru libertatea patriei, în momente hotărâtoare pentru destinul lor individual cât și pentru cel colectiv, vor fi avut pe buze minunatele cuvinte ale lui Mircea din poemul lui Eminescu, vom înțelege mai ușor că relația este nu numai de la istorie la poezie, ci și de la poezie la istorie, în sensul că poezia nu numai că dă o expresie cuprinzătoare istoriei, ci o și ajută să se realizeze în anumite albi viitoare. În acest sens Maiakovski afirma pe bună dreptate că: „Revoluția a început prin poezie”, poezia prezintă miracolul de a vorbi din trecut prezentului și viitorului, de a da faptului istoric un caracter simbolic și producător la rîndul lui de istorie.

Problema permanentă, dificilă, care se pune pentru poet, este de a găsi căile cele mai potrivite capabile să-l conducă la această înălțare de la faptul istoric la simbolul artistic cuprinzător. Unii pun totul pe seama talentului. Noi înclinăm să credem că și în acest domeniu, în afară de talent, există anumite cerințe de ordin obiec-

Romul Ladea : ȘCOALA ARDELEANĂ

tiv, anumite elemente aparținând sferelor conștiinței estetice, a căror cunoaștere ajută subiectivitatea creatoare să se manifeste mai expresiv, mai profund. Acumularea unei experiențe pe linia raportului între istorie și poezie a permis încă lui Aristotel să stabilească o distincție tranșantă între modul cum lucrează cu materialul istoric cercetătorul și cum lucrează cu același material poetul: istoricul și poetul nu se deosebesc prin faptul că unul își prezintă povestirea în versuri, celălalt în proză... ei se deosebesc, dimpotrivă, prin aceea că unul povestește întâmplări care au avut loc, iar celălalt întâmplări care ar putea să se petreacă... Poezia povestește ceea ce e mai general, pe cînd istoria ceea ce e mai particular... Poezia e mai filosofică și mai aleasă decît istoria”.

DIN toate acestea reiese că poezia trebuie să aspire către o viziune filosofică asupra faptelor interpretate de ea și să recreeze o astfel de viziune. În cazul operei literare de inspirație istorică, ca și al artei în general, drumul acesta nu ignoră faptele de viață particulare, cu studierea cărora se ocupă cercetarea istorică, ci le penetrează metaforic, coagulîndu-le în imagini esențiale. Este însuși drumul pe care l-a urmat în memoria umanității formarea miturilor, acele ficțiuni fundamentale, cu semnificații morale și spirituale permanente. Că între istorie și mit nu este vorba de o opoziție din punct de vedere artistic, ci de o continuitate, au dovedit-o din plin săpăturile arheologice ale lui H. Schliemann, care, pe baza sugestiilor oferite de poemele homerice, a restabilit adevărul

istoric al existenței cetății Troia și a războaielor duse pentru cucerirea ei. În cadrul creației literare moderne, evident că drumul de la istorie la mit este urmat altfel de către poezia lirică, de cea epică sau de cea dramatică.

În cadrul acestora, hotărâtoare rămîne puterea de abstractizare și de imaginație a fiecărui creator în parte. Unele tendințe mai generale, avînd un caracter orientativ, ni se par totuși posibile de urmărit. Astfel, pentru creația contemporană ni se arată mai caracteristice miturile abstracte, față de miturile zoomorfe sau antropomorfe specifice epocilor mai vechi. Relația între faptul istoric evocat și prezentul în desfășurare din unghiul căruia se face evocarea ni se arată a fi mai înclinat astăzi, decît în alte epoci, în favoarea acestuia din urmă, de unde caracterul accentuat parabolic al ficțiunii artistice rezultate. Ar mai fi de luat în considerație, în cadrul propensiunii către esențialități în evocarea artistică, suprimarea momentelor intermediare, tranzițiilor, cu semnificații simbolice reduse. Asemenea tendință acționează mai ales în zona poemului lirico-epic de evocare istorică, unde sugestia simbolică se poartă pe zi ce trece din ce în ce mai mult.

Există din păcate și o seamă de prejudecăți care împiedică pe mulți poeți de o reală forță creatoare să se apropie cu încredere de subiectele istorice. Unii judecă așa: războiul de la 1877 a fost evocat de Alecsandri și Coșbuc, Mircea cel Bătrîn de Eminescu etc., etc. Ce s-ar mai putea spune, mai bine decît au făcut-o clasicii? Acestora trebuie să li se răspundă însă că sînt multe evenimente de importanță majoră în istoria poporului nostru, mai ales dintre cele apropiate de prezent, care nu și-au găsit încă o expresie definitivă, la nivelul capodoperelor, în artă și literatură. Apoi e vorba de o relație mereu nouă pe care o realizează orice eveniment istoric cu prezentul în desfășurare. De aici creșterea sau modificarea unor semnificații, a căror încorporare în cîmpul artistic constituie o posibilitate cu caracter infinit. Ar mai trebui luată în considerație și o anumită dispoziție în ceea ce privește reflectarea evenimentelor istorice în diversele genuri artistice, cât și o relație de sprijinire reciprocă între acestea. O cercetare atentă ne poate arăta cît de mult datorează Eminescu însuși, în descrierea bătăliei dintre oștile lui Mircea și Baiazid, fragmentului referitor la bătălia de la Călugăreni din *Istoria românilor* supt *Mihai Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

IN general se poate susține că mai apropiate de dimensiunile și amploarea evenimentului istoric sînt creațiile epice, dar tot atât de adevărat este și faptul că la temelia oricărei realizări literare sau în alte genuri ale artei stă un suflu liric profund, determinat de tensiunea pe care o creează autorul între faptul istoric descris și epoca în care și scrie opera. Pe linia acestei interrelații între diversele domenii artistice și evenimentul istoric, ceea ce dă impuls intenționalității creatoare, îi determină abia, fluxul de mișcare, ni se pare a fi însă munca de cunoaștere și asimilare a problemelor, orizontul de cultură în care se amplasează evocarea istorică. Sînt multe situații cînd, tocmai din această cauză, absența viziunii asupra faptelor prezentate, goliciunea de idei și sentimente, se acoperă cu grandilocvența mijloacelor artistice folosite, care împiedică spiritul să pătrundă la cauzele faptelor și la motivațiile lor universale, cea mai importantă rațiune de a fi a fenomenului artistic. Ca o măsură de prevedere împotriva facilității în evocarea artistică poate fi, după opinia noastră, punerea într-o ecuație de idei a evenimentului evocat. Or, acesta duce în mod implicit la o muncă tenace de cunoaștere și aprofundare. Istoria îl ajută pe creator, mai mult decît alte domenii de inspirație, să-și obiectiveze subiectivitatea, să o transpună în tipare umane adînci, cuprinzătoare. Ceea ce nu trebuie să uităm nici un moment, după părerea noastră, este îndemnul marelui poet și filosof Lucian Blaga: „Zodii sunt și jos sub țară, / fă-le numai să răsară / Săpă, frate, săpă, săpă / pînă dai de stele-n apă”.

Dumitru Bălăeț

Cîntec despre partid

Pină să compun eu o singură strofă
a acestei poezii, tu creezi
un mare poem al vieții —
ce tipărit în fața lumii rămîne.

Acest cald pămînt numit patrie
este coala pe care tu scrii.
Aici versurile tale mă leagănă,
aici tractoarele ară,

și cabluri vuiesc — prin care
susură energie electrică
precum febra prin nervii poetului
în momentele inspirației,

și se-ncolonează în epitete culorile
plenare și sobre-ale orașelor

mai frumoase ca norii-mpodobiți de flăcări
în apusul de soare,
și scinteiază pe creștetul fabricilor
mari ochi omenești.

Viitorul, prin tine, devine al cincilea
continent,
iar tu poți privi peste toate.

Pină să termin eu cele cinci strofe
ale acestei poezii, puterea ta de creație
un splendid poem durează vieții —
ce tipărit în fața lumii rămîne.

Fényi István
În românește de
CSIRE GABRIELA

Un lirism patetic

APARIȚIA lui Adrian Păunescu în poezia românească a fost echivalată cu un fenomen torențial, nu numai ca gestică lingvistică, atribuindu-se o capacitate hugoliană de a emite, cu spontaneitate spectaculară, cantități masive de imagini, de emoții proliferante, bazate pe o retorică violentă, de tip muntelesc. Cu asemenea aglomerări colosale de impresii lirice, slujind o estetică fluidă și rebelă sau o mitologie a entuziasmului spontan, era de așteptat ca poetul să se impună de la început.

Într-o accepție mai generalizatoare, poezia sa ar fi o armonizare a contrariilor sentimentale din existență, o exacerbare vitalistă a limbii, o pasiune epuizantă pentru cuvinte. Adrian Păunescu nu judecă lumea, nu emite judecăți (poetice sau filosofice) asupra destinului uman, dar se pregătește spiritual pentru a putea oricând emite asemenea judecăți; poezia sa e un fel de maeuică energică în cadrul unei concepții umaniste extrem de contemporane. Disponibilitatea și schimbarea registrelor e un decit o modalitate a vitalității și spontaneității cu care acest poet produce explozii lirice, iubind cuvintele la modul torturant, dar scuturându-se cu voluptate și chiar cu luciditate de fascinația lor. Lăcomia cu care Adrian Păunescu emite imagini îl pune de multe ori în imposibilitatea de a-și ordona materia lirică. Impulsiv și frenetic, Adrian Păunescu are intuiția poeziei, dar și curajul de a fi sincer până la capăt.

TOATE calitățile și toate defectele poeziei lui Adrian Păunescu au apărut de la început și s-au menținut în toate volumele. **Ultrasentimentele** erau numai o introducere patetică: „Am forța și mindria aceluiași inginer / Care se duce primul sub podul lui, în vreme / Ce trece trenul groaznic, parcă surpat din cer / La mine sub poeme rămân. Durați poeme?”

Efectul este oral, de-un patetism publicistic, dar simbolic. Versurile au o structură de poeme-fluvii; o poezie, zile de mare emoție, ca și altele, utilizează „ticuri” din poemele lui Geo Dumitrescu („Au existat și din acestea, pot să jur”, „Ce mult aur avem! Pe cuvântul meu de onoare!”), altele, din ciclul **Smulgerea din părinți**, sint o alternanță de lucruri grave și originale și de notații ușoare suspectate, pe drept cuvânt, de umor. Sentimentul **smulgerii** din părinți, fenomen cu implicații psihologice ce-a dat suferință atitor tineri romantici, e tratat de Păunescu ca o desprindere dialectică, ca un ritm al naturii, ca un rit etic.

Roman sentimental al adolescenței, voit ultrasentimental, ciclul acesta, fără să fie original ca expresie stilistică, e foarte personal ca imagini și ca senzație a poeziei; fecioarele despletite care dansează „amețind realitatea” (deci vrăjind-o), provoacă o „teroare senzuală”, iar genunchii lor „luminează celata”.

Al doilea ciclu, **Tinerii**, e figurat ca o epopee închinată „lumii noastre delirante”, un fel de poem cosmogonic, de Cântare erotică a omului; surprinde aici o viziune mitologică a nuntii.

Ciclul **Ultrasentimente** e cel mai caduc; teribilismele lirice, montate aici, într-o pastă cursivă, nu sint convingătoare: „Imi sint pereții casei tragic harem de Ane” (**Hotel**); „Potop de ape, Noe lângă Noe; / Avem, avem, de filozofii nevoie!” (**A avea filozofii**); „Iar mie imi vor crește încă vreo cîteva / Capete, ca oricărui balaur care se respectă” (**Romanțe false**) etc.

Miei primii e un volum net superior ca tehnică, dar aici se adîncește tendința schițată și la debut de a deconspira și de a trăda poezia, considerînd actul poetic o demitificare. Adrian Păunescu nu prozaizează dintr-un noconformism estetic, ci numai din convingerea că poezia nu trebuie captată în versuri — prozaizarea fiind un act de **degradare** în sensul definit de Hugo Friedrich. Poate ca poezia să fie tocmai acest act al deconspirării și al fugii din cercul ei magic.

O stampă ca **Domnul Tudor** prefigurează patetismul solemn din **Istoria unei secunde**; reluînd programat un ritm vestit de poezie de epocă, poetul realizează o recompunere modernistă: „Am stat noi, cu ochii clește parcă înzăindu-l chica / Neagră, care-n falduri tulburi peste umeri bobotea. / El a lunecat cu calul, a suris n-a spus nimica, / Mîngiînd cu friul calul spinurat de șaua sa”. Termenul „bobotea” e un regionalism foarte rar.

Miei primii e un poem de un simbolism extrem, egal cu căutarea unei priorități absolute, genetice; tulburii miei simbolizează „sub cerul jilav de străinătate al pămîntului”, primordialitatea repetată în fiecare ciclu existențial; poemul e patetic și retoric: „Tu ești străină, mi-e dor de tine / În ora cînd se nasc cei mai mulți miei, / pe targă de miei vii trasă de ei, / pe cerul jilav de străinătate al mieiilor.”

Bătrîna tîcșită de ceasuri, poem ciudat și singular, îi atestă un gust al grotescului: „Cînd bătrîna vorbea uruiua ceasuri / În maselele ei, îl sticlea pe cerul guri / Un ceas aproape negru, în toate ridurile / Îi încolțeau limbi moleșite de ceas.”

Asediul condiției umane e tot o **cîntare a omului**, o Anatolidă bizară, dar-bazată pe argumente siderale. Luna e un „deșert roșu” care „hipnotizează copilăria”, fiind, în altă expresie, „ultima dintr-o plăcerile

cerului”. Umanitatea, după un argument poetic, depinde de stele, iar ochiul „este egal cu lumina luccafărului”. Urechile se formează din Saturn. „Fruntea e dealul unui mod cosmic”. (Aici, Păunescu forțează expresiv limba — rezultatul are valoare numai în contextul poemului cu același titlu).

Fintina somnambulă (1968) oferă un material la fel de nesedimentat, cu aluviuni fermecătoare. Și aici amprenta prozodică e retorică, iar modernitatea nu e realizată prin mijloace constante, ci prin îndrăzneții asociative sporadice. Poezia ar fi o revărsare în delir de fintină somnambulă. Fuga din carne, purificarea prin retragerea din materie, sugestie poetică prezentă și la Arghezi și mai ales la V. Voiculescu, e o idee-metaforă devenită leit-motiv la Adrian Păunescu. Simbolic puritatea primordială o sugerează mieii, iar puritatea organică cromatică — lebedele. Durerea e un fenomen miraculos care înfrăgește simțurile: „Ce gros sint îmbrăcat, ce simțiri groase, / ce piele groasă, ce urechi rudimentare, / și ce ochi groși, ce limbă trîndăvită, ce îndurerare / Tu care poți, înțila și singura să fii / izvorul ființei mele, mai naște-mă odată! / iubeste amintirea întiilor tăi ani, / fii de mișcarea cerurilor tulburată. / Și-apoi redă-mă lumii înfrăgezit și gol...”

Poezia **Fintinii somnambule** se naște, ca și la Tudor Arghezi, din întrebări și se constituie într-un fel de psalmi stufoși, turbulenți, contorsionați, traversați de o puternică aspirație spre puritatea și candoarea originară; un exemplu îl constituie poezia **Trupul și sufletul**: „Niciodată pure, totdeauna-n luptă; / și iată un pescar sus pe malul albastru / al cerului cu o undiță stranie. / Iată acesta e cel mai mare incest, / sufletul trăiește cu trupul, / se culcă meru sufletul cu trupul / plăcere amorului lor e viața, / copiii amorului lor sint cuvintele”. Cuvîntul „amor” sună aici ironic; ultimul poet la care acest cuvînt își păstrase valoarea estetică originară fusese Bacovia.

S-a spus în mai multe rînduri că poezia în concepția acestui poet nu este suav cor de ingeri sau o insulă a lui Euthanasius debordînd plante exotice, ci o manifestare energetică a ființei umane, manifestare uneori antipoeitică. Păunescu reușește mai ales în poemele cu interogații interioare; o analogie la Marele Anonim e la el **Marele Gînd**; acest poet efervescent și mobil vibrează cu voluptăți sadice în dialogurile cu divinitatea. Pe drept cuvînt i s-au aflat izvoare genetice în Blaga sau Arghezi, fără să i se atribuie vreo umbră de epigonism: „Cad înaintea ta, parcă născut acum / de-o vită blindă, / cad înaintea ta și tronul tău / pare că este / ugerul care m-a născut / Cad înaintea ta, ouat acum / de-o rață sălbatecă, / și se rup cojile de pe trupul meu / în locul în care / trebuie să-mi crească genunchii”.

ADRIAN PAUNESCU declara într-un interviu televizat că e adeptul unei poezii totale, de-o sinceritate directă, că e adeptul unei arte fără convenție și mai ales fără conveniențe. Acest poet de un dinamism rar întîlnit a reafirmat la noi, într-o accepție contemporană, poezia politică. Sfera poeziei politice ar include în ea și pe aceea a poeziei patriotice, adresată patriei și poporului printr-o nominalizare simbolică. Poemele cuprinse în **Istoria unei secunde** (1972) sint creații de atitudine, sint descoperirea și mai ales rostirea unor adevăruri fără menajamente.

O primă caracteristică a versurilor lui Adrian Păunescu din această ultimă fază decurge din destinația lor: solicită rostirea, lectura manifestă, impulsivitatea orală; sint versuri tribunarde. S-a afirmat că de la Octavian Goga începe aici un poet n-a trăit cu atîta pasiune și n-a exprimat cu atîta autenticitate o dramă a istoriei și a existenței românești ca Adrian Păunescu. La el țara nu mai e un motiv de pastel sau de descrieri decorative, fie chiar de excepțională realizare artistică. Țara devine, dacă nu un motiv de elegie, o expresie a unui adevăr: „Acei ce pe Bălcescu nu l-au lăsat să intre, / lăsînd să intre alții în țara mamei lor, / dorm liniștiți în trupul beteag din cimitire / în fiii și-n nepoții trăiți nepăsători”.

Adrian Păunescu concepe poezia ca un „risc pe cont propriu” și vrea să dovedească, prin simboluri și idei neîmpachetate prea mult în stil, că „totul se poate”.

Unele adevăruri sint tragice, altele numai triste (**Invingătorii Troiei**); antonpanizarea din unele poezii n-are zel etnografic, ci numai sensuri etice și sociale. Ușor teribiliste, dar necesare pentru a violenta o inerție întreținută prin comoditate, unele versuri dovedesc că și modernismul, amendat în privința caligrafiei tropice, poate fi adaptat la mesajul politic al poeziei. În **Moarte prin împotrivire** o pledoarie lucidă, anevrotică, pentru destinul poetului și condiția sa politică: „N-a făcut nimic ce-ar putea fi condamnat / dar va fi condamnat cu martori și fără dovezi, / n-a făcut nimic demn de a vă smulge mila, / de-o mie de ani cîntă un fel de zăpezi.”

Dacă primele sale poezii erau intitulate **Ultrasentimente**, acestea din urmă se pot numi, prin analogie, **suprasentimente**. Această constatare nu e numai o comentariu al faptului că Adrian Păunescu își schimbă cu o ușurință spontană registrele poetice, neînterzindu-l și neavînd timp pentru cizelare sau speculații parnasienne.

Adrian Păunescu

Totul e romantic exprimat în formule moderne, vizînd să exprime ora care să atragă atenția, care să capteze, nu să epa-teze, care să aibă o aderență socială. Acestui romantic îi trebuie **agore**, poezia sa solicită o gestică posibilă în spații, nu poate fi rezumată sau înscrisă în albume, cel mult în manifeste ce se citește orchestrate în game majore. Poetul se comunică mereu și este solicitat mereu să se comunice: fără să fie un spectacular, e un patetic ce ne-a exprimat în **Istoria unei secunde** cîteva din gîndurile noastre, convingîndu-ne că pentru un poet nu există adevăruri neexprimabile sau criptografice. Poetul nu se poate incifra.

CU **Repetabila povară** (1974) poezia lui Adrian Păunescu devine, în tot ce are mai caracteristic, și o obsesie a existenței țărănești, condiție a echilibrului într-un univers bolnav. În comentariile, evident pamfletare ale poetului, „Mihai Viteazul [...] este pedopsit de griul Țării Românești”. Un pamflet e dedicat fiilor de țărani care sint chemați să purifice, la școli înalte, ca-n secolul trecut, spiritualitatea contemporană. Undeva există un exod simbolic al cailor măcelăriți, dispăruți ca speță, într-o lume de mășini: „Pedeapsă astăzi înțeleasă: de dor mi se tocesc Carpații, / și nu mai sint copii pe uliți, acolo unde cai nu sint / și douăzeci de milioane visează-n flecare noapte / stafiile de cai cum ară absența vechiului pămînt”. În ciclul **Bal mascat** e intarsiată o **răscoală** la fel de simbolică — una din cele mai dureroase întrebări pe care și le-a pus pînă azi un poet contemporan în fața destinului tragic, apocaliptic, al țărănului în istorie: „Acel țaran mi-a apăsat pe clanță. / Credeam că fuge de bătaia ploii, / dar el în casă mi-a intrat cu boii / și cu un plug băgîndu-l în falanță... / Și mi-au arat figura, talpa, briul, / căutînd loc, să-nsmînjeze griul”. Chiar poemul ce dă titlul volumului, dramatică interogație existențială, e o obsesie țărănească, primară, a părintelui, temă rezolvată ca-n descîntece sau ca în bocete: „Cine are părinți pe pămînt nu în gînd, mai aude în somn ochii lumii plîngînd”.

Există în **Repetabila povară** o melancolie existențială, un gust amar, o revoltă împotriva mașinismului, dar și un sentiment de inconformism la adresa mecanicității istoriei, un rechizitoriu al automatismelor sociale, desigur un rechizitoriu metaforic, dar tocmai prin aceasta de mare îndrăzneală: „Și umblă fiecare cadru universitar / Cu craniile scriitorilor români în gură / Și noi, o, cit ne bucurăm!” Sau cea subtilă parabolă a „Pseudonimelor unei iluzii”, prin care cere să li se redea copiilor flicțiunea necesară copilăriei. Aici ar mai trebui citată poema pamfletară, autobiografie a unei generații, intitulată **Căpățuiala poezilor tineri**.

Remarcam undeva organicitatea schimbării registrelor la Adrian Păunescu, trecerea de la dialog la discurs sau de la lied la pamflet. În acest mod de receptare a lumii, poetul cultivă asociații contemporane, fără să rămînă numai la ele; este absorbit și de marile întrebări legate de bolile lumii, de marea clasicitate, de noua sentimentalitate existențială: „Eu cînt la o vioară care doare, / Eu cînt la un pian bolnav de cîmă, / Cu vioașie și cu disperare / Eu cînt un cîntec care mă consumă”.

Adrian Păunescu nu face experimente stilistice gratuite, ci convertește totul la idee, pentru a salva sentimentul de echilibru al omului în existență, pentru a vindeca de boli spiritului, pentru a reabilita poezia, considerată ca „trădător cîntec ambiguu”, „de care depind prea multe”. Problematică a contemporaneității, dialectică interogativă a cunoașterii, posibilitate de intuire oraculară a lumii de mîine, torențială sa dezlănțuire poetică e a unui tribun pentru care dicționarele conțin prea puține cuvinte.

Emil Manu

Pro domo

Ontologie și politică

RECENT în Editura Politică (cu un excelent program editorial) a apărut o culegere de texte alese din ultima lucrare a filosofului marxist Georg Lukács, **Ontologia Existenței Sociale**, cu o substanțială și incitantă prefață a lui N. Tertulian. După marea sa **Estetică**, al cărei al doilea volum a apărut tot recent, și această scurtă culegere de texte lukácsiene reprezintă un eveniment cultural, mai ales prin ce indică în profunzime din dezvoltarea gîndirii filosofice marxiste contemporane, direct influențată nu numai de polemica acerbă cu diverse curente filosofice contemporane nemarxiste, dar și de practica edificării socialismului. Un marxist care și-ar trage concluziile numai din analiza textelor, fie ele clasice sau moderne, marxiste sau nemarxiste, filosofice sau științifice, și n-ar ține seama de uriașa experiență social-istorică cu care sintem contemporani, ar abdica de la principiul fundamental al marxismului care nu numai că subliniază, dar explică geneza ideilor ca o expresie a proceselor social-istorice.

Importanța ontologiei, a teoriei despre existență și despre existent în gîndirea lui Karl Marx, nu se putea releva decît unui gînditor care a meditat la complexul proces de transformare a societății din țările socialiste, proces complex și nu lipsit de dialectice contradicții. Lupta împotriva identificării subiect-obiect și împotriva logicizării obiectivității, transformată în principiu care este scop și cauză în același timp, nu este numai o luptă cu Hegel, începută încă din tinerețe de către K. Marx. Ea este o poziție luată împotriva oricărei încercări de dogmatizare a marxismului, de transformare a sa într-o suită de precepte imuabile, din care realitatea este dedusă. Existența precede și determină conștiința, și nu invers, iată un adevăr fundamental al marxismului. Raportul dintre teorie și practică înseamnă o supunere a teoriei la practică, o îmbogățire a ei infinită, în funcție de o realitate a cărei caracteristică esențială este, înainte de orice, varietatea infinită și concretă. A transforma activ realitatea, care nu este supusă unei teleologii intrinseci și deci nu este un produs al unei fatalități predeterminate, înseamnă, înainte de toate, a ține seamă de ea, pentru că planul existentului și planul logicului nu coincid — decît prin adaptarea scopurilor la realități. Cit de bine putem realiza noi importanța acestui principiu! A evita atît fatalismul, cit și arbitrarul, prin legătură activă cu procesul social-istoric, legătură activă și creatoare dintre subiect și obiect, dintre planul ontologic și cel logic, nu este doar o problemă de filosofie abstractă. A deduce principiile dintr-o realitate existentă ca atare, infinit variată, complexă, vie, dinamică nu înseamnă a relua, în termeni marxști, preocuparea pentru ontologie a filosofiei contemporane de toate orientările (aproape) și a le da o replică, nerămînind teoretic în afara problemei.

Ontologia marxistă, sublinierea caracterului fundamental ontologic al marxismului ce rezultă din polemica veche de mai bine de un secol dintre K. Marx și Hegel, reprezintă fundamentarea cea mai abstract-filosofică și teoretică a luptei pentru valorile marxismului în care simtem cu toții angajați. În spatele unei estetici marxiste trebuie să stea același principiu. Recunoșc că importanța realismului mi s-a revelat sub o altă lumină după lectura acestor texte. A unui adevărat realism, adică reflectare dialectică și activă a realității, care menține necesara balanță dintre scopuri și cauze, dintre intenții și varietatea realului, real ca existent, independent de conștiința noastră, asupra căruia acționăm, ținînd seama de datele sale, de rezistențele sale, nu total indiferent — ca la Hartman — dar cu o plasticitate condusă de legi, legi obiective, însă nu fatale. Ideea cunoașterii ca **opțiune**, și nu ca identificare a spiritului nostru cu spiritul absolut, este și ea imens prețioasă în practică. Ca și principiul fundamental al teoriei esenței umane ca o continuă creație, ca disponibilitate creatoare, rezultînd din confruntarea cu obiectele ce sint toate procese diverse și complexe, aparent solidificate.

Desigur, aceste meditații preliminare, după o primă lectură, nu sint decît o deschidere. Mai rămîn probleme de elucidat, chiar pe planul conceptual. În această lumină trebuie gîndită teoria marxistă a progresului, care nu poate fi înțeles ca la iluministi, ci în determinările sale concrete, ținînd seamă de marea varietate a experiențelor istorice umane, de dezvoltarea inegală și în salturi a diverselor formații istorice, care nu se supun unei teze prestabilite. Teleologia se poate strecura și sub această formă, a unui progres-destin. O ontologie materialistă este o luptă cu destinul uniform, de pe pozițiile varietății concretului. Importanța apărării fără preget a pozițiilor materialiste, ca sens politic necesar dezvoltării societății noastre, ni se impune ca o sursă de meditație ulterioară.

Cei ce nu se pătrund de materialismul filosofic, dialectic, nu greșesc numai. Ei renunță, obiectiv, la lupta și efortul pentru dezvoltarea continuă și democratică a societății noastre.

Alexandru Ivasiuc

Cîteva precizări de metodă

ÎN ce măsură am putea sau nu fi de acord cu formula „Vestul sălbatic”, aplicată manuscriselor eminesciene, rămîne de văzut; ținem însă să precizăm, din capul locului, faptul că orice editor, în general, și, în mod special, cel care își propune să publice din creația lui Eminescu se află în fața unui act social, moral și științific de înaltă răspundere.

Așa cum s-a subliniat, în mai multe rânduri, și în presa literară, ediția noastră M. Eminescu, *Articole și traduceri* (Editura Minerva, 1974) reprezintă, în baza exigențelor de mai sus, un act pozitiv.

S-a remarcat, în mod deosebit, publicarea, pentru prima dată, a unui număr însemnat de articole, a căror paternitate am susținut-o prin argumente acceptate de către critica literară competentă, și, alături de acestea, a traducerii lucrării lui E. Th. Röttscher, *Artă reprezentărei dramatice*, de o valoare excepțională în formarea ideologiei literare și a stilului lui Mihai Eminescu, și care, de ce să n-o spunem, a așteptat peste un secol, între manuscrise, fără ca un alt editor sau o instituție academică să se fi aplecat asupra filelor pentru a o fi tipărit.

Este de neînchipuit, pentru cel care este familiarizat cit de cit cu dificultățile publicării operei eminesciene să-și imagineze că întreprinderea la care ne-am angajat ar putea fi realizată fără riscuri, pe care, ca și înaintașii noștri în această înnobitoare trudă, le consimțim în mod deliberat, căci „biruit-au gîndul”...

Același gînd ne îndeamnă, acum, să facem, cîteva precizări pe marginea „cronicii edițiilor” (*Două puncte de vedere*: Mircea Zăciu, „Vestul sălbatic” al manuscriselor eminesciene și Marin Bucur, *Pentru o clarificare de metodă*), în „Manuscriptum”, 1/1975, p. 173—182.

Punctele de vedere, mai ales de ordin literar, invocate de Mircea Zăciu sînt un subiect normal de discuție și de sugestii, în cazul apariției unei ediții care și-a propus să se preocupe de un domeniu atât de sensibil pentru întreaga spiritualitate românească. Noi înșine am reflectat într-un mod apropiat, pe parcursul acestei îndelungate preocupări (cf. *Cuvîntul despre ediție*, pp. LXII—LXIII). Totuși, cînd cîmpul discuției teoretice este părăsit, pentru a se trece la realizări concrete, opreliștile științifice, materiale și conjuncturale pun bariere a căror depășire devine, adesea, imposibilă.

Despre aparatul ediției, la care se referă Mircea Zăciu, menționăm doar că nu a stat în intenția noastră să dăm un caracter enciclopedic *notelor* (limitate prin însăși economia lucrării) și nici un *glosar*, atîta timp cît lucrări academice stau la îndemîna oricărui cercetător (vezi *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, Luiza Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică* etc.) ; cît

despre *indicele* sugerat de Mircea Zăciu, el este prevăzut în *Cuvînt despre ediție*, p. LXIV, și urmează a fi publicat la sfîrșitul volumului al doilea. E de la sine înțeles că tot acolo vom face loc și unei liste de greșeli de tipărire, de tipul : *dezvelirea* — în loc de *dezvoltarea* (ed., p. 287) ; *infalibile* — în loc de *inflamabile* (p. 316) ; *sansculottismului* (p. 320) etc. și vom specifica rectificările de lecțiune pe care le vom depista.

În ce privește observațiile lui Marin Bucur, ele abordează, într-un stil personal, probleme mai ales „filologice”...

Listele sale de „inadvertențe”, „remarci”, lecturi „novatoare” etc., pe care autorul le declară ostentativ : „multe și mărunte” (p. 180), și-au propus să pară cit mai bogate prin repetarea în mai multe locuri a acelorași observații (cf. p. 181 : *daca, până / pină, scade / scădea* etc., și discuția despre moldovenisme de la p. 179, 182 etc.), cu același comentariu, nu rareori departe de sobrietatea filologică care se impune : „...s-au păstrat forme de *grație grafică*” (p. 181, dar expresiile de tipul : *cazul mai artistice, a poporului atins electrice*, folosite de Eminescu în traducere, nu sînt deloc „forme de *grație grafică*”) ; *cuvînt-tulpină* și *terminație*, în loc de : *radical* și *sufix* (v. p. 181) ; „Editoarei i-au scăpat unele forme *moldovenești, adăugîndu-le* [?!] *sunetele muntenești*” ; *daca* nu *dacă*... Cu precizarea că *daca* este formă arhaică, atestată în diverse provincii românești, nu numai în Moldova, vezi de ex. *Cuvenite den bătrîni*, I, 57, 5 (Tîrgu Jiu, 1591). De altfel, *daca* și *dacă* este unul din dubletele scrisului lui Eminescu (p. 179). Cit despre „masa aparințelor și nu masa de scîndură !”, — trimitem la f. 355 r., unde Eminescu ortografiază : „masa cea mare a spectatorilor”. A se vedea și celelalte cuvinte scrise cu reduplicări de consoane, asupra cărora, din cînd în cînd, însuși Eminescu revine pe parcursul traducerii, simplificînd grafiile, consolidînd printr-un efort continuu sinteza unică a limbii literare românești. Așa se poate explica și punerea între paranteze, chiar în titlul traducerii, a lui (e), *din Art(e)a* — semn că poetul a renunțat în favoarea lui *arta*, formă de altfel generalizată spre sfîrșitul traducerii.

Revenind la comentariul lui Marin Bucur, vom remarca dorința de a ne demonstra că d-sa nu cade în „beția de cuvînt” și nici în robia față de text, așa cum reproșează, cu mult spirit, altora, ci repetă pur și simplu *alineate întregi*, la o distanță de numai cîteva rînduri (v.p. 180).

M. Bucur nu este familiarizat, de altfel, cu principii elementare de transcriere, aplicate în tipărirea textelor eminesciene, de la Perpessicius încoace. Astfel, ignorînd că [ ] marchează „lec-turile incerte” (cf. *Cuvînt despre ediție*, p. LXIII, r. 15 jos), susține, nici mai mult nici mai puțin, că „steluța” ar semnifica „un comentariu al lui Röt-

tscher sau Eminescu, în subsol, uitat însă” (p. 182). Orice comentariu e de prisos !

Despre felul cum trebuie să transcriem forme ca *mănă, daca, amagiri, sinul* etc., din textele din secolul al XIX-lea, s-a discutat și se mai poate discuta pentru a hotărî în mod cit mai corect și dacă se poate definitiv aceste chestiuni filologice atît de disputate. Pînă atunci, am solicita lui M. Bucur să ne precizeze :

— care este diferența între *județul și județul* ? (A se vedea, pentru aceeași transcriere, redarea grupurilor : *ci(a) și(a), ci(u), ti, tz* etc. prezente în scrisul lui Eminescu).

— prin ce alchimie etimologică s-a putut crea verbul (a) *eschide*, în opoziție cu (a) *închide*, pentru a-i permite lui M. Bucur să citească (cf. p. 181) în ms. f. 328 v. : *eschisi*, în loc de *eschisi* (lectura noastră, p. 299 în ediție) — cînd în originalul german (p. 21) aflăm termenul *heraus* (adv. „afară” etc.) ?

— cum poate „înclina” M. Bucur să citească (p. 182) „grupul” [!] *ereditatea actorului* (cf. ed. n., p. 315) — drept : *ereditatea actorului*, cînd, în același original german (p. 43), aflăm sintagma : *das Erbtheil des Schauspielers* (Erbtheil, „patrimoniu, parte de moștenire, ereditate” etc.) ? Vorba d-sale „Așa rezultă literă cu literă” !

— prin ce transpuneri de registru ar putea poetul „*să audă formele grafice*” (p. 180), pe care trebuie să le respecte editorul de azi al operei eminesciene ? Cf. și „transcrierea” *sunetelor* (p. 179) !

Nu s-ar răzbuna oare orice autor, chiar dacă nu ar avea preocupările filologice ale lui Eminescu, despre a cărul operă s-ar scrie cu dezacorduri elementare ? Cf. : „întregul proces de alcătuire al lucrării...” p. 178 sau : „Subsolul paginii are rezervată acribia științifică a editorului” [?!], p. 179.

Sînt numai cîteva remarci pe care le-am degajat din cronica lui M. Bucur, bazată pe o experiență de transcriere de numai cîteva pagini din *Artă reprezentărei dramatice* (Cf. „Manuscriptum”, III, 1972 și IV, 1973), transcriere care, după cum se poate vedea, nu constituie rivnita probă de acribie, în sensul bun al cuvîntului.

Și, pentru că se discută despre Eminescu, o punere la punct privind iradierea geniului său în fiecare filă pe care a gîndit-o și a scris-o se impune. M. Bucur afirmă că în unele articole pe care le-am publicat, „note redacționale, unele de serviciu... nu se vede nici o *lăcărire din geniu poetului*” (p. 178, c. 1). Afirmăție gratuită, infirmată chiar de cronica precedentă, a lui M. Zăciu, care subliniază, pe drept cuvînt că „împrumutînd chiar o expresie eminesciană, vom recunoaște că *„geniul în zdreanță sau în vestminte aurite, tot geniu rămine”*”.

Aurelia Rusu

Un „organism viu”

● O idee curentă în lingvistica secolului trecut era următoarea : „limba este un organism viu, care se naște, crește, îmbătrînește și moare”. Cînd și cînd, în forme atenuate, am auzit și mai de curînd această formulă de la oameni în vîrstă, dar socoteam că vremea ei a apus. Iată însă că luna trecută, la radio, la o oră consacrată limbii române, o elevă ne-a informat că limba este „un organism viu”. Aceasta înseamnă că și astăzi se mai vin-tură în școală definiția veche.

Mi-am adus aminte acum de acestea, citind în Actele Congresului al XI-lea al lingviștilor, ținut în 1972 în Italia, comunicarea kolegi noastre Lucia Wald, cu titlul *Modelele concrete în istoria lingviștilor*. Se arată în această expunere că de-a lungul timpului lingvistica s-a folosit pe rînd de idei preluate de la tot felul de alte discipline, înainte de a ajunge, în zilele noastre, să ofere ea însăși model altor specialități. Este clar că formula de care vorbeam vine de la biologię și a fost adoptată într-o vreme cînd concepțiile lui Darwin repurtaseră succese răsunătoare.

Pentru lingviștii de astăzi este foarte limpede că limba nu este un organism, ci un sistem de semne, că nu se naște în felul în care la ființă un animal, căci dacă alături de o vacă își duce viața aparte vițelul ei, o limbă așa-zisă nouă nu este decît o transformare a uneia vechi, care chiar prin această prefecare încetează de a exista : româna nu este „fiica” latinei, așa cum vițelul este fiul vacii, ci este însăși latina, trecută printr-o serie de modificări.

Putem spune că o limbă a murit atunci cînd, printr-un cataclism, dispar brusc toți cei care o vorbeau, și de asemenea atunci cînd, pentru un motiv sau altul, este înlocuită cu una străină. Astfel, limba dacilor a murit atunci cînd dacii au trecut cu toții la folosirea limbii latine și au încetat de a mai înțelege dacă. Este, evident, o întrebuintare figurată a cuvîntului, căci fenomenul nu este același cu încetarea din viață a unei ființe. Zicem, tot printr-o figură de stil, că latina e o limbă moartă, pentru că nu mai e folosită de nimeni ca idiom matern ; dar aici distanța între termenul propriu și cel figurat este încă și mai mare. Se poate stabili o dată la care ultimii vorbitori ai unei limbi au părăsit-o în favoarea alteia, dar nu se poate stabili o dată la care ar fi murit latina, de vreme ce, cu diverse modificări, ea este și azi folosită de toate populațiile romanice.

Mai mult încă, în termeni figurați o limbă poate și să învie (ceea ce nu se poate spune de o ființă) : ebraica a încetat de mult de a fi o limbă maternă a vreunei populații, dar astăzi a fost reluată în Israel și există copii care nu cunosc alt fel de a vorbi.

Sînt mulți ani de cînd am început să combat cu vehemență clișeele de felul celui pe care l-am citat ca punct de plecare al prezentei cronici. Dar văd acum că în poziția mea era ceva exagerat. Anume, comunicarea Luciei Wald subliniază faptul că diversele modele pe care le-a luat rînd pe rînd lingvistica au urmat o anumită ordine ierarhică și, lăsînd la o parte exagerările fatale, au ajutat sub diverse aspecte la crearea unei concepții juste asupra limbii. Totul este să nu acordăm termenilor figurați altă valoare decît cea care li se potrivește și mai ales să fim conștienți că reprezintă figuri de stil.

Al. Graur

G. T. Niculescu-Varone la 90 de ani

CUNOSCUT mai ales ca etnograf și folclorist, ale cărui lucrări *Jocuri românești necunoscute* și *Alte jocuri românești* necunoscute, *Dicționarul jocurilor românești* și *Les Danses populaires roumaines* l-au adus consacraarea, G. T. Niculescu-Varone — în același timp un scriitor remarcabil (prin 1946 secretar general al Societății Scriitorilor Români) — a fost „un adorator fanatic al artei”. Și această „mare și statornică adorațiune

pentru frumosul etern” explică în fond sensul vieții sale. Artă a fost marea sa pasiune și unica-i consolare. Prin ea a iubit cu noblețe viața, prin ea a trăit. „Pasionat slujitor al artei”, cum se consideră însuși, G. T. Niculescu-Varone a scris despre artă pagini memorabile, pline de căldură și entuziasm, pline de dragoste și respect pentru arta poporului nostru.

Asemenea pagini — în cărțile sale *Singur* (1910), *Elogiul frumuseții* (1912), *Cartea inimii* (1914) și mai ales *Note despre artă* (1916) și *Povestea unui orfan* (1920), cea din urmă o adevărată autobiografie spirituală, un mic Bildungsroman gen *Poezie și adevăr*, ca și *Însemnările unui singuratic* (1926) și altele — sînt darul cel mai de preț al unei conștiințe elevate și luminoase.

Pagini definitive, dezvoltînd idei formulate deschis, simplu, convingător, într-un stil lapidar, fac de atîtea ori apolo-gia artei și a frumuseții („gloria artei”)... Frumusețea care atrage și împune admirație și respect, frumusețea, viața eternă a artei e — în ochii săi — o valoare simbolică în existența spirituală, o realizare perfect armonioasă, a cărei manifestare reține permanent admirația omenirii. Artă atrage și instruește, distrează și reculege, farmecă și cucerește sufletul nostru. Ea contribuie mai mult ca orice la formarea și oțelirea caracterelor și la înălțarea spiritului uman. Ea repurtează în-totdeauna cea mai desăvîrșită și durabilă

victorie morală. Prin artă s-au îmblînzit moravurile și raporturile dintre oameni și popoare. Ea îi apropie sufletește și e steaua polară spre o pace și înfrățire universală, ea făcînd legătura sau comunitatea spirituală cea mai puternică între oameni, indiferent de naționalitate. Vorbind de acea „solidaritate sufletească” pe care în anumite împrejurări de importanță socială o produce muzica, primul gînd de înfrățire universală, scrie G. T. Niculescu-Varone, s-a manifestat și s-a confirmat, s-a consacrat, prin muzică. Ea e un factor excepțional de educație socială. După cum, în același timp, educația națională se face mai bine, mai complex și mai repede prin muzică. Ea ține treaz spiritul patriotic și face multe și mari servicii cauzei naționale a unui popor...

Aceste idei, enunțate în urmă cu mai bine de o jumătate de secol, converg în credința că „tot agrementul și toată po-doaba civilizației noastre o face Artă. Dacă am exclude arta din viață, apare în-tunericul și barbaria, oricît am fi pro-gresat în domeniul științei”...

Aceste idei, în totalitatea lor ilus-trînd o concepție, așa cum se în-cheagă ea, spontan și organic din „cărțile sale destul de compacte”, cum le definea Perpessicius, constituie un bun al gîndirii estetice naționale. Prin ele G. T. Niculescu-Varone — cu decenii în urmă — ocupă o poziție avansată în miș-carea intelectuală a vremii și transmite

imaginea unui constant și fidel devot al artei.

Amintim doar culegerile sale de poezie populară *Folclor românesc din Ardeal*, *Folclor versificat din Moldova* (unele traduse și în limba franceză), *Strigături alese la hore*, sau *Costumele naționale din România* (două volume). *Bibliografia poeziei noastre populare*, *Cei mai de seamă folcloriști români*, ori *Album cu modele de cusături naționale românești*, unice în acest gen, lucrări fundamentale, contribuții importante la cunoașterea creației poporului nostru ; apoi *Monografia satului Săulești* (premiată de Academia Română), ca și lucrarea sa *Jocuri românești necunoscute*, *Monografiile orașelor, comunelor și minăstirilor din România întregită*, *Însemnătatea educativă și literară a operei lui Anton Pann* (în colaborare cu soția sa). Și — în fine — lucrarea sa *În preajma artei* (o crestomație de texte alese din cei mai de seamă autori, printre care și mulți români), grupînd — în dorința de a contribui la popularizarea cunoștințelor despre artă și a manifestărilor ei — un bogat material în jurul problemelor : Ce este frumusețea ? Ce este artă ? Scopul artei, Artistul etc., sub un titlu, sintetizînd parcă sensul unei vieți omenești puse în slujba artei. Al unei vieți pentru care artă — atît de profund — „se confundă cu eternul...”.

Al. Husar

Tineri critici

AM scris și altă dată despre seria „Arcade” a Editurii Minerva, în care au apărut nu numai câteva opere și antologii remarcabile, dar și câteva foarte interesante postfețe ce încercau să le justifice, interpretând dintr-un unghi de vedere mai nou pe scriitorii clasici. Seria fiind destul de inegală (cu multe opere și autori de mină a doua), observ, străbătând titlurile din urmă, un fapt îmbucurător: postfețele și antologiile au început să fie încredințate tot mai des unor critici tineri (unii încă fără volum, doar cu activitate publicistică). Renunțarea la principiul exclusiv al autorității, cu tot riscul ce decurge de aici fiind vorba de publicul larg al colecției, mi se pare un gest curajos al editorilor: nu numai fiindcă îngăduie unor tineri să-și exercite talentul pe opere importante ale literaturii române, dar și fiindcă punctele lor de vedere pot fi adesea surprinzătoare, aducând un aer proaspăt în lectura scriitorilor consacrați.

AURELIU GOCI comentează, de exemplu, *Poveștile* lui Ioan Slavici, schițând câteva ipoteze ce merită a fi luate în considerare. Postfața lui e încă stingace, în sensul că nu pune accentele unde ar trebui, dar foarte ambițioasă. Criticul socotește că poveștile autorului *Marei* au fost minimele talente pe care le-a avut la Creangă, fie la nuvelistica lui Slavici însuși, mai cunoscută și mai solidă, deși, discutate în sine, sînt originale și meritorii. Fără a fi un simplu culegător, ca Petre Ispirescu, și fără a atinge arta lui Creangă (creator al unei adevărate „mundus jovialis”), Slavici se păstrează aproape de structura povestirii folclorice, fiind totuși un artist conștient de mijloacele lui. O idee notabilă, însă mai mult sugerată decât aplicată, este aceea că „poveștile lui nu sînt altceva decît un fel de memoria- listică fabuloasă a copilăriei”. Criticul scrie: „Copilul nu deține un fond de trăire pe care să-l rememoreze eventual; deși fiind la vîrsta hipertrofiei facultăților imaginative, el, mai cu seamă, reproduce ceea ce a auzit de la ceilalți (și la această oră nu a auzit decît povești și basme). Și nu numai reproduce, dar se transpune și se identifică cu aceste conținuturi himerice. Creangă bătrînul putea să vorbească despre Nică a lui Ștefan a Petrei Ciubotariu (indiscutabil un personaj de basm, ceva între un Făt Frumos infantil și un Păcală școlar), alcătuiind un fel de serial din episoadele trăite sau auzite, dar ce ar fi povestit Nică însuși? E sigur că nu aventurile sale la scăldat sau pășaniile învățăturii, ci altceva, probabil poveștile auzite de la Moș Chiorpec Ciubotariu sau de la bu-nicul David Creangă, povești în care tot el ar fi protagonistul... Deci Nică ar nara ceva asemănător *Poveștilor* lui Ion Creangă și nu *Amintirile* sale care nu sînt deocamdată amintiri, ci fapte și senzații brute...” Se observă, apoi, la Slavici realismul dur al unor povești, simplitatea lor, modernele finaluri deschise, onomastica și portretul atipic (dacă le raportăm la folclor), metamorfozele. Citez iarăși câteva rînduri frumoase: „Nu numai ființele se metamorfozează, ci și obiectele... Niște frîie vechi descîntate, afumate cu tămîie cheamă calul care le-a purtat; o eutie, odată deschisă, dă vești de oriunde, după dorință, o oglindă po-

Ioan Slavici, *Povești*, antologie, postfață și bibliografie de Aureliu Goci, 1975; George Topârceanu, *Balade vesele și triste*, antologie, postfață și bibliografie de Mihai Dascal, 1974; Tudor Arghezi, *Caligula*, postfață de Zaharia Sângerzan, 1975 (colecția „Arcade”, Editura Minerva).

sedă virtuți televizive sau șfie să arate absolutul frumuseții, o năframă e simbolul securității depline la orice fel de agresiune. Nu altceva decît obiecte mecanice pot fi considerate ființele de fundal cu o unică funcție: ieiele, vir-colacii, vîntoasele. Alteori, elementele vitale sînt cele cunoscute, dar cu proprietăți hipnotice și miraculoase (apa vie, colacul puterii, vinul juneții). Alteori, obiectele reprezintă semne de recunoaștere sau nuclee proteice, păstrate pentru metamorfozele pe care le suferă... Eroul pozitiv are un sfîtuitor de nădejde în cal și este ajutat de animalele mici, insignifiante prin putere, dar covârșitoare prin număr: albine, arici, cîrțițe, pești; însă ele aparțin regnului mineral și ca dovadă ușoară semnele de recunoaștere: un fir de păr, un solz, o unghie”. Aureliu Goci are aplombul în expresie necesar unui bun critic, probabil nu încă și cultura, fiind de aceea (și datorită condițiilor în care publică) prea disponibil, nefixat psihologic și estetic la o anumită literatură.

SUPĂRĂTOR la Mihai Dascal, și nu numai în comentariul la poeziile lui Topârceanu, este stilul foarte pretențios: „Noțiunea (de biografie a operei) delimitează un proces de fermentație sufletească prin care anumite circumstanțe existențiale pierd nota unei prea stricte temporalități, primind, prin transfigurarea și retrăirea lor într-un registru fabulativ, indeterminarea esteticului”. Astfel de fraze trebuie citite de două ori ca să înțelegi că spun complicat lucruri simple. Însă punctul de plecare al postfeței și felul cum e dovedit arată că Mihai Dascal nu e lipsit nici de idei, nici de capacitatea de a le ordona critic. El observă la Topârceanu o dedublare („poet cu tentații iconoclaste, monden, urban — fond tradițional, sănătos, balcanic, conservator”) ce-l conduce pe autorul *Baladelor vesele și triste* la o poză insolită, cultivată deli-

berat. Portretul extravagantului personaj, relevabil în viață mai degrabă decît în poezie, e o pagină critică notabilă, plină de sugestii neașteptate. Mihai Dascal are, apoi, dreptate să vadă elementul epigonic (Eminescu, Coșbuc) din primele versuri ale poetului și felul în care, prin spirit persiflant, ironie și parodie, el se eliberează de modele, devenind original. Parodiile sînt analizate cu finețe din acest unghi, ca și baladele și rapsodiile maturității, neoclasică și parnasienă în esență. Oarecum nouă este stăruința pe balcanismul poetului: „El nu este doar pitorescul și esotericul levantin ca la Bolintineanu, nici idealitatea, de un esteticism doctrinar, a unui Orient sensual și lubric ca la Ion Barbu. Balcanismul lui Topârceanu este un mod de spirit, o realitate temperamentală, dîc-tîndu-i poate manifestările, inclusiv pe cele de expresie lirică”. Și: „Ca și la Caragiale, miticismul lui Topârceanu este un mod zeflemist, nastratinesc de a pune problema...”, în care zeflemeaua înseamnă și respingere a unei stări de lucruri, dar și acceptare a ei. Duplicitatea cu care Topârceanu parodiază, plasticizînd în sens ironic locurile comune ale autorilor parodiați, dar insinuîndu-se, în același timp, posesiv, manierei lor și dînd parodii originale este o ilustrare netăgăduită a miticismului. De asemenea, vocalitatea lungă a poeziei sale, scrisă parcă cu intenții cupletistice și alternînd rafinamentul narației epopeice cu imonidia calam-bururilor populare, ține tot de un mod superficial balcanic de a concepe programul poetic”. Mihai Dascal e un cititor cu metodă și, dacă va învinge atracția exprimărilor alambicate, va putea fi citit el însuși nu numai cu folos, dar și cu plăcere.

SUB titlul *Caligula*, Zaharia Sângerzan comentează o antologie a poeziilor argheziene inspirate de sentimentul istoriei și al conștiinței naționale, în care „religiozitatea din Psalmi și alte poeme face loc unui puternic sentiment al recuperării: toate umilințele («de la străbunii mei

plînă la tine») pot fi vindicate printr-o reîntoarcere în istorie, printr-o reînviere a conștiinței ei”. Tînărul critic găsește numeroase ilustrări ale acestei atitudini, ce-l determină să compare pe Arghezi cu Eminescu și Sadoveanu și să-l apropie de N. Iorga. Ipoteza e surprinzătoare prin consecințe, adică prin împingere la limită. Nu cred că poemele de această factură sînt, la Arghezi, de valoarea celorlalte, dar adunarea lor într-un volum probează, împotriva aparențelor, că ele ocupă un loc destul de însemnat în opera poetului. Postfața lui Zaharia Sângerzan e unul din lucrurile lui cele mai bune, printr-o claritate ce lipsește publicisticii sale curente, așa de abundentă și fără decizie în judecată. Ea arată și importanța pentru un critic tînăr a temei și a autorilor despre care scrie. Despre Arghezi și Sadoveanu (am citit cele câteva fragmente dintr-o carte despre autorul *Baltagului* apărute prin reviste), Zaharia Sângerzan spune mai mult și mai bine decît într-o recenzie despre un autor obscur. Astfel de exerciții critice obligă la un efort de maturizare, de ieșire din stilul ocazional al publicisticii. Pentru un critic tînăr e totdeauna utilă și instructivă confruntarea cu problemele majore ale literaturii, cultura, în sensul larg al cuvîntului, căci critica se formează printr-o continuă nutriție a imaginației și a inteligenței: a fi exclusiv foiletonist e la fel de rău cu a fi exclusiv documentarist. Sentimentul prezentului, în critică, e rezultatul frecvenței istoriei literare, care dă posibilitatea stabilirii unor criterii și a unor proporții juste, după cum viziunea istorică își datorează autenticitatea unei bune cunoașteri a literaturii actuale. Criticul trebuie să citească foarte mult. Nu cred în specializarea lui, pe epoci; căci obiectul lui ideal e literatura în întregul ei. Un adevărat critic e acela care poate scrie fără dificultate despre cronici și despre cel mai recent roman.

Nicolae Manolescu

Ștefan Iureș

Alt container pentru Osaka

(Ed. Cartea Românească, 1974)

● Cartea lui Ștefan Iureș, *Alt container pentru Osaka*, propune cititorului „reprezentările citorva zeci de obiecte” alese astfel încît „să reflecte zilele noastre așa cum sînt; nu numai extraordinarul, ci și obișnuitul; nu numai dumini-cile, ci și diminețile de luni, după amiezile de vineri...”. Dar, după cum spunea Valéry, selecția și clasificarea nu se sînt impuse de natura lucrurilor. Obiectele triate, colecționate își pierd prin adopțiune statutul autonom și impun, dincolo de materialitatea lor, o identitate umană care știe să le audă, să le vadă, să le confere un statut simbolic sau emotiv. Amfora, bisturiul, fermoarul, forcepsul, gongul, lupa, moneda, pionul, sacul sau verigheta, alese și puse în containerul subiectiv într-o ordine alfabetică, sînt tot atitea opțiuni dublate de renunțări. În spatele lor bănuie alternativa și dilema, gustul și preferința, circumscrise într-o

axiologie cotidiană, dictată de ceasurile mici.

Obiectele sînt, de fapt, pretextul unui text, al unei pledoarii pentru semnificația vie, pentru conotație. Ele nu dau naștere moarte, nici compoziții statice. Prezența lor nu este ilustrativă, ci reprezentativă. Titlul fiecărui articol din această enciclopedie subiectivă a realității contemporane este căutarea unui simbol și a unei embleme și nu preluarea unei etichete arbitrare: „Amfora sau amintirea trecutului ospete”, „Bagheta sau menținerea la obiect”, „Balanta sau pledoaria reciprocității” etc. Ștefan Iureș nu face inventarul unei realități, ci proiectează atribute ale ei. Cartea lui nu se vrea o memorie mecanică, ci una umană. Nu caută precisul, utilitarul, ci nuanța, intimitatea, pecetluind obiectele, preferă un abac „parcă mai puțin sec” în locul ordinarului, alege andreele ca simbol al

femeii iubind, căci „cele două florete miniatu-rale” sînt „un turnir princiar în cinstea cavalierului fără-teamă-si-fără-prihană”.

Pentru Ștefan Iureș, obiectele creează sau pot reconstitui o realitate pe principiul echivalențelor dincolo de sensul lor literal. Căci sintem prezenți în lume ne-univoc „în nu mai puțin de trei ipostaze — ființa care naște, ființa care se naște, ființa care supraveghează lucid nașterea”. Obiectele există doar prin forța lor de proiectie modelatoare, nu sînt nicicînd actualizări ce limitează potențialul. Alege de aceea pentru containerul său o monedă ferită de riscul devalorizării. Dacă încercăm să găsim printre aceste obiecte — suport al meditației și expresie a unei atitudini față de prezent și viitor (obiectele sînt destinate cunoașterii noastre de către generații ce le vor descoperi peste 5 000 de ani) — un lucru care să-l definească pe autor, pe colecționar, ne vom opri la „Timbru sau călătorii de sedentar”, în care intuim o profesiune de credință, o artă poetică deghizată: „pătina colecționarului e salvată de la mîcimea posesiunii de zborul cunoașterii”.

Alt container pentru Osaka este, în fond, o cunoaștere de sine mediată de relația cu obiectele. Cartea instaurează o unitate și nu o colecție de muzeu, căci mai important decît obiectele compozițiilor sale este unghiul de vedere generat al unei receptări vii a prezentului.

Doina Uricariu

„Ca într-un vechi romanț“

MANIERISMUL melancolic și ironic al poetilor ieșeni dă volumelor lor de versuri un aer de familie; păstrînd pentru fiecare trăsăturile particulare, individualizatoare conservă totuși cîteva trăsături comune după care pot fi imediat identificați. Iată acest poem grațios al lui Nicolae Turtureanu, reproducînd în linia lui simplă, metaforică, melodia nostalgică și sentimentalismul detăsat, umorul discret și mitologia candorii din ceea ce am putea numi „poezia ieșeană” a lui Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Horia Ziliu și alții: „În singele meu / s-a înecat calul alb / venea de departe înspumat / în el se înecase / un cal împărat / cu friu de mătase / și-n calul acela / alt cal se înecase // El venea de departe / cu potcoavele sparte / de unde lumina se naște / și nu-i nici ce bea, nici ce paște // Eu l-am dus să se-adape / din nesfîrșirea unicei ape / curgînd spre izvoare // O, doamnă, cu cită sete / bea calul alb din riul Lethe!” (El venea de departe).

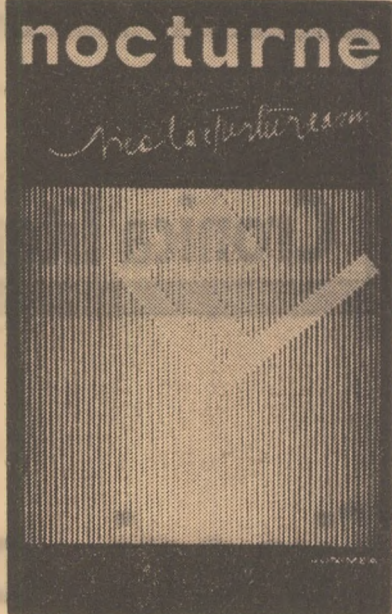
Starea de tînjire somnolentă spre clipa de grație și resemnarea mascată în meseteșugul versului dau o tainică „înflorare” cuvintelor, producînd o poezie de o distinsă paloare, ca în **Semne**: „Această zi ce trebuia să vină / această oră ca o cupă grea / și Buciumul care sub ploii se-nchină / fulgerul verde cum ne-ngenunchea // Fără de sens tirziu or să se-arate / în vase sacre semnele cerești / leșurile noastre în neant pluti-vor / precum cîndva în zățul unei cestei.”

Volumul*) lui Nicolae Turtureanu are trei secțiuni, inegale ca împlinire artistică, dintre care cel intitulat **Semne** mi se pare a contura mai sigur personalitatea poetului. Deși inclinat spre un lirism al stărilor emoționale, al sentimentalismului sobru și adesea ironic, în **Manole zidit**, primul grup de poezii din **Nocturne**, încearcă să iasă din spațiul propriu cu o meditație asupra condiției creației, luînd ca termen metaforic imaginea eroului din cunoscuta legendă. În poemele sale, meșterul și Ana apar ca o unică ființă, creatorul se zidește pe sine în propria operă: „Toată săptămîna am murit / am murit cum se moare de moarte / și zidul este tot neisprăvit / și tu fugi din departe în departe // crezînd că te apropii. Între noi / sunt nesfîrșite spații mișcătoare / tu vii mereu, ele se-ntorc mereu / golindu-ți clipele de sub picioare // Deasupra cerul este înstelat / mi s-a mai pus pe-un ochi o cărămidă / dă. Doamnă, pînă nu voi fi surpat / pe cellalt geana ta să mi-l închidă” (**Cerul instelat deasupra**). Dar poemele ciclului **Manole zidit** suferă de un desen prea sărac al imaginilor, sugestia unor sensuri noi ale dramei creației este foarte plăpîndă și de aceea reflecția, monotonă, are un aer desuet, și nu de puține ori banal. În **Semne** poetul este mai liber, își comunică emoțiile, aspirațiile lirice mai dezinvolt (uneori **prea** de-

*) Nicolae Turtureanu, **Nocturne**, Editura Junimea, 1975.

zinvolt, riscînd un prozaism cu efecte hilare ca în **Miscare**, unde ceasul-brățară este personificat naiv și transformat într-un cetățean anonim al orașului ce „traversează strada încet pe verde”, cumpără ziarul, își soarbe cafeaua „prea amară” etc.). În **Viziune**, **Altă mișcare în aer liber**, **Lumină de februarie** materia poetică este consistentă și caligrafia sigură. Intenția lirică este de a reține o clipă de grație poetică și de a o evoca în imagini sugestive, marcate de o necruțătoare melancolie.

Mai „ieșean” este Nicolae Turtureanu în poeme de dragoste de la **Ca într-un vechi romanț**, la **Nocturnă**, din ciclul **În fața unui crin**. Apar în ele maniera, cantabilitatea ironică; vibrația sentimentală, voit agravată printr-un patetism artificial, este blîndă, fără tensiuni sfîșietoare. Afectiunea este înăbușită în jocul romanțel și transformată într-o stare suportabilă, calmă, mai degrabă într-o „dispoziție” nostalgică spre iubire decît într-o iubire. „Și ce frumoasă despărțire / într-un oraș sentimental / cu străzile lucind sub ploaie / ca pielea neagră a unui cal // pe care-l călăream odată / viteaz ca fiul de-mpărat — / cînd traversam un pod de piatră / podul de piatră s-a surpat // și ce frumoasă despărțire / cum calul nostru de-antracit / strunindu-și gîtul lui subțire, / pe-un pod de lemn ne-a azvirlit [...] și ce frumoasă despărțire / îmi amintesc iubito cum / îți creșteau zorii din pupile /

far barba mea era de scrum // apoi pe scară, veșnic mire / ți-am dat sărutul ideal / și ce frumoasă despărțire / ca un sfîrșit de festival // cînd se retrag poezii-n sine / și pantheonul e tabu — / dar ce frumoasă despărțire / era dacă-ai fi fost al tu...” (**Ca într-un vechi romanț**)

Cîteva poeme din recentul volum al lui Nicolae Turtureanu tind spre o anumită dezinvoltură soresciană a metaforei, spre un lirism al imaginilor șocante sau spre un prozaism studiat și pretențios. Astfel sînt: **O definiție a zilei**, **Neprihănită iubire** (care conține această regretabilă platitudine: „Da, astăzi știu că nu mai pot ieși / din acest cerc care nu e de cretă...”), **Jertfa primei zăpezi**, **Tablouri dintr-o expoziție**, mai sus discutată **Miscare**, **Eternitatea desigur** („Din locuința mea nouă / se vede Eternitatea / e o perspectivă luminoasă / după amiaza cînd viscolește / și eu sînt singur acasă / privind prin fereastră / Eternitatea desigur...”), **Pasărea Lyră**.

Volumul nu arată în general că poetul își cunoaște adevăratele măsuri. Selecția poemelor dacă ar fi fost mai riguroasă și dacă ar fi înlăturat cele cîteva piese „dezinvoltate”, culegerea ar fi fost avântată cu siguranță.

Dana Dumitriu

Încruntarea confuză

ARTICOLUL meu intitulat **Un moment de sinteză** („România literară”, nr. 6), consacrat noului roman al lui Marin Preda, **Delirul**, a avut o consecință neașteptată: l-a iritat pe Cezar Ivănescu. La drept vorbind, mă așteptam ca articolul în cauză să indispuină unele spirite. De ce însă tocmai pe acela al poetului? Nu e ușor a descoperi motivul iritării lui Cezar Ivănescu. Căci ceea ce caracterizează intervenția sa (**Romanul unor vremi apuse**, „Luceafărul”, nr. 7/1975), ca și alte cîteva recente încă manifestări publicistice — de care, deocamdată, nu ne vom ocupa — ale preopinientului, este **încruntarea confuză**. Că poetul nostru e nemulțumit, înțelegem repede, din ce pricină anume — e mai greu de stabilit.

Cezar Ivănescu începe prin a-mi face unele observații stilistice, acuzîndu-mă de incongruență, prețiozitate, poetizare gongorică. Cînd aduci altora asemenea invinuirii bine e să ai un condei cit mai sigur. Altfel riști ca și celălalt să te cîtească, folosind lupa, sau doar ceva mai atent, și atunci... Atunci ajungem la Thucidide: „Cînd, acum două milenii și jumătate, Thucidide se pregătea cu minuție să scrie **Războiul peloponezic**...” (urmează o analogie cam tulburătoare între conflictul polis-urilor grecești și cel de al doilea război mondial). Pentru a afirma un lucru subînțeles („momentul de răscruce în centrul căruia se plasează romanul lui Marin Preda nu poate fi eludat nici-cum”), Cezar Ivănescu simte nevoia, caragialescă, a întoarcerii (am spune: a cufundării, căci e vorba de milenii) în timp. Farfuridi, benign, o lua de la „21. Preopinientul nostru vrea să pornească însă neapărat de la războiul peloponezic și de la Thucidide. Poate pentru că iubeste prea mult — după cum se exprimă — „zodia evenimentelor, adesea abisale” (s.n.)... Deci: **evenimente abisale**, nu e oare cam prețios — și în același timp confuz — formulat? C. I. mai vorbește de „necrofilia istoriei” și de „delir în trăire”. Dincolo de bombasticismul evident al cuvintelor, ne intrigă „conceptele” cu care

se operează. Ce vrea să zică, de pildă, „necrofilia istoriei”? Că sensul istoriei e moartea? Se pot detecta în textul lui C. I. și opinii mai articulate (cităm): „De aceea delirul, comportament uman aberant, excesiv oricum, dacă este explicat de autor într-un pasaj de pe acum celebru («Un om în delir...» etc.) nu trebuie interpretat terre à terre, ca o maladie determinată strict de un singur purtător de virus, ci, avînd în vedere viziunea organicistă a lumii, detectabilă în întregul roman, ca un **mod normal de exprimare a istoriei** (s.n.)”. Delirul, consideră așadar C. I., e „un mod normal de exprimare a istoriei”. Este limpede că C. I. are un limbaj al lui foarte ciudat. Să urmărim puțin și logica lui C. I.: Pentru că Marin Preda are o „viziune organicistă a lumii”, delirul unuia din personajele romanului său devine — după deducția preopinientului, **care răstălmăcește sensul și răstoarnă concluziile cărții discutate** — „un mod normal de exprimare a istoriei”. Să revenim însă la chestiunile de limbă. Stilul preopinientului nostru este — constatăm — neclar (cităm din nou): „...personaje precum Paraschiv ori Achim, ori chiar enigmatică Luchi trăiesc ele inele în delir, la primul un delir de singularizare ambițioasă, la al doilea un delir de fericire, iar personajul feminin atinge limite paranoice (delir de interpretare)”. Trece acum peste faptul că e aberant a susține că personajele lui Marin Preda trăiesc „în delir” (cu excepția, evident, a unora dintre cele istorice), că la Paraschiv ar fi vorba de „un delir de singularizare ambițioasă” (!) și că Luchi ar atinge „limite paranoice” (!!), ne întrebăm ce sens are paranteza finală: **delir de interpretare**, ce pare să se refere (fără să aibă însă astfel nici un înțeles) la Luchi. O rămășiță dintr-o altă incriminare la care între timp s-a renunțat, necurățîndu-se însă prea bine locul? O autoironie? Nu se poate ști.

O altă nemulțumire a lui C. I. se leagă de problema „temei povestitorului”. „Tema povestitorului — spuneam eu în ar-

ticolul mai sus citat — există în opera lui Marin Preda. O reprezintă tocmai bogăția sufletească a personajelor sale”. Părerea mea, crede C. I., este „falsă”. „Căci — arată el în continuare — aspirația dintotdeauna a autorului român, depășind așa-zisul esthetis carpato-dunărean ca și aspirația persoanei trăitoare (a se admira eleganța exprimării!) a fost puțină de a se pronunța în istorie, despre propria sa istorie”. Este limpede că C. I. nu pricepe fondul discuției; nu înțelege nici ceea ce susțin eu, nici semnificația dată de Marin Preda (în **Imposibilitatea întoarcerii**, pp. 203—205) cuvintelor „tema povestitorului”. Tema povestitorului (a scriitorului) român — afirmă în esență C. I. — este istoria. Dar tema povestitorului, cel puțin în accepția pe care o conferă acestei noțiuni Marin Preda este altceva decît tema istoriei, care există dintotdeauna (de la primul volum al **Morometilor**, căci timpul care-și pierde răbdarea e o **față a istoriei**) — alături de tema țăranilor — în opera scriitorului. Dacă cele două teme s-ar suprapune, cum înclină să creadă C. I., căruia noțiunile nu îi sînt deloc limpezi, cum ne-am putea explica nostalgia cu care Marin Preda vorbește de tema povestitorului, el care a ilustrat de atîtea ori — cu forță și profunzime — tema istoriei?

Pentru a afla motivul **adevărat** al iritării declarate și surde cu care C. I. a înțîmpinat articolul meu despre Marin Preda — atitudinea sa fiind cu atît mai surprinzătoare cu cît atît eu, cît și C. I. vedem în apariția **Delirului** un eveniment de excepție (polemicile izbucnesc de obicei cînd opiniile cu privire la o operă diferă sau se opun) — trebuie să străbatem pînă la partea finală a textului publicat în „Luceafărul”. Punîndu-se sub autoritatea lui Al. Paleologu (ce imprevizibile sînt atracțiile în lumea literară!), C. I. atacă estetismul, ceea ce numește „speculația estetică de două parale”: „de aceea îi vom da dreptate lui Al. Paleologu care repudia într-un eseu estetismul ca

pe o mitocănie; nu prin speculație estetică de două parale (și aici se poate admira stilul lui C. I.!) vocea noastră are șanse să se facă auzită, ci prin tonul grav, cu care va acuza necrofilia istoriei care ne-a impus ades viața obscură, istorie al cărei martiraj poporul român l-a trăit exemplar”. Fraza citată — ilustrativă și pentru chipul în care preopinientul nostru amestecă lucrurile mari cu micile sale răfuiele — ne dă în sfîrșit posibilitatea de a înțelege poziția lui C. I. Acum e limpede: mi se reproșează în fond faptul că, discutînd cartea lui Marin Preda, am înțeles să fac critică literară și nu **altceva** (ce anume, C. I., potrivit obiceiului său, iarăși nu spune, dar cîte ceva se poate totuși pricepe). Pentru C. I. estetismul se confundă cu **punctul de vedere estetic**, „speculația estetică de două parale” cu analiza tehnică, la obiect. În conformitate cu profesiunea de la care mă revendic am privit cartea lui Marin Preda drept ceea ce ea este în primul rînd: **o operă literară**, și am examinat-o în consecință, încercînd să-l cuprind diversitatea planurilor. Nu numai că nu am ignorat planul istoric al cărții, căruia i-am consacrat un paragraf, dar am lăsat limpede să se înțeleagă, în legătură cu acest plan, că îl considerăm dominant. Vorbind de drama familiei Moromete (cearta dintre tată și fiu), am arătat că ea (chiar ea!) se estompează într-o anumită măsură pe fundalul evenimentelor epocii (fundal pe care în toate considerațiile mele nu-l pierd nici o clipă din vedere — a se vedea în acest sens partea ultimă a articolului din „România literară”): „în noua carte a lui Marin Preda există enigme și mai mari”, spuneam, referîndu-mă la misterul care învâluie discuția bucoreșteană dintre Ilie Moromete și copiii săi înstrăinați. Aceste enigme „mai mari” sînt, evident, ale istoriei acelor ani.

În articolul nostru din „România literară” ne-am ocupat de **cartea** lui Marin Preda (ceea ce, după C. I., înseamnă a face estetism, a te deda „speculației estetice de două parale”). Preopinientul meu este mai degrabă incitat să discute, dincolo de opera literară, evenimentele la care aceasta se referă. Dacă crede că are competența necesară („tonul grav”, am văzut, e încredințat că nu-l lipsește), e, firește, liber s-o facă; dar nu cu ajutorul unor noțiuni cețoase, de felul celor pe care le vehiculează în textul din „Luceafărul”; și fără a întoarce o față încruntată spre cei care, **făcînd critică literară**, vor să privească literatura ca literatură. Căci fețele încruntate nu au reușit să intimidaze niciodată pe nimeni. Astăzi, o pot face cu atît mai puțin.

Valeriu Cristea

Critică de interpretare

NOȚIUNEA de contemporaneitate invocată de Al. Andriescu în articolele sale dorește să exprime mai mult decât o delimitare în spațiu a domeniului explorat de critic. Ea vrea să denumească un mod de înțelegere, o perspectivă de evaluare, o **atitudine** față de literatură decisiv marcată de spiritul momentului căreia îi aparține.

Intr-adevăr, chiar în considerațiile preliminare ale cărții*) autorul formulează îndemnul la o lectură din unghi actual nu numai a scriitorilor de azi, dar și a celor clasici (și clasați!). A citi cu „sensibilitatea contemporană”, consideră criticul, e o îndatorire de neocolit pentru cine aspiră într-adevăr să perceapă ceea ce este viabil și activizator în mesajul unei opere, acele elemente sortite să asigure creației, în timp, o carieră fertilizatoare. „Nu-l căutam oare, scrie Al. Andriescu, în luptă cu timpul și, adeseori, cu prejudecata, în operele de mult clasate de istoria literară, tot pe scriitorul nou, redescoperit de sensibilitatea contemporană pentru deplina ei satisfacere? De fiecare dată ne vedem obligați să mutăm grele statui de bronz masiv pe terenul fierbinte al contemporaneității. Acolo unde ele se retopesc, prind o viață nouă, redevin ființe necunoscute, capabile să înfruiască fertil evoluția artistică”.

Demersul acestui critic e orientat așadar către o acțiune care țintește să valorifice, mai întâi de toate, „actualitatea” unei expresii de artă, adică acele semnificații prin care o scriere, indiferent din ce epocă provine, izbutește să dea sentimentul participării la problematica prezentului. Judecățile lui vor avea în vedere, deci, nu numai opera, ca realitate suficientă sieși, dar și mediul social istoric din care-și absoarbe materia, în cuprinsul unui proces care răsfringe, fie și indirect, ceva din dia-

*) Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Ed. Junimea, 1974

lectica vieții. O critică fidelă textului, stăruitoare în reconstituiri atente, ambiționată totuși să deslușească tendințele din cadre mai largi, să-și reprezinte literatura ca fapt de evoluție, în acord cu ritmurile generale ale existenței („...am încercat să depășim analiza atomistă pentru a desprinde cîteva linii de evoluție ale literaturii actuale”).

În poezie fenomenul semnificativ este, după Al. Andriescu, înnoirea limbajului, prefacerea adică a formelor de comunicare poetică sub imboldul unor dorințe de radicalizare și protest anticonservator împins pînă la gesturi excesive („pentru poezie fenomenul cel mai semnificativ l-am văzut în încercarea temerară [...] de a redefinii limbajul poetic”); în proză, achizițiile caracteristice criticul le vede în sfera personajului, în configurarea unui tip de erou literar „mai complex și mai uman” decît în vechile reprezentări.

Nu-l vom ascunde autorului că observațiile din acest plan ni se par totuși prea vagi, nu individualizează îndeajuns mișcarea contemporană, ci, dimpotrivă, ne-o fac confundabilă cu oricare alta. Orice epocă diferențiată a produs prefaceri ale limbajului liric, a sfărîmat canoane, a șocat gusturi și sensibilități, iar chestiunea personajului, în ceea ce privește proza, s-a pus de fiecare dată în aceiași termeni: tipul de erou răsfrînge epoca, în mod necesar se „îmbogățește” prin adaos de trăsături noi dobîndite în contact cu prefacerile vieții.

CONTRIBUȚIA personală a criticului rămîne s-o aflăm, totuși, în analize, în foarte aplicatele sale comentarii de text, bine înlăunțuite, procedînd în spiritul unei critici care-și impune peste tot respectarea intențiilor enunțate de scriitor. Obține caracterizări adecvate, în formulări cîteodată de efect prin puterea concentrației. Lirica lui Emil Brumaru exercită „un adevărat bombardament de senzații, de unde rezultă impresia plutirii într-o lume ireală”; „Poemele lui Mircea

Ivănescu, reci, saturate de intelectualism în aspectele teoretice pe care le implică, se înscriu într-un proces tardiv împotriva liricii sentimentale”; „Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș crește pe un sol de largă cultură...”; „Elementele narative, nedirijate către faptele exterioare, oprite pe un țarm himeric, în care mișcă, cu humor și cu ironie, eventualele unor imagini proaspete, precare și factura muzicală a versurilor sînt mijloacele stilistice ale unui poet adinc...” (Mihai Ursachi).

Articolele despre poezia lui Eugen Jebeleanu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Gheorghe, Emil Brumaru ș.a. sînt schițe de portret literar, „profiluri lirice”, luînd în discuție nu o singură carte, ci toate volumele poezilor în cauză, realizînd o acțiune valorizatoare care izbutește să dea imaginea unei evoluții. Atîta vreme cît rămîne aproape de text, criticul e redutabil, eșuînd însă ori de cîte ori extinde comentariul spre zonele eseului, pentru care este lipsit de aripi. Se emit banalități, lucruri fără relief, cu tot aerul polemic luat cîteodată de autor: „Prea se așteaptă totul, de vreo cîțiva ani încoace, de la formula poetică îmbrățișată, nu imaginată, cînd, de fapt, este nou cu adevărat numai cel care evoluează într-un spațiu al său, neconfundabil și nepieritor, pe care și-a pus pecetea personalitatea creatoare”. Sînt și împrejurări cînd criticul se apropie de obiectul său din unghiuri improprii, de pildă atunci cînd discută despre „teribilismul gratuit și grandilocvent” al unor poeme suprarrealiste (la Virgil Teodorescu) fără a sesiza elemente de umor și deriziune ce au fost totdeauna printre componentele spiritului avangardist.

Articolele despre prozatori (Zaharia Stancu, Marin Preda, Eugen Barbu, Corneliu Ștefanache etc.) dezvoltă, cum prevenise criticul încă în paginile introductive, mai ales chestiunea eroului contemporan, realizînd considerații de tipologie literară care ajung să profileze cîteva trăsături distinctive ale

prozei de azi. Volumul se încheie cu un studiu de întindere consacrat romanelor lui Gib I. Mihăescu, criticul dorînd desigur să ilustreze, printr-o contribuție proprie, ceea ce afirmase în prefață despre posibilitatea revitalizării printr-o recepție împospătată a scriitorilor clasați de istoria literară. Studiul e într-adevăr substanțial și „nou” în bună măsură, fără gesturi ostentative de discreditare a vechilor interpretări, dar ferm în conturarea poziției proprii. Criticul acționează metodic, rememorînd opiniile predecesorilor (G. Călinescu, Vladimir Streinu, Șulufiu și chiar ale unor croniciari uitați în paginile publicațiilor din epocă), delimitîndu-se sau aprobînd acolo unde găsește că e cazul, nerămînînd totuși la acest punct, ci avansînd ei însuși în analiza romanelor acestui înegal dar atît de modern prozator (prin viziune literară și mijloace). Sînt paginile cele mai bune ale lui Al. Andriescu, afirmînd un stil critic excelent articulat, fără abuz de culoare, dar expresiv prin claritate și adecvare: „Și în acest roman (*Brațul Andromedei*, n.n.) viața exterioară a celor mai multe personaje, mai bogată oricum ca în nuvele, se șterge, prelugindu-se lăuntric, pe care ca de acolo să lucreze ascuns, tulburînd conștiințele, antrenînd în valuri mari subconștientul, pentru a răzbi larăși la suprafață, într-o lume imaginară, halucinantă, modificată după modelul interior, substanțial deosebită și într-o permanentă concurență cu cea reală”.

Critica de interpretare profesată de Al. Andriescu, constructivă, nespectaculoasă, se impune prin rigoare și echilibru, prin limpezime și receptivitate.

G. Dimisianu

Cum odinioară Alice...

FANTEZIE, inteligență și talent literar pune Ruxandra Berindei într-o cărtică pentru copii ce se citește cu plăcere și de către maturi: **Poveste nepovestită** (Ed. Albatros). În fond, o literatură numai pentru copii, dacă există, nu înseamnă prea mult; un scriitor care se „prosteste” imitîndu-și, după memorie, copilăria, în speranța că astfel va fi înțeles nu produce o imagine relevantă a copilăriei, ci doar caricatura ei. Sigur că o asemenea imagine diversificată literar este numai pentru copii, mă îndoiesc însă că acestora le va spune ceva. Copiii alfabetizați (preșcolari) nu intră aici în discuție, literatura pentru ei fiind sau trebuind să fie mai mult vizuală) nu pot fi seduși de „prosteala” artificială a maturilor. Ei au tendința de a imita pe cei mari și nu cred să se bucure dacă sînt

imitați de către aceștia. Adevărata legătură între copil și matur nu se numește „puritatea candorii” sau „farmecul ingenuității”, ci „seriozitatea jocului”. Sentimentul acesta din urmă, căci un sentiment este, dacă ne părăsește compromise definitiv orice șansă de a mai conserva în ființa noastră matură esența copilăriei. Un scriitor, fie el cît de dotat, nu va putea scrie o adevărată literatură pentru copii fără sentimentul seriozității jocului. De aceea povestirile pentru și despre copii ale unor L. Carroll sau W. Busch sînt fermecătoare; autorii aceștia nu reproduc cu morgia parodică a insulului matur intîmplările proprii copilăriei, ci le trăiesc ca și cum atunci le-ar descoperi; fără îndoială, seriozitatea jocului este, pentru scriitor, o convenție, dar o convenție de natură eternă infinit superioară

„prosteli” ce-și propune, și ea, tot obținerea naturaleții. Altfel zis, diferența dintre sentimentul jocului ca joc și sentimentul jocului ca lucru serios este diferența dintre a face pe copilul (a te copilări) și a fi copil (a redescoperi lumea).

Remarcabilă este în „povestea nepovestită” a Ruxandrei Berindei adevăratea de atitudine în sensul celor spuse mai sus; titlul chiar conduce la o atare afirmație, semn al unei înțelegeri de principiu a specificului literaturii pentru copii. Materia povestirilor (a căror unitate sugerează o intenție de micro-roman) o constituie întîmplări și personaje din lumea pădurii, umanizate și unele și altele după modelul literaturii animaliere. Prin intermediul popîndăului Pop, autoarea își introduce cititorii într-o societate diversă unde întîlnim „mai des” pe măgarul Magri, bătrîna cioară Ugu-Dugu-Bum, ariciul Argin-Gargin și „mai rar” pe elefantul Fan-Fan, melcul Spirălă, Peploca, prietena popîndăului Pop etc. colaborînd intens la dinamica pădurii, trecînd prin împrejurări care le solicită inteligența și imaginația, descoperindu-și fiecare temperamentul prin modul de acțiune și caracterul prin modul și conținutul vorbirii, dovedindu-se, unii, niște virtuozii ai vorbelor de duh, demonstrînd, alții, o mare capacitate de asimilare a noutăților, neobosînd, cu toții, în a etala o didactică a jocului impresionantă prin vervă și... seriozitate. Cum odinioară Alice în imponderabila ei lume, eroii tinerei prozatoare fac risipă de spirit, putere de observație și pasiune, totul, de fapt, pentru a descoperi, a se bucura și a comunica.

Dincolo de povestea însăși, efortul autoarei s-a îndreptat, se pare, spre reliefaarea analogică a dimensiunilor pînă la care își îngăduie să acceadă, în ordine sufletească, personajele. Între realitate și imaginație nu există în cazul lor o conștiință a diferențelor; este acesta cazul jocului privit cu seriozitate de către amîndouă părțile: scriitorul și ficțiunile sale. Scriind fără poticneli, Ruxandra Berindei e într-o dispoziție lingvistică notabilă pe toată lungimea cărții, intră perfect în aerul lumii pe care o descrie, luîndu-se de mină cu personajele, într-o regie a cărei subtilitate constă în aceea că refuză să deconspire orice regie. Singurul semn de întrebare pe care-l ridică această carte este în ce măsură adecvarea de acum a autoarei la specificul, aș zice ideal, al literaturii pentru copii ține de o vocație specială și în ce măsură ține de vîrsta foarte tină la care a fost scrisă cartea. Dacă va continua în acest „domeeniu” al literaturii, următoarea carte a Ruxandrei Berindei va trebui să ne lămurească.

Laurențiu Ulici

P. S. Reinnoiese rugămîntea adresată tuturor debutanților din anii 1973 și 1974 de a-mi trimite pe adresa revistei sumare date biografice (data și locul nașterii, profesiunea) și bibliografice (titlul volumului de debut, anul apariției, editura). Apelul de acum, se înțelege, este pentru cei care dintr-un motiv sau altul nu au citit textul publicat în urmă cu o lună în acest colț al revistei.

DISCURSUL SOLEMN AL PREȘ

Stimate tovarășe președinte
al Marii Adunări Naționale,

Stimate tovarășe deputate,

Stimați tovarăși deputați,

Doresc să încep prin a mulțumi, în mod călduros, Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, dumneavoastră, deputaților Marii Adunări Naționale, pentru încrederea ce mi s-a acordat prin alegerea mea în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Totodată, de la această tribună, adresez cele mai vii și călduroase mulțumiri tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului popor, care, prin votul de la 9 martie, și-a exprimat deplina adeziune la Programul adoptat de Congresul al XI-lea și, în același timp, angajamentul de a infăptui neabătut politica internă și externă a partidului și statului nostru, care corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni. **(Aplauze puternice).**

Vă asigur, dragi tovarăși, pe dumneavoastră, aleșii națiunii în forumul suprem al țării, întregul partid și popor, că voi face totul pentru a-mi îndeplini în cele mai bune condiții misiunea de mare răspundere încredințată, că nu voi precupeți nici un efort în activitatea de unire a energiilor întregii noastre națiuni în vederea infăptuirii hotărârilor istorice ale Congresului al XI-lea. **(Aplauze îndelungate).**

Așa cum am menționat la adunarea populară care a avut loc în Capitală în ajunul alegerilor, întreaga activitate a Marii Adunări Naționale, a consiliilor populare, a tuturor oamenilor muncii va avea la bază Programul partidului, Directivele de dezvoltare economico-socială a României — al căror scop fundamental este făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea fermă a patriei noastre spre comunism. **(Aplauze puternice, îndelungate).** Îndeplinirea cu succes a actualului cincinal, încheierea lui înainte de termen asigură o puternică bază tehnico-materială pentru realizarea în următorii cinci ani a obiectivelor fundamentale stabilite de Congresul al XI-lea.

Odată cu trecerea la realizarea planului cincinal 1976-1980 intrăm într-o nouă etapă istorică a societății noastre socialiste. Infăptuirea neabătută a obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea va asigura ridicarea patriei pe o treaptă superioară de dezvoltare economico-socială. În ascensiunea spre minunatele piscuri ale comunismului vom parcurge o cale lungă; înălțimile pe care le vom cucerii în toate domeniile ne vor permite să continuăm cu pași fermi drumul spre visul de aur al poporului nostru, al întregii omeniri, spre comunism. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Actuala legislatură a Marii Adunări Naționale, care își inaugurează astăzi activitatea, are misiunea de a elabora legile pe baza cărora se va organiza întreaga activitate economico-socială a statului, perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale.

În cincinalul următor va trebui să încheiem în linii generale procesul de elaborare a cadrului juridic și organizatoric necesar creșterii rolului statului în organizarea și conducerea activității economico-sociale, pe baza planului național unic, precum și participării tot mai active a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea societății, la făurirea conștientă a viitorului liber și fericit al patriei noastre socialiste.

Prevederile Programului și Directivelor deschid perspective minunate pentru dezvoltarea industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri economice, pentru avântul învățămîntului, științei și culturii.

Ca urmare a creșterii venitului național, a avuției noastre naționale, vom dispune de o puternică bază pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii

partidului nostru comunist, esența însăși a societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm. **(Aplauze prelungite).**

Vom acționa neabătut pentru afirmarea, în toate sectoarele vieții economice și sociale, a principiilor eticii și echității socialiste, pentru formarea unei conștiințe înaltă a oamenilor muncii, pentru modelarea omului nou, constructor conștient al propriului viitor, participant activ la muncă și lupta de edificare a celei mai înaltă societăți din lume — societatea comunistă.

Doresc ca și de la tribuna Marii Adunări Naționale să reafirm că realizarea acestor obiective mărește cere eforturi susținute din partea tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor. Vom avea încă multe greutăți de învins, multe obstacole de trecut; de aceea este necesar ca în întreaga noastră activitate, în viața întregii societăți să domnească un spirit revoluționar înaintat, intransigentă față de neajunsuri și lipsuri, hotărârea de a acționa pentru înlăturarea lor, pentru îmbunătățirea continuă a muncii în toate domeniile, voința fermă de a întrona în toate sectoarele un climat de ordine și disciplină, un înalt spirit de răspundere comunist. Avem ferma convingere că, într-o deplină unitate, sub conducerea partidului nostru comunist, vom străbate victorioși drumul spre înaltele piscuri ale comunismului. **(Aplauze puternice).**

Avem un popor minunat, hotărât să-și făurească o viață demnă, liberă, fericită, prin munca sa plină de abnegație. Avem o călăuză încercată, care în decursul deceniilor, îndeosebi în anii construcției socialiste, și-a îndeplinit cu cinste misiunea de forță politică conducătoare a societății — Partidul Comunist Român. Partidul nostru a dovedit prin întreaga sa istorie și activitate revoluționară că nu are nimic mai presus decât interesele și bunăstarea națiunii noastre socialiste, slujirea cauzei socialismului, comunismului și păcii. **(Aplauze puternice, îndelungate).** Calea spre minunatele piscuri ale viitorului este

luminată de mărețea concepție despre lume și viață a proletariatului — materialismul dialectic și istoric — de Programul partidului, care constituie expresia științifică a marxism-leninismului creator în România. **(Vii și puternice aplauze).**

Stimați tovarăși,

Odată cu preocuparea pentru infăptuirea Programului și Directivelor, pentru dezvoltarea multilaterală a patriei, vom acționa cu fermitate pentru o politică externă de colaborare și pace cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială.

Avem permanent în vedere că între politica națională și internațională există o strînsă interdependență dialectică, ele condiționându-se reciproc. Pornim statornic de la principiul că succesele obținute de fiecare popor în dezvoltarea economico-socială, în făurirea noii orinduii socialiste sînt o contribuție la cauza generală a socialismului, a progresului social, a colaborării și păcii în lume. **(Aplauze puternice).**

La baza întregii activități internaționale a statului nostru vor sta concluziile și liniile directoare adoptate de Congresul al XI-lea al partidului. Viața demonstrează lună de lună, zi de zi s-ar putea spune, justetea acestor concluzii și aprecieri. Raportul de forțe mondial este în permanență schimbare, situația internațională continuă să fie deosebit de complexă. Asistăm la afirmarea tot mai puternică a hotărârii popoarelor de a fi stăpîni pe bogățiile naționale, pe destinele proprii, de a-și făuri viața așa cum doresc, fără nici un amestec din afară, de a trăi libere și independente. **(Vii aplauze).**

Ca urmare a schimbărilor petrecute pe arena mondială, s-au realizat anumiți pași pe calea spre destindere în relațiile internaționale. Acest curs nu este însă decât la început, este încă foarte fragil. Mai sînt puternice forțe reacționare, mai există conflicte și zone de încordare în lume, care pot pune în orice moment în pericol cursul

destinderii, pot duce la agravarea situației internaționale, la evenimente cu consecințe imprevizibile. Iată de ce considerăm că se impune intensificarea eforturilor tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, tuturor popoarelor pentru continuarea consolidării cursului spre destindere, pentru realizarea unei politici internaționale noi, pentru crearea unei lumi mai drep și mai bune, în care fiecare națiune să poată consacra, fără teama unei cîștări, dezvoltării economico-sociale, gresului propriu.

În conformitate cu Directivele Congresului al XI-lea, vom acționa în continuare cu toată hotărârea, pentru dezvoltarea colaborării politice, economice, tehnico-științifice și culturale cu toate țările socialiste. Vom milita neabătut pentru dezvoltarea colaborării în cadrul C.A.E.R., în spiritul hotărârilor adoptate în comun, menite să conducă la apropierea nivelurilor de dezvoltare a tuturor țărilor membre, la ridicarea economico-socială a fiecărei națiuni socialiste. Considerăm că unitatea și colaborarea între toate țările socialiste constituie un factor determinant al succesei în opera de edificare a socialismului în fiecare țară, al creșterii prestigiului socialismului în lume, al sporirii contribuției sale la politica mondială de colaborăre și pace. **(Aplauze puternice).**

Vom acționa cu toată hotărârea pentru amplificarea colaborării multilaterale, în țările în curs de dezvoltare; considerăm că aceasta este o necesitate obiectivă pentru progresul fiecărei țări, cît și pentru lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului.

În spiritul principiilor coexistenței pacifice, vom acționa în continuare pentru destinderea colaborării cu țările capite dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială.

Sîntem hotărâți să participăm activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale, văzînd în aceasta o necesitate obiectivă pentru progresul fiecărei națiuni.

DINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU

pentru o politică nouă, democratică în întreaga viață internațională.

La baza tuturor relațiilor noastre externe vom așeza neabătut principiile deplinei egalități în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, renunțarea la forță și la amenințarea cu forță, dreptul fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale. **(Aplauze puternice).**

Așa cum am menționat și în alte împrejurări, sintem îngrijorați de marea concentrare de forțe militare și de armament, inclusiv nuclear, existentă în Europa, considerînd că această situație constituie un grav pericol nu numai pentru pacea continentului nostru, ci și a întregii lumi. Aprecîem că desfășurarea lucrărilor Conferinței pentru securitatea europeană a dus la obținerea unor rezultate însemnate. Există reale posibilități pentru încheierea cu succes a acestei conferințe, pentru adoptarea, în cadrul unei reuniuni la nivel înalt, a documentelor care să garanteze înfăptuirea securității în Europa, instaurarea unor relații de largă colaborare între toate națiunile.

Aș dori de la această înaltă tribună să adresez tuturor guvernelor, parlamentelor, națiunilor europene chemarea de a face totul pentru inaugurarea unei ere noi în viața continentului european, pentru promovarea fermă a unei politici de colaborare și de pace între toate națiunile, împlinind astfel o necesitate vitală nu numai pentru Europa, ci pentru întreaga lume. **(Aplauze puternice).**

Vom acționa neabătut pentru dezvoltarea colaborării în Balcani. Ne pronunțăm pentru soluționarea politică a problemei cipriote, astfel încît să se asigure păstrarea independenței, integrității și neutralității Ciprului.

Sînt necesare eforturi susținute pentru soluționarea, pe cale politică, a încordării din Orientul Mijlociu, pentru realizarea unei păci juste și trainice în această zonă. Asemenea eforturi se cere să fie depuse de către toate popoarele, îndeosebi de cele din Europa, direct interesate în insta-

urarea unui climat de destindere, colaborare și o pace dreaptă în Orientul Mijlociu.

Sînt, de asemenea, necesare eforturi susținute pentru realizarea păcii în Indochina, renunțîndu-se la orice intervenție care ar putea complica și agrava situația, pune în pericol securitatea în această zonă și în întreaga lume.

În soluționarea diferitelor litigii între state considerăm că trebuie să se pornească de la principiile Cartei Națiunilor Unite, aplicîndu-se ferm și consecvent metoda tratativelor pașnice, renunțîndu-se cu desăvîrșire la orice politică de forță sau de amenințare cu forță. Este necesar ca fiecare stat, fiecare popor să înțeleagă faptul că nici o problemă internațională nu se mai poate soluționa astăzi prin forță sau prin amenințare cu forță, că recurgerea la aceste mijloace anacronice poate doar să complice lucrurile, să pună în pericol viața și pacea popoarelor. Repet din nou ceea ce am spus la adunarea populară din ajunul alegerilor: orice popor care dorește să fie liber și independent trebuie să respecte libertatea și independența celorlalte popoare! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Se impune o intensificare a activității tuturor statelor lumii pentru democratizarea vieții internaționale, pentru realizarea unei ordini economice și politice care să asigure relații noi, de deplină egalitate, de colaborare reciproc avantajoasă între toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

O atenție deosebită vom acorda și în continuare lichidării subdezvoltării, soluționării gravelor probleme economice care preocupă lumea de azi, pe o bază nouă, care să permită lichidarea decalajului dintre țările dezvoltate și cele rămase în urmă, apropierea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare, ținîndu-se, desigur, seama de condițiile geografice, climatice specifice ale fiecărui popor. Este necesar să se asigure accesul nestîngherit al tuturor popoarelor la cuceririle științei, tehnicii și culturii contemporane.

Soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale nu se poate realiza decît cu participarea activă și egală a tuturor statelor, fără deosebire de mărime sau de orînduire socială. În acest sens, un rol tot mai important revine țărilor în curs de dezvoltare, nealiniate, țărilor mici și mijlocii, care trebuie să acționeze efectiv și energic pentru rezolvarea tuturor problemelor în interesul fiecărei națiuni, al propășirii generale a popoarelor, al păcii.

România va acționa în continuare pentru sporirea rolului Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme internaționale, astfel ca acestea să devină un cadru organizat pentru dezbaterile și soluționarea în comun a tuturor problemelor care preocupă omenirea.

În spiritul hotărîrilor Congresului al XI-lea cu privire la viața internațională, al expunerii prezentate la marea adunare populară din ajunul alegerilor, sintem hotărîți să dezvoltăm colaborarea multilaterală cu toate statele lumii, să participăm tot mai activ la soluționarea tuturor problemelor complexe internaționale.

Adresăm, de la această înaltă tribună, tuturor guvernelor și popoarelor lumii apelul de a face totul, pînă nu este prea târziu, pentru a opri cursa înarmărilor, pentru a lichida subdezvoltarea, pentru soluționarea în comun a problemelor economice complexe, pentru realizarea unei lumi mai drepte și mai bune. Stă în puterea noastră, a tuturor, ca, acționînd cu deplină răspundere față de destinul popoarelor noastre, față de cauza progresului, bunăstării și fericirii generale, față de cauza păcii, să asigurăm lichidarea încordării în viața internațională, instaurarea unei politici noi, de colaborare și pace pe pămînt. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Stimați tovarăș!,

Acum, la începerea acestei legislaturi, putem prevedea că următorii 5 ani vor cere eforturi susținute din partea întregului popor pentru înfăptuirea cu succes a

programului de dezvoltare economico-socială a țării și pentru participarea tot mai activă a României la soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale. Sîntem ferm hotărîți să nu precupețim nici un efort pentru realizarea cu succes a hotărîrilor Congresului al XI-lea, asigurînd patriei noastre un nivel de dezvoltare materială și spirituală tot mai ridicat, un loc tot mai demn în marea familie a națiunilor socialiste, a tuturor națiunilor lumii.

Doresc să asigur, și de la această înaltă tribună, Marea Adunare Națională, partidul, întregul popor că voi face totul pentru a-mi îndeplini în cele mai bune condiții misiunea încredințată, pentru a uni eforturile întregului partid și popor, ale întregii noastre națiuni, în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării ferme a României spre comunism. **(Aplauze puternice, îndelung repetate).**

Îmi exprim convingerea că toți deputații Marii Adunări Naționale, atît în cadrul acestui înalt forum, cît și fiecare la locul său de muncă, vor face totul pentru a-și îndeplini cu cinste îndatoririle față de popor, față de cauza socialismului și a păcii în lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Sînt pe deplin încredințat că întregul nostru popor se va uni și mai strîns în cadrul Frontului Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru înfăptuirea Programului și a Directivei — documente istorice a căror traducere în viață va asigura ridicarea țării noastre pe noi culmi de progres și civilizație, creșterea bunăstării și fericirii națiunii noastre socialiste. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Cu această convingere, vă urez dumneavoastră, tuturor oamenilor muncii, întregului popor noi și mari succese în marea muncă viitoare de edificare a patriei noastre comuniste, multă sănătate și multă fericire! **(Aplauze puternice, îndelungate; urale și ovații; cei prezenți în sală aclamă cu puternic entuziasm pentru președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu).**

19 martie 1895

11 august 1961

Ion Barbu

FIINȚA

Nu sunt de câț o frază în marea simfonie,
Fragila-mi unitate e pieritoare. Dar
Un rol de existențe din moartea mea răsar
Și-adevăratul nume ce port e Vecinicie.

Deci, prilegind prin vreme, desfășur lung șesut
Dela plăpânda iarbă, la fruntea gânditoare...
Și blondul rău de forme urcând din soare'n soare
În mărite vieți revară un trecut.

Dia călătorează undă a surgerii eterne
Îmi însușesc vestimântul acelor care mor,
Mă reînnoiesc într'nsul și trec, — subtil fior, —
Prin săli orgolioase sau umede caverne.

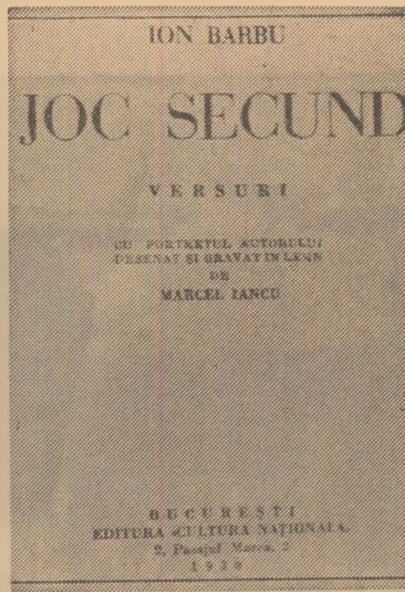
Și ast-fel, în substanță crolindu-mi vaste porți
Spre ritmuri necuprinse de-o minte vreodată,
Aduz imensității povara mea, bogată
De-atâtea existente și tot atâtea morți

Ion Barbu

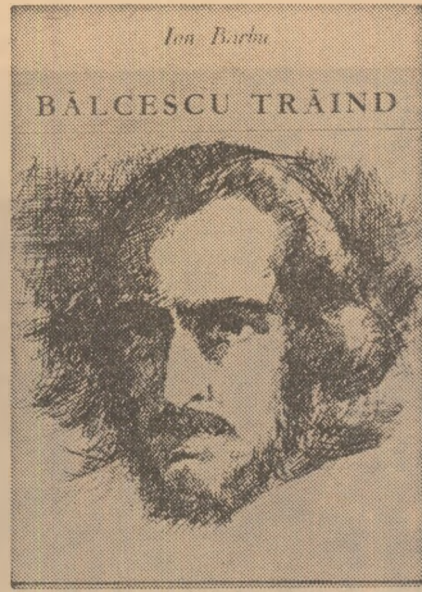
Prima scriere publicată : poezia Ființa
(„Literaturul“, 18 sept. 1918)

După melci (1921)

Joc secund (1930)

Bălcescu trăind (1971)

Ion Barbu — Dan Barbilian

«Numele de Ion Barbu nu este un pseudonim în-
timplător. Așa l-a chemat pe bunicul meu, maestrul
zidar și mahalagiul bucureștean din „Omul de piatră”.
Lui îi datorez atmosfera balcanică din ultimele mele
poezii. I-am luat numele, deci eram dator să las ca
glasul lui să se facă auzit (...). Consider prima formă
a versurilor mele mai mult ca niște exerciții de digi-
tație, pentru poeziile de mai târziu, deși cu ele am de-
butat la Sburătorul. Când m-am prezentat la d. E. Lo-
vinescu, i-am spus că mă numesc Ion Popescu. Mai târ-
ziu mi-am luat numele de Ion Barbu; adevăratul meu
nume nefiind nici unul nici altul, ci : Dan Barbilian.
Nu aveam curajul să amestec pe geometru în poezie.»
(Ion Barbu, în „Viața literară“, 5 februarie 1927).

UN POET NOU

DESPRE începuturile publicisticii literare ale lui
Ion Barbu citim în „Sburătorul“ (anul I, nr. 34, din
6 decembrie 1919) :

[. . . . .]

«În ziua înmormântării lui Vlahuță, când medita-
ția mi se îndrepta în chip firesc spre destinele li-
teraturii noastre văduvite de cel din urmă stejar
al generației Caragiale-Coșbuc-Delavrancea-Vlahu-
ță, s-a prezentat la biroul meu un tânăr, sub nu-
mele de Ion Popescu. Un tânăr bizar ce-și alesese
pseudonimul de „Popescu” spre a sta pitulat în
anonimatul unui astfel de nume. De la cele dintîi
versuri, am avut intuiția unui remarcabil
talent poetic. Sburătorul își face o cinste
deschizîndu-și coloanele acestui nou poet,
cărui i-am dat numele de Ion Barbu. Nimă-

nui nu-l va scăpa viziunea genetică, lapi-
daritatea concepției și a expresiei, sobrieta-
tea relativă a acestui tînăr, care ne evocă în ver-
suri frumoase și reci poezia forțelor naturii, a ma-
teriei inerte, a prefacerii universale și a misterelor
germinației. Prin vigoarea formei pietroase, litera-
tura română s-a îmbogățit cu un nou talent tocmai
în clipa în care își pierdea pe cel mai autorizat
reprezentant al generației trecute. Este eterna goană
a torței.»

E. LOVINESCU

În același număr din „Sburătorul” sînt publicate
primele cinci poezii semnate de Ion Barbu : Ființă,
Lava, Munții, Copacul, Banchizele. Apoi, în nume-
rele următoare, alte 14 poezii.

Doi ani mai târziu — în decembrie 1921 — ur-
mează debutul editorial, cu placheta După melci.

Amintiri...

OCARIE bine, surprinzător de bine
scrisă este aceea semnată Gerda
Barbilian și închinată soțului ei,
Ion Barbu, amintiri (Editura Cartea Ro-
mânească, 1975). S-au cunoscut în Ger-
mania, la Tübingen, unde tînărul student
la doctorat, Dan Barbilian, unul și același
cu poetul Ion Barbu, se stabilise de cu-
rînd. Din prima zi și-au povestit unul al-
tuia toată viața : ea, orfană de tată și
studentă în anul I, era funcționară, ca să
se întrețină și să-și ajute mama, văduvă
de medic, lipsită de pensie ; el, student
la doctorat, cum spuneam, dar fără fre-
ventă și fără busolă în viață, cu bursa de
stat tăiată, dar ajutat de familie, bătut de
vînturi, năucit de „paradisuri artificiale”
în dragostea lui, înainte de a-și fi întîlnit
viitoarea soție, Gerda. În modestia memo-
rialistei intră mai ales omisiunea rolu-
lui hotărîtor pe care l-a avut la regenera-
rea intimă a viitorului mare poet și
matematician. Era în anul 1923-1924 Po-
etul avea 28-29 de ani. Memorialista nu
s-a dat în lături de a zugrăvi prin cores-
pondența lui Dan către Tudor Vianu, din
ajun, chiar aceste, numeroase, încercări
ale unei vieți dedate, adesea, spontanei-
tăților de tinerete. Celor ce cunosc, din ul-
tima ediție, Versuri și proză, îngrijită de
Dinu Pillat, poezia Convertire, care începe
cu versul :

„Prin ce-nnodate drumuri, pornind,
la ce răscruce”
și dedicată „Unei femei din Nord”, le
recomand citirea scrisorii datate 18 mai
1922, care conține nucleul real sau ima-
ginar al uneia din numeroasele cuceriri
de Blitzkrieg în dragoste, ale abunden-
-

lui corespondent. Destinatarul, Tudor Via-
nu, el însuși poet în junețe, nu prea s-a
încrîzut în mirifica afabulație și l-a spus-o
răspicat, iar Dan n-a avut încotro și a
recunoscut fapta, revindicîndu-și însă
dreptul de a colabora cu realitatea, adică
de a substitui adevărului, mitul.

Răspunsul respectiv este de tot hazul.
Mitomanul descoperit preludează cu o se-
rie de inofensive invective :

„Pingăritor de mari elanuri,
Sancho Panza călărînd măgărița
defăimării,

Nefericit negator,
Origene veninos și netrebnic,
Idioate !” (pentru „Idiotule !”)

Mai departe însă se dă bătut : „Dacă
în setea de concentrat și unic mi-am per-
mis adesea să «aranjez» realitatea...”, și,
mai precis :

„Revindic pentru mine rolul de cola-
borator al realului ! Pentru corectarea dis-
cretă a detaliilor și un ansamblu mai po-
tentat, înfrunt orice !”

Urmează calamburul, în limba franceză :
„Pour le «potence» — vers la potence !
(spînzurătoare, n.n.). Așa sună deviza
mea”.

Dan n-a mers la spînzurătoare, ci la
însurătoare, care i-a prins bine : l-a adu-
nat de pe drumuri, l-a dezintoxicat, l-a
îndemnat să-și ia doctoratul, să lase lite-
ratura pe planul al doilea, să facă, în-
tr-un cuvînt, carieră universitară. Soția a
fost Providența lui în viață, îndurîndu-l
capriciile, violențele verbale și im-
părtaşîndu-l dragostea pentru cîini, în
lipsa copiilor !

ÎN prima parte, ni se dau prețioase
amănunte despre familia lui Dan
Barbilian. Soția nu judecă, dar la-
să documentele să vorbească, inserînd tot
ce a găsit în corespondența fiului către
tatăl său, din epoca doctoratului și din
anii următori. Mărturisesc că am rămas
mai perplex ca oricînd, la lectura primelor
scrisori. Dan își tutuiește tatăl, îi scrie
ca unui de vîrsta lui, ba chiar își îngă-
duie familiarități uluitoare, ca de pildă :

„Am fost cît pe aci să nu mai pot pleca ;
dar te-ai găsit tot tu, prăpăditule, să-ți
dai ultimul ban și să mă pornești (...) nu
pot primi în ruptul capului ceea ce, pră-
păditule, îmi propui. Mi-ai dat destul și
prea destul”.

Nu zic, sentimentele-s frumoase, fiul se
simte rușinat că tatăl, din puținul său, gă-
sește mijloacele să-i trimită bani peste
bursa lunară obișnuită. Își dă seama, în
petto, că nu merită acest sacrificiu. Asta-l

onorează, dar ca să-l spună o dată, ba
chiar de două ori, prăpăditule, asta mă
depășește ! Sau a crezut originalul cores-
pondent că nu cuvîntul, ci tonul face
muzica ? În cazul acesta va fi pus în cu-
vîntul de ocară toată gama inflexiunilor
de vrajă, ca să-și recompenseze genito-
rul !

Nu-mi propun o analiză exhaustivă a
conținutului cărții deosebit de bogat. Mă
voi mărgini a reține cîteva date pur lite-
rare, care ar interesa pe viitorii glosatori
ai singurului nostru mare poet ermetic.

Gerda Barbilian dă ca dată a apariției
culegerii Joc secund anul 1930. Se petrece
însă cu această carte exact ce s-a întîm-
plat cu prima ediție de Poesii ale lui
Eminescu, sub îngrijirea lui Titu Maiores-
cu : cartea, apărută în ultima decadă a
lunii decembrie 1883, are milesimul (data)
1884. Pe exemplarul de lux nr. 6 din Joc

La Cimpulung, cu soția, în 1944

Bălcescu trăind

Lui Al. Rosetti

Leagăn amar, săracii mei Bălcești !
Lut simplu smălțuit ca și o cană,
Pe Topolog culcat nu mai bocești
Azi inima dintii republicană

A Lui ! Căci athanasic au sunat
Mii surle. Lespezi cască. Sar sigilii.
Și peste un făcut, absurd regat,
Un palid oaspe calcă, din Sicilii.

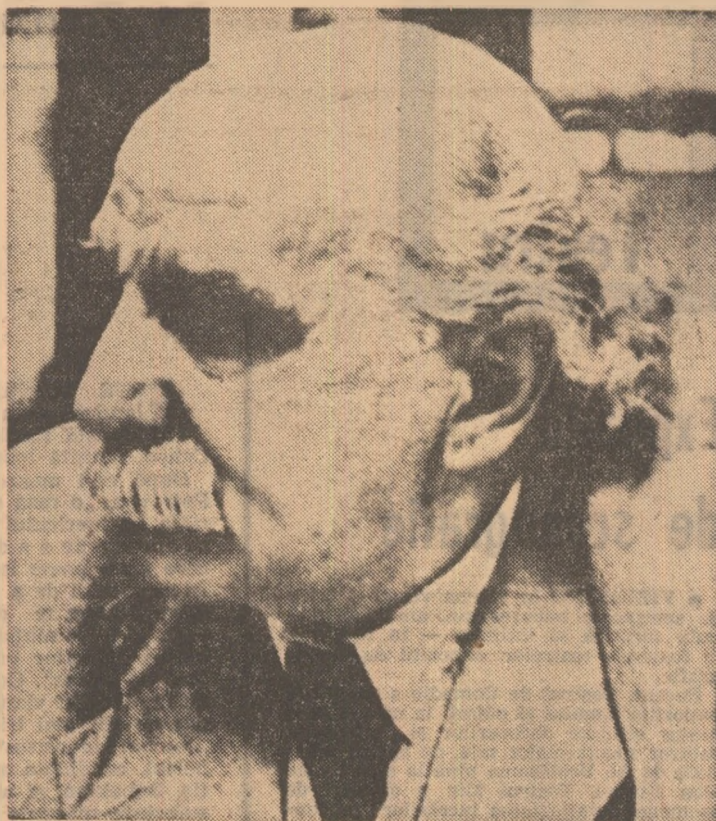
O, frate cărvunar, întreg trăiești !
Din moarte ai păstrat doar străvezimea.
Ci în amurgul pajerei crăiești
Cîrtește-întunecat burtăverzimea.

Ai mult-ursuzei tagme gianabeți
Cu oftica-înțeleși și cu exilul
Un veac avar te vrură sub peceti
Și sveltei libertăți suciră trilul.

Ce-nseamnă ! Astăzi piatră ești, din unghi,
Republicii Române Populare,
Adeveritul mare singur trunchi :
Bălcescu, început de călindare.

Aprilie 1948

(Apărută în „Viața Românească”, se-
rie nouă, anul IX, nr. 10, octombrie,
1956, p. 5).

1956

Izvorul inspirației

„Toată producția mea poetică din urmă, mai ales cea din ultima decadă, mi se pare fecundată de îndoitul aport al artei clasice și al celei populare. Neavind nici o tradiție literară cultă, care să fi dat poeziei române o Renaștere glorioasă ori vreun Secol de aur al clasicismului național, cum s-a întâmplat cu toate cele din Occident, era firesc să caut în poezia noastră populară, de o desăvîrșire artistică și de o adîncime lirică neîntrecută, izvorul unei inspirații românești valabile. Numai pe această temelie și în spiritul artei greco-latine poezia română, cred eu, va putea da roade. Cu cît va reuși această poezie să fie mai specifică și va oglindi mai limpede sufletul nostru adevărat, cu atît ea va crea valori mai sigure și de un interes uman universal”. (Ion Barbu, în „Revista Fundațiilor”, 1 februarie 1942)

A FORISME

Matematicile, la fel cu celelalte activități omenești, ridică probleme de stil care nu pot fi indiferente filozofilor culturii.

Ținem să atragem atenția asupra curioasei solidarități între adîncimea teoretică și eficiența practică așa de des verificată în matematică.

Simplul fapt al vestirii unei ore de seară are nevoie de mai mult decît cele cîteva cifre ale notației astronomice ; are nevoie de toată amplitudinea unui vers.

Michel Angelo (acest got italian) vorbește undeva de sentimentul de care se întovărășește execuția operelor sale : acela de a elibera, din piatră compactă, statui preexistente. Poziția lui nu e cu mult diferită de a unui Gauss, Riemann, Klein sau Weierstrass – pentru a nu pomeni decît nume ale „marii tradiții” –, caracterizată prin postularea unei științe independente de studios (din a cărei taină ardoarea cercetării descoperă pămînturi izolate) și prin voința de a corecta excesul logic cu întrebarea stăruitoare a naturii.

Exemplul lui Riemann e dătător de măsură. Acest băiat de păstor din ținutul Hanovrei valorifică pentru prima dată, în domeniul de cercetare aride, intuiția fizică a fenomenelor. Pînă la Riemann, numai intuiția geometrică, spațială, părea să aibă virtute investigativă.

(Din volumul **Pagini de proză**, Editura pentru literatură, 1968)

Bibliografie

După meci, 1921, 1967 ;
Joc secund, 1930, 1966, 1973 ;
(Pentru acest volum, poetul Ion Barbu a fost premiat, în anul 1931, de către Societatea Scriitorilor Români).
Ocean, 1964 ;
Pagini de proză, 1968 ;
Poezii, 1970 ;
Versuri și proză 1970 ;
Bălcescu trăind, 1971 ;
Jeu second (traducere în limba franceză), 1973 ;
Poezii, 1973.

Opera științifică a lui Ion Barbu (1927–1961) este cuprinsă în 31 de volume și broșuri.

A colaborat la revistele literare : „Literatorul”, „Sburătorul”, „Sburătorul literar”, „Hiena”, „Cuvîntul liber”, „România nouă”, „Viața românească”, „Cugetul românesc”, „Contimporanul”, „Viața literară”, „Ideea europeană”, „Universul literar”, „Vremea”, „Revista română”, „Facla”, „Revista Fundațiilor”, „Revista literară” ș.a.

Desen de Marcel Iancu (1929)

secund, pe care mi l-am procurat, Ion Barbu a scris data : „20 Decembrie 1929”.

Ce e drept, data de pe copertă și de pe coperta interioară este 1930. Gerda Barbilian dă cifra la tirajul de lux, ca și cum ar fi omogen, 150 de exemplare.

Mai exact ! Cum glăsuiește nota de pe pagina 4, numerotată, au fost două formate : unul mare (în-4°), de 70 de exemplare, pe hîrtie velină vîrgată, iar al-
tul de 1100 de exemplare în format mic (în-16°), din care cincizeci de exemplare pe hîrtie semivelină vîrgată (acestea, ca și cele 70 de mai sus, nepuse în comerț !). Într-adevăr, ediția de 1050 de exemplare e urîtă, cu o copertă cenușie mohorîtă și pe hîrtie proastă, dar, așa cum este, a ajuns o raritate bibliofilică și face primă la bursa cărții.

Un alt amănunt literar ! „Barbiștii” au aproape de inimă o poezie care n-a figurat în **Joc secund**, dar a fost integrată edițiilor postume : **Răsturnica**, prohodul unei preotese a dragostei venale. Dintr-o prea lungă frază din scrisoarea lui Dan Barbilian de la 18 mai 1922, către Tudor Vianu, rețin reacția lui Luca I. Caragiale, fiul mezin al lui Ion Luca :

„...o circumă unde am și scris Prohodul pentru Răsturnica, porcăria care-i storcea lacrimi bietului Luchi Caragiale ! Apropo, zilele astea se împlinște anul de cînd a murit”.

Așadar, pe nedrept numită „porcăria”, smulsese lacrimi sensibilului Luchi, a cărui literatură, nu o dată, făcea paradă de cinism. Scrisoarea nu e înedită, dar am ținut s-o amintesc cu prilejul reeditării ei în cadrul acestor amintiri.

DUPĂ 1930, poetul nu va renunța definitiv la poezie, dar se va consacra exclusiv matematicilor, rezervînd prietenilor și prietenelor versurile de ocazie, dedicații sau scurte misive de pe străine meleaguri. Va călători totdeauna însoțit de Gerda Barbilian,

care în interval își luase la București licența în litere și a predat limbi străine în învățămîntul mediu, întii în provincie, apoi la București. Nu vreau s-o măgulesc, dar nemărturisita eroină mi se pare mai vrednică de admirație decît slăvitul mare matematician, de renume mondial, care s-a lăsat îngrijit și răsfățat, arogîndu-și atitea licențe (peste cea în matematici, urmată de doctoratul la București și de cariera universitară, nu fără accidente pe parcurs), îngăduindu-și toate toanele și bruscările. Era un temperament incalculabil, în bine ca și în rău, fermecător adeseori, alteori imposibil. Internat în Germania, unde-și rupsesse piciorul, scria nevestei cu seninătate că, dacă ar fi fost liber, s-ar fi căsătorit cu sora de caritate ! Unei alte surori, din țară, care-i spunea cu două zile înaintea sfîrșitului său :

„Ați fost un bărbat frumos, domnule profesor, cred că ați supărat-o de multe ori pe doamna”, impenitentul răspuns :
– „Am supărat-o, dar am s-o mai și supăr”.

Acest **dar**, adversativ, în locul copulei și, e de toată frumusețea sintacticește, adică logic vorbind. Ce-are însă a face logica formală cu aceea a vieții ?

A polemiza cu imaginea morală a pioasei văduve, care-și retrăiește amintirile, cînd cu luciditate, cînd sub vălul amăgitor al trecutului, ar fi o naivitate. Să-l vedem și noi pe Ion Barbu – Dan Barbilian „plin de statornicie în afecțiune și prietenie, cu toate că Tudor Vianu, în niște pagini autobiografice, afirma contrariu...” ; sau să lăsăm pentru niciodată controversa dintre cei doi mari prieteni, împăcați și înfrățiți pentru totdeauna pe placă de bronz de la Tübingen, unde eroul nostru și-a întîlnit norocul și a scăpat de fatala „înșurupare în Maelstrom”, care-l pîndea !

Șerban Cioculescu

Expoziții de scenografie

● **VISIONIND** în ultima vreme o serie de spectacole bucureștene, am avut plăcută surpriză să întâlnim — în fine! —, în foaierele teatrelor, expoziții de scenografie.

Recent, Teatrul de Comedie a organizat expoziția **Lumini și culori**, în care a prezentat schițele decorurilor și costumelor tuturor spectacolelor sale, de la cele semnate de Al. Brătășanu, până la cele ale lui Dan Jitlanu. Teatrul Mic a expus, de asemenea, majoritatea lucrărilor prezentate la un concurs anunțat toamna trecută. Tema fiind fixă — imaginarea scenografică a pieselor **Profesiunea doamnei Warren** și **Galileo Galilei** — i s-a prilejuit spectatorului posibilitatea comparării diferitelor variante ale aceluși text. În viziunea celor mai diverși pictori scenografi din țară. Iar Teatrul Giulești a alăturat schitelor de decoruri și costume executate de cei trei angajați ai săi (Sanda Mușatescu, Dimitrie Sbiera, Eugenia Bassa-Crismaru) însăși concretizarea respectivelor schițe — costumele propriuzise și fragmente din decoruri. Cam în aceeași perioadă, alți scenografi au expus în sala „Galateea” lucrări mai mult sau mai puțin reprezentative pentru nivelul actual al acestei mai puțin comentate componente a spectacolului.

Demne de semnalat în această confruntare de stiluri ni se par tocmai specificul, timbrul propriu, personalitatea fiecărui pictor scenograf și analiza concretă a metodei sale de lucru. Dan Nemțeanu, de pildă, își modifică mijloacele artistice în funcție de structura textului și a regizorului cu care colaborează. El trece cu dezinvoltură de la panourile mobile din Galy Gay, la luxul și monumentalitatea decorurilor la **Cher Antoine**, de la bucuria cromatică existentă în **Buffalo Bill**, la aglomerarea sumbră de obiecte a **Ucișagului fără simbric**. Dan Nemțeanu nu aduce textul la scenograf, ci se deplasează el însuși la text, rezultatele fiind, mai întotdeauna, excelente. Dimitrie Sbiera, în schimb, se află, din acest punct de vedere, la antipod. Schițele lui, indiferent că-l vizează pe Ben Jonson, Dickens sau Romeo Müller, folosesc aceeași rigoare grafică, același stil de a desena, aceleași culori, impresionând prin tinuta grafică ireproșabilă. Alți doi talentați scenografi, Ion Popescu-Udrisțe și Mihai Mădescu, demonstrează o altă concepție despre schiță, considerând că ea trebuie să aibă mai întâi o valoare teatrală și apoi una plastică. Deci, lucrările lor ne interesează mai mult prin sugestia și mai puțin prin realizare, reamintindu-ne astfel afirmația lui Tony Gheorghiu, după care „scenografia este o regie a spațiului de joc”. Și, în fine, mediatore ale celor două concepții, decorurile lui Helmut Stürmer impresionează fie prin fantezia nestăpinită, prin recompunerea nenumăratelor spații de joc (**Cintecul fantoșei lusitane**), fie prin simplitatea austeră și totodată deprimantă a decorului la **Azilul de noapte**.

Oferind publicului posibilitatea familiarizării cu o artă mai puțin cunoscută, a scenografilor, ca și pe aceea a verificării lor profesionale, aceste expoziții beneficiază de toate atuurile necesare repetării lor periodice.

Bogdan Ulmu

Profesiunea doamnei Warren, la Teatrul Mic. În fotografie, actorii George Mihăiță și Olga Tudorache

La Teatrul „Bulandra”

„Ivanov”

de A. P. CEHOV

ESTE meritul Teatrului „Bulandra” de a fi readus la rampă această hamletiană dramă a lui Cehov, numită *Ivanov*.

După ce-i moare prima soție, Anna Petrovna, „o rază de lumină în împărăția întinericului”, răătăcitorul Ivanov se apropie de o a doua femeie, Sașa, pe care nu o poate însă iubi cu adevărat. În ziua celei de a doua căsătorii, cu Sașa, Ivanov se prăbușește definitiv, ostent și frământat, fără credință, fără iubire, răătăcitor printre oameni, ca un „om de prisos”. Odată cu el trec la fel de inutil prin viață, într-un șir „vesel” dar cu atât mai trist și sumbru, alți „oameni de prisos”: violoncelistul Șabelski, candidata acestui erou la măritiș, Babakina, și alții încă, istoviți de suferințe mărunte și de jalnice meschinării, într-un sfârșit de deceniu al nouălea din veacul al XIX-lea.

Trăindu-și dramele în condiții social-istorice specifice, având suferințe nostalgice și, adesea, cenușiu colorate (semnificative sugestiile propuse de costumele Smarandei Brănescu și de decorul lui Dan Jitlanu), eroii lui Cehov sînt oameni nu o dată înzestrați, pierduți însă în probleme mărunte, de grup, ignorînd pulsul unei vieți sociale complexe și complicate. „Îndrăzneala” (în fond lipsa de prejudecăți) a lui Ivanov de a se însura cu o evreică sau faptul că a absolvit acele „școli extraordinare” despre care se vorbește — iată, de pildă, două episoade a căror evocare reliefează o inițială înclinație a personajului spre conținutul real al vieții și al muncii pe care trebuia s-o îmbrățișeze el, „singurul băiat de treabă, de ispravă din întreg județul”. Și totuși, Ivanov e redus treptat (iată drama!) la dimensiunile unui erou mediocru, a cărui singură bravură pare a fi „lupta” psihologică dusă, în permanență, cu doctorul Lvov, om suferind de aceleași limite în a-și împlini năzuințele. Personalitatea se irosește în banalitate mic burgheză.

Aici stă geniul lui Cehov: în a înfățișa momentul pielii unor astfel de „eroi”, sugerînd, prin intermediul lor, sfîrșitul fără glorie al unei întregi păături sociale.

Meritul principal al concepției regizorale a lui Ioan Taub este de a fi pus în lumină acest adevăr pe care îl rostește piesa despre o epocă și despre unii din oamenii ei. În rolul titular,

Emmerich Schäfer ne-a făcut să înțelegem ruptura care se produce în sufletul eroului principal, în efortul său zadarnic de adaptare la un alt mod de a concepe și trăi viața.

Bogata gamă de sentimente trăite și reliefate cu o subtilă măiestrie artistică de către Violeta Andrei, în rolul Annei Petrovna, a demonstrat că avem interpreți străluciți care știu să proiecteze raza de lumină cea mai revelatoare asupra personajului și dialecticii sale interioare. Atunci cînd Ivanov îi spune cu cinism: „Vei muri! Vei muri!”, Anna Petrovna întreabă „Cînd?... Cînd?...” — și în interpretarea Violetei Andrei se vede limpede că această întrebare depășește sfera strict individuală, devenind o trimitere

directă la destinul unui grup social, care se istovește fără orizont, cu idei de multe ori generoase, însă niciodată împlinite. O mare, o puternică dramă, ilustrată de Violeta Andrei cu infinita gamă de nuanțe a unui bogat talent, într-un dificil rol de zbucium interior, proiectat cu originalitate în spiritul unei concepții interpretative moderne.

Actori de o reliefată ținută artistică, precum Fory Etterle sau Petre Gheorghiu, cu capacitate de vibrație scenică, precum Cătălina Pintilie sau George Oancea, Mihaela Juvara, Tamara Buciuceanu-Botez, Maria Gligor, Ovidiu Schumacher, Aurel Cioranu contribuie la reușita de ansamblu a spectacolului.

Traian Iancu

Violeta Andrei și Fory Etterle în spectacolul *Ivanov* (Teatrul „Bulandra”)

Povestea fotografiei

● ÎN competiția cordială dintre TV 1 și TV 2, care se desfășoară, spre binele telespectatorilor, în condiții ce s-ar putea numi dialectice, TV 2 a înregistrat un punct în plus. Ne-a prezentat fotografiile „din copilărie” ale orașului-capitală, la rubrica „Bucureștiul necunoscut”. Ion Munteanu, Maria Preduț și Constantin Berteanu au descoperit, în nu știm ce arhive ascunse sub straturile uitării, primul „atelier de Daguerrotipie” înființat la București în anul 1843. Intrarea capitalei românești în istoria fotografiatului este, deci, foarte timpurie, ba chiar precoce, dacă ne gândim că la data cînd a fost deschis primul atelier-foto la noi, Jacques Daguerre abia începuse să cocheteze cu celebritatea la Paris. TV 2 a mai prezen-

tat, tot în premieră, o uimitoare colecție de imagini fotografice ale Bucureștiului din 1856, culese, unele, din colecția vestită a îndrăznețului și originalului reporter-fotograf Carol Pop de Szatmary, altele din creațiile unor „artiști-fotografi” amatori și anonimi. Ca dovadă a dragostei arătate de televiziune pentru oraș și de prețuire pentru emisiunile interesante, „albumul” acesta inedit va putea fi revăzut duminică, la ora prînzului, pe TV 1. Subliniem, cu plăcere, ideea redacțiilor tv de a face din trecut un subiect actual și savuros de tele-foto-reportaj.

● **PORTRETUL** dinamic al județelor țării, prezentat cu sobrietate, cu destulă putere de sinteză, aduce pe primul plan al actualității ideea cunoașterii cit mai amăn-

nunțite și mai precise a procesului general de dezvoltare, de progres rapid, în care s-a angajat cu entuziasm, întregul nostru popor. Reportajele televiziunii nu se limitează, din fericire, la structura arhitectonică a localităților, nu se închid în orașe și nici nu consideră că viața economică exprimă totul în activitatea acestor puternice elemente de structură vie care sînt județele. Un loc larg, binemeritat, îl ocupă istoria, tradițiile populare, arta și cultura, cu ce au ele specific, în fiecare județ, prezentat ca unitate, dar, în nici un caz, izolat de frumosul ansamblu creator care este țara întregă și toți locuitorii ei. Serialul de reportaje din județe — către care ar trebui atrași cit mai mulți scriitori și ziariști, pe lângă excelentele echipe ale televiziunii și radiodifuziunii — tinde să constituie una dintre cele mai originale și interesante enciclopedii românești în cuvinte și imagini.

● **REVISTA** cinematografică de luni seara, programată, probabil, în locul sau în lipsa revistei literare, s-a încheiat cu o notă picantă, la condimentarea căreia au contribuit Geo Saizescu și, mai ales, Ion Băieșu și Valentin Silvestru. Ei au vorbit, cu seriozitatea necesară și cu tristețea firească, despre filmele comice. Poate că după frazele lor acide și zimbetele lor amare, cineva, vreun scenarist viitor sau, de ce nu, un scenarist trecut (însă neconsumat integral) va ridica mînușă și, în fine, va face publicul să ridă la cinema de situațiile comice, nu de ridicolul situațiilor.

M. Rimniceanu

„Un milion pentru Jake“

AM citit 5 reviste (englezești, franțuzești, nemțești) care, toate, se mângâiesc a rezuma (mai mult sau mai puțin exact) acest film, adăugând că John Wayne joacă bine, și că mai există și alți Wayne pe tușă, rubedenii ale primului, care au colaborat și ei la film. Cred că se putea spune mai mult. Este și părerea miilor de oameni care făceau coadă la bilete.

Filmul e, dacă vreți, un western, fiindcă se petrece prin anii 1900, la granița cu Mexicul. Dar un western fără piei roșii, fără rivalități între companii de căi ferate, fără căutători de mine, fără serifi justițieri, fără certuri între ranch-uri vecine. Singurul element western e o bandă de tilhari care kidnapază pe un băietel de 8 ani, nepotul unei bogate fermiere (Maureen O'Hara) contra un milion de dolari preț de răscumpărare. Bogata doamnă nu vrea să amestece în asta nici armata, nici poliția, nici guvernul mexican unde trebuia dusă lada cu milionul. Va însărcina cu primejdioasa operație pe un om foarte special. Pe soțul ei. Un soț foarte special, care de douăzeci de ani își părăsise soția (după ce îi făcuse doi băieți, acum mari și aci — prezenți). De ce soțul plecase? De ce soții continuau și azi să se iubească? Cu ce se ocupase el în timpul acelei „așa de lungi absențe”? Ni se cam spune. Adică o putem deduce cunoscând, treptat, tot mai bine, firea acestui „dur” intruchipat de John Wayne. Desigur, nu plecase ca să facă avere. Soția lui era foarte bogată, de vreme ce putuse scoate la iuteală un milion de dolari ca să-și recupereze nepotulul. Să fi fost vreo femeie la mijloc? Desigur nu. Până în ultima clipă el își va iubi soția și-i va purta fotografia ascunsă în capacul ceasornicului. Știm însă că faptele făcute de el, acolo, la frontiera Mexicului, timp de 20 de ani, fuseseră isprăvi puțin comune. Căci numele lui devenise un mit, acolo și în Texas. Acțiuni de justițiar? Probabil. Un fel de haiduc fără bandă, lucrând de unul singur, pentru romantica plăcere de a face dreptate unor necunoscuți asupriți și de a face ciudă asupritorilor, ciudă că nu-l puteau niciodată prinde.

Iată-l, deci, însoțit de cei doi fiu pe care nu-i văzuse de 20 de ani, însoțit și de un vechi prieten indian, însoțit și de un măgaruș încărcat cu prețioasa ladă de un milion. O dublă vinătoare reciprocă, între bandiți și mica echipă a lui Wayne. E inutil să spun că peripețiile acestei expediții sînt pasionante și bine articulate. La fiecare succes contra tilharilor, sala cinematografului Scala tună și fulgeră în asurzitoare aplauze. Performantele acrobatică în cadrul spectacolar al „canions”-elor de granit sînt uimitoare. Între altele, o inovație. Unul din fii își cumpărase o drăcie nouă, care se numea motocicletă. Ce slalom-uri face el, suig și coboriș, printre stînci și hîrtoape este ceva de domeniul miracolului. De asemenea, foarte pasionante sînt, în această poveste de acțiuni, schimburile de cuvinte, scăpărături precum cremene, pline de tilc și haz. Din cînd în cînd, în ochii acestui „dur”, o lîcărire de tandrețe nesfîrșită, ca atunci cînd află, el, bunicul, că pe nepot îl botezaseră Jake... ca pe el...

Păcatul, de obicei, al eroului de western e că are psihologie unilinară, pe care din primul minut o citim ca dintr-o carte. Aci, dimpotrivă, psihologie și biografie sînt ținute într-un secret relativ, parcă ni s-ar spune: „nu întrebați; fiți atenți la ce face, la ce spune omul ăsta; și o să înțelegeți treptat totul despre dînsul; și ce e acum, și ce a făcut pînă acum”.

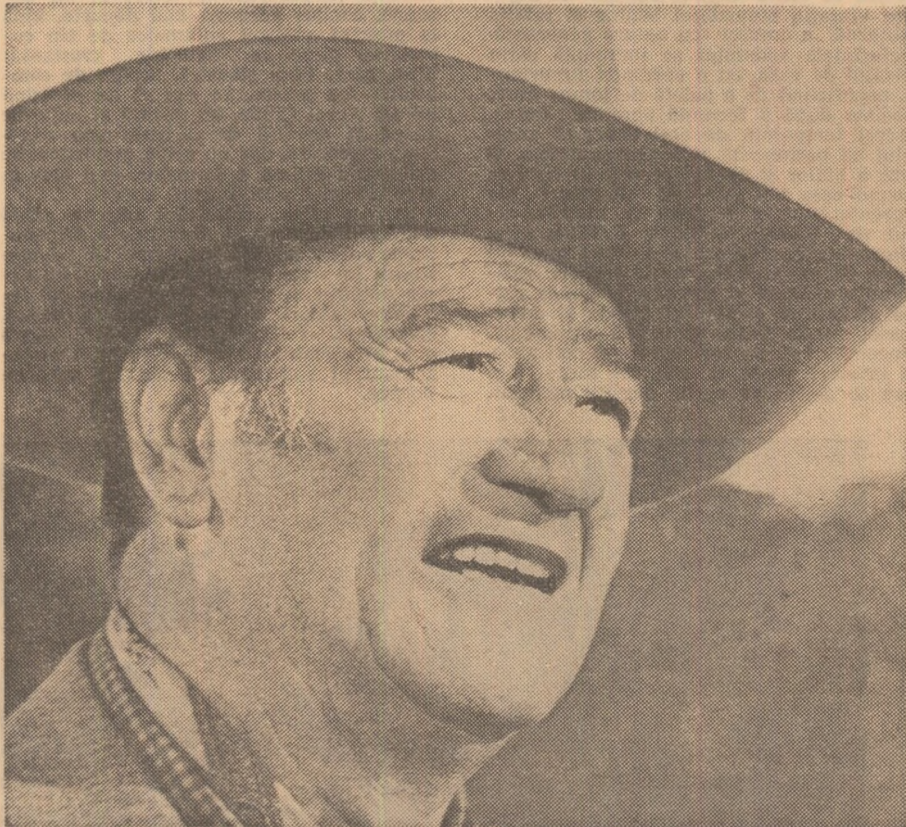
Ceea ce știm însă de la început, este că are dreptate și că știe să reușească. Asta e fizicește simbolizat în felul cum acest om de peste șaiszeci de ani coboară zimbînd, călare, o ripă de 90 de grade.

Spuneam că nu-i părăsise pe ai lui din dorința de a face avere, ci poate din contra, din dispreț pentru avuție, din silă pentru viața de chiabură a soției sale, capabilă să scoată la iuteală un milion de la ciorapul de lină. În această privință nu ne putem împiedica să nu avem un sentiment de dezaprobare, de antipatie, pentru niște oameni așa de bogați. Și ne aducem aminte de o vorbă spusă de calmul, mucalitul șef al tilharilor (admirabil interpretat de Richard Boone), o vorbă plină de sociologică înțelepciune: „Dv. aveți bani mulți, Señora. E rău să ai atî-

ția bani! Că sînt așa de mulți cel care o să vrea să vi-i ia”.

Dacă Un milion pentru Jake a plăcut, a fost nu pentru că era un western, ci tocmai fiindcă ieșea din șablonul genului: nu cirezi de boi inamici; nu crime pentru acces la riu la adăpatul vitelor; nu saloonuri cu dame cantante și trisori la poker; nu pogromuri de piei roșii; nu dueluri în silențiu mortal al tirului golit de locuitori; nimic din toate acestea. În schimb, originalitatea unui personaj de romantic aspru care, după douăzeci de ani de sălbatică poezie, se întoarce, sentimental, acasă.

D. I. Suchianu

Un „dur” intruchipat de John Wayne

Secvența

Primul Tati

● Iată săptămîna aceasta, la „Cinematecă”, un Tati din '47, primul Tati: Zi de sărbătoare — film „pi-lot” care anunță tot ce avea să urmeze, adică „Unchiul meu”, sau „Playtime”, sau „Trafic”. Totul se află aici, în acest Zi de sărbătoare, de la ideile-gag (iar nu gag-uri pur și simplu) pînă la domnul Hulot care se numește deocamdată François, poștaş rătăcitor pe bicicletă într-un fel de Clochemerle cu-

prins de delirul veseliei (La moși, la moși!), transformat în frenetic bilci, unde totul se poate întimpla (și chiar se întimplă), nimic nu mai e de mirare. Splendid film, cu tușe de pictură naivă uncori, asemenea unei fabule alteori, de la care nu poți să ieși fără să-ți șoptești în barbă: prea fericite locurile unde este sărbătoare.

a.b.

Cinema

Flash-back

Un sunet nou

UNEORI, filmele intră în Cinematecă înainte de a vedea lumina ecranului. Este ceea ce n-aș vrea să se întimplă cu neobișnuita ecranizare după Concert din muzică de Bach de Hortensia Papadat Bengescu. Autorul, Dinu Tănase, este unul din operatorii care au dat impulsul de speranță din ultimii ani ai filmului nostru. A semnat imaginea citorva dintre peliculele bune ale tinerei generații. Iar acum, cu o modestie proprie numai oamenilor concretului, s-a înscris în unul din programele televiziunii. Biblioteca pentru toți, cu acest film-foileton. Din păcate, avînd cu totul 80 minute și fiind răstignit în patru episoade proiectate din două în două săptămîni, filmul riscă să treacă neobservat. O reprogramare integrală sau o transcriere pe peliculă de 35 de milimetri, pentru a putea fi introdus în rețeaua cinematografelor, ar trebui să recompenseze acest accident fericit tutelat de Televiziunea română.

Este un film de artă, în înțelesul suveran al debutantului care încă n-a uitat că arta filmului n-are legi osificate de care să se teamă. Din capodopera Hortensiei Bengescu, Dinu Tănase a împrumutat cadrul și caracterul, cu o pietate rar întâlnită la ecranizatori. Draperiile, voalurile, pălăriile, portretele, feronierele, cursele de cai sînt la locul lor, în chenarul știut, văzute din același unghi și de la aceeași distanță: personajele sînt și ele prezente din fir în păr, cu tabieturile, secretele, accentele lor. Singurul element diferit e ritmul.

Ritmul, adică personalitatea artistului... Ceea ce în roman fusese difuz, aici devine geometrizat. Ceea ce s-ar fi putut numi langoare și incisivitate în același timp, aici devine pur și simplu răceală, observație depărtată și neutră. Sevente întregi (chiar atunci cînd personajele vorbesc) sînt filmate în maniera filmului mut, adică scontîndu-se exclusiv pe expresivitatea plastică și a mișcării. Dar ceea ce înima pierdea prin intervenția ochiului, adică vibrarea afectivă, se reîncălzește prin vraja muzicii, savant recompusă pe temele de Bach care figurai în roman doar cu numele. În plus, narativa este urmată într-un ritm obiectiv, curgător, căruia ai impresia că, din cînd în cînd, l se suprapune un ritm contrar, făcînd ca acțiunea să derapeze și să lase loc relexiei. O sacadare stranie care te ține strîns atașat filmului, nu numai prin curiozitate, ci și prin participare.

O mină de actori — mai mult sau mai puțin cunoscuți — au ilustrat această Forsythe Saga română cu zelul și prospețimea unor tineri romantici, demonstrînd (alături cu regizorul și echina sa) că mai există entuziasm pur și pentru cinematografie. Artă aceasta oscilînd la noi între complexare și infumurare, între candoare și burocratism.

Romulus Rusan

Un trimestru

● SE încheie, peste puține zile, primul trimestru de teatru radiofonic și TV.

La Televiziune, 11 piese românești (dintre care premierele Scrisori apocrife de Constantin Munteanu și Fata care a mutat Parîngul de I.D. Șerban), două secvențe din Istoria comediei (Shakespeare și Molière), miine din nou Molière, Prețioasele ridicole, pe programul II.

La radio, observăm cu bucurie că mai vechi dezeritate încep să devină realitate: programul foarte bogat — pînă acum fiind transmis de 67 de spectacole, dintre care 13 în premieră — are o tot mai clară logică interioară, piesele nu se alătură într-o suavă neorînduială, ci se anunță și se actualizează pe dimensiunea unei structuri coerente.

Reușita nr. 1 din aceste prime trei luni ale anului a constituit-o și o constituie încă ciclul de Teatru romantic, prilejuind

reaudiția unor spectacole memorabile, păstrate în Fonoteca de aur, și a unei premiere (Hoții de Schiller). Acum, cînd ciclul se apropie de sfîrșit, putem observa, în deplină cunoștință de cauză, că promisiunile inițiale au fost exemplar îndeplinite, că selecția a fost cu adevărat reprezentativă, că scopul urmărit, acela de a familiariza publicul și cu altele textede cît cele foarte cunoscute ale romantismului francez, s-a dovedit nobil și întemeiat, prilej de a ne convinge încă odată că radioul și televiziunea pot face minuni, că funcția lor informativă nu este superioară cu nimic celei formative.

Revenim, însă, asupra unui aspect pe care l-am discutat adesea, e drept, într-o altă contextualitate și cu alte exemplificări.

Deci, timp de 7 săptămîni, miercuri seara au putut fi ascultate transmisiile pentru care tradiționalul calificativ „interesant” este absolut pa-

lid. Dar în aceeași zi, și la aceeași oră, micul ecran prezenta binecunoscuta Telecinematecă, al cărei magnetism și a cărei forță de penetrație la nivele dintre cele mai diferite ale publicului este inutil a le mai sublinia. Puțini, deci, spectatori puși a alege în aceste condiții, au optat, credem, pentru Teatrul romantic și, ca de atîtea ori, nu criteriile strict estetice de evaluare au fost în ultimă instanță hotărîtoare. Sigur că această suprapunere nu este singura dintre toate posibile, poate nici cea mai gravă, dar, în orice caz, una pe care eforturile conjugate ale organizatorilor programeilor Radioteleviziunii ar putea-o înlătura. Cel puțin pentru miercuria viitoare cînd, dacă calculul nostru este exact, se urma premiera Torquato Tasso de Goethe.

Ioana Mălin

Telecinema

NU mai iubim insertul. Insertul între două scene neavorbite dar atotgritoare, insertul care răstoarnă lumea făcînd din mut — rostire, și din cinema — iubire. Patrucinci cuvinte în tăcerea ecranului negru și ceea ce scria afară se înfăptuia înăuntru, pe chip și în gest. Expresia feței și a miinilor, a trupului și a obiectelor era mult mai adîncă decît expresia frazei. Ei filmau obiectele, fără vorbe, și, fără vorbe, obiectele deveneau esențiale printr-un nou limbaj, cel al montajului — ca locomotiva lui Keaton, ca gheata cu siretele din Goana după aur, ca tunurile din Potemkin, ca podurile din Octombrie. Iar fraza, cuvîntul, la rîndul lor, căpătau o altă perspectivă, dimensiuni și geometrie variabilă, între două scene în care eroinei nu i se auzea disperarea iar el trebuia să o sîrute cu un elan mai puternic decît orice vorbă. Ce înseamnă că sonorul a revoluționat cinematograful? L-a revoluționat, desigur, și totodată

Insertul și fîntîna

nu l-a revoluționat, ba l-a tras înapoi introducînd dicția acolo unde domneau atotputernice mișcarea și fața, elementele fundamentale pentru a face din cinema o artă independentă de roman și teatru. S-a cîștigat în firesc, în deșteptăciune, în complexitate... Dar s-a pierdut din nefiresc, din vrajă, din mister, din tăcere, — aste pierderi nu contează? Și ce inserturi sublime a dat cinema-ul: „Mathilde era disperată” — și chiar era disperată. „Nu te mai doresc, Eleonore”... — și el nu o mai dorea, într-adevăr. „Poți să-mi spui de ce nu mă mai iubești?” — îl întreba ea și în ochii lui găseai răspunsul întunecat. „Mă faci să rid...” — o sfida el și ea punea mina atunci pe pumnal.

Totul era prea explicit și prea naiv — se poate replica, rece. Și asta-i adevărat — ca-n orice viață profundă ca o fîntînă. Dar alungîndu-se explicitul — s-a alungat încă o taină, aceea a evidențului. Există o asemenea taină. Simbătă, în Pa-

rada cea mare a lui Vi-dor (1925*), el, soldat între două bătălii, își învață într-o noapte propria iubită să mestece chewing-gum. Ce poate fi mai simplu și mai explicit? Dar puține scene de dragoste din ultimii 50 de ani conțin o senzualitate mai sfîntă și mai curată... După care, el pleacă din nou la război, mobilizat de sunetul neauzit al unei trompete în care se suflă din răsputeri. Niciodată evidența unei trompete nu mi s-a părut mai încărcată de mister.

Cauza insertului, firește, e pierdută îl mai putem folosi la parodii. la parodia parodiei. la parodia parodiei parodiei. De ce nu-l mai iubim? Într-o soaptă cît mai „mută” abia murmurată, în patru cuvinte, adevărul ar suna așa: nu numai din deșteptăciune...

Radu Cosașu

*)... din nou o bună misiune a lui Caranfil: „Cinematograful, acum 50 de ani”.

Plastică

„Dalles“

OINDELUNGATĂ și fertilă existență, desfășurată sub semnul unei exemplare dăruiri umane și artistice, a reușit să impună, în contextul spiritualității românești contemporane, numele unui pictor de o remarcabilă consecvență tematică și stilistică: **Aurel Ciupe**.

Retrospectiva de la sala „Dalles“ reconstituie traseul artistic jalonat de preocuparea constantă pentru peisajul autohton, ca univers dominant al inspirației, și pentru construcția prin culoare, ca modalitate expresivă. Temperamental, Aurel Ciupe ni se relevă ca un bucolic de factură lirică, un poet din familia lui Coșbuc, pentru care natura este mai mult decât un pretext imagistic, ea constituind însăși esența structurii sale spirituale. Peisajele reconstituie succesiunea anotimpurilor sub semnul acelei specificități proprii spațiului nostru. Culoarele picturii ne sînt familiare pentru că reușesc să refacă pe scară afectivă o atmosferă ce ne aparține.

În măsura în care o purtăm cu toții în noi ca pe una din constantele posibile ale apartenenței la o matrice autohtonă.

Optimismul calm și constant ce impregnează pictura lui Ciupe mărturisește solaritatea concepțiilor sale, materializată în gamele sale cromatice, în plăcerea jocului cu tonul-lumină, capabil să sugereze vibrația atmosferei senine și relația panteistă a omului cu natura generoasă. Preferințele artistului se îndreaptă către peisajul de vară, cu o vegetație luxuriantă, beneficiind de o paletă de tonuri pure, asociate după o formulă aproape fauvă, discret temperată de acel refuz al excesului ce patronază întreaga expoziție. O vară a văilor și dealurilor printre care se ascund case viu colorate, simboluri ale prezenței umane — Casa de sineală, ciclul de Peisaje la Stana, Grădina mea. Alternanța anotimpurilor îi oferă apoi lui Aurel Ciupe posibilitatea de a opera variațiuni cromatice și afective în lumea calmă și feerică a iernilor blinde și luminoase, sau în densa succulență autumnală, concepută într-un registru tonal mai grav, cu brunuri dense și acorduri surde din care se detașează auriul ochiului modelat,

poezia conținută apropiindu-se mai mult de virtuțile baladei sau ale sonetului romantic. O pensulație sigură și rapidă, rezultat al preferinței pentru „estetica non-finitului“, o pictură deschisă în care perspectiva se realizează doar prin alternanța planurilor cromatice ne trimite, încontestabil, la precedentul clasic al lui Cézanne, condus adeseori mai departe, pînă la punctul analizei volumelor de tip cubist, iar piese ca **Armonie** (variantă) **Masa roză**, **Vaza albastră**, **Studiu de compoziție** (cu personaje) par să ne propună un alt Aurel Ciupe, un posibil și autentic adept al genului de pictură prin excelență cerebrală, dar nu aridă, preocupat de geometria intimă a formelor, mai ales în admirabilele sale naturi statice.

Retrospectiva „pictorului născut odată cu secolul nostru“ ne dezvăluie o personalitate solidă, cu un stil ferm și deplin șlefuit în toate componentele sale, un artist autentic și un personaj uman cu deosebite calități, a cărui omagiere, astăzi, reprezintă recunoașterea valorii unui poet al peisajului autohton, a unui reprezentant al spiritualității noastre contemporane.

Desen de **Wanda Sachelarie-Vladimirescu**

„Orizont“

WANDA SACHELARIE-VLADIMIRESCU aparține unei categorii de artiști prin care formula expresionistă se continuă, dialectic, în ipostazele sale moderne, dovedind astfel nu numai calitatea sa de constantă stilistică, ci și valoarea specifică de atitudine umană în permanentă evoluție, condiționată de structura socială. Marca calitate pe care o subliniază expoziția artistei de la galeria „Orizont“ este aceea de a căuta neobosită o formulă personală, într-un cîmp pictural ce pare epuizat sub aspectul inovației formale. Culoarea ca modalitate de expresie autonomă, compunind o lume de semne codificate a căror lectură se realizează, totuși, ușor, datorită trimerelor implicite la precedentele reale, constituie dominantă picturală detectabilă, variațiile sale propunînd nu numai un orizont nelimitat, ci și noi interpretări, adeseori insolite pentru cel obișnuit cu simpla comoditate mimetică. Pictorița realizează performanțe remarcabile operînd „variațiuni pe temă“, atît în compozițiile sale mari dominate de un sens pronunțat al monumentalului, cît și în piesele mici, prospecțiuni sau schițe, toate plasate sub semnul unei nevoi de sinteză ce tinde către punctul în care calificativul de „expresionism abstract“ încetează de a mai fi o simplă formulă teoretică pentru a se transforma în realitate picturală, concretă și polivalentă.

Artistă din familia spiritelor inovatoare, în căutarea unui univers plastic solidă cu propriile concepții umane și estetice, Wanda Sachelarie-Vladimirescu reprezintă și un spectaculos exemplu de consecvență stilistică pe direcția afirmării unei viziuni moderne în interiorul atitudinii generale ce urmărește esența fenomenelor și relațiile cu lumea omului social. Interpretarea tuturor acestor semnale primite din exteriorul obiectiv stă sub semnul subiectivismului accesibil, reproducînd o lume deschisă dialogului cu publicul, aptă de o expresivitate reală și bogată în sensuri metaforice.

Virgil Mocanu

Un tânăr pictor: Bogdan Matei

● ÎN sala mică, la Dalles, a stăruit, nu demult, lumea de gînduri și culori a unui tânăr artist. Bogdan Matei abia a împlinit 20 de ani și este la prima sa expoziție personală. 20 de lucrări în „tehnică mixtă“ — pornind de la monotipie —, exprimă un univers restrîns ca tematică dar amplu prin deschiderile sugerate, în care puterea de transpunere și de continuă recreere a ambianței se sprijină pe o viguroasă fantazie cromatică și, mai ales, pe aripile larg desfăcute ale reveriei. În colțul acela de atelier (cameră în care Bogdan Matei și-a realizat visările cromatice) se adună, se depărtează și se recompun ipostazele plastice ale acelorasi familiare obiecte — o masă rotundă, o planșetă, vase de flori, flori — tratate cu o maturitate artistică remarcabilă. Pictorul stăpînește nu numai tehnici diferite, ci și modalități de expresie plastică cu care reorganizează, într-o succesiune neîntreruptă, imaginii de mare farmec. Lucrările sale incită privirile prin cromatica unitară în care își găsesc locul culorile cele mai neașteptate, armonizate însă printr-o discretă revenire a tonalităților de griuri. Este o pictură muzicală alcătuită din semitonuri, în care se regăsesc virtuțile coloristice ale tradiției românești de totdeauna, cu o anume îndrîjire și rigoare de cel mai bun augur pentru un tânăr artist.

Paul PETRESCU

Aurel Ciupe : POTECI ÎN LIVADĂ

Muzică

Nocturn '75

DUPA spectacol, pe străzi ocolite, încercăm să judec cu dreptate noua năzdrăvănie nocturnă, căutam cu vintele de laudă și țineam ascuns gîndul de îngăduință față de ce-i joacă și copilărie pe scena lui Tîndărică, la ceasul de simbătă, după ce cartoanele colorate au dispărut și păpușile s-au dus la culcare. Mă urmărea Armstrong în pătîmirile lui răgușite și cîntecul bărbătesc din nu știu ce tîrim pădurean de o sălbatică frumusețe, cules de G. Marcu, întirziam în melancolie și ciudată năzuință cu Mozart și Haendel, ecouri amare și frenezie stînsă mai stăruiau cu Barbara și Ella Fitzgerald, corul „Madrigal“ mai prelungea jocurile lui Liviu Glodeanu, un violoncel — sonata lui Vieru, și printre aceste armonizări, „Al dracu' e omu-n lume“, zis cum parcă nu-

mai o dată se poate zice, de Lache Găzaru.

Poate că de aici a pornit totul. De la acest mînunchi muzical în care-i prinsă viața omului, cu tot ceea ce poate suflul să-ți spună, cu trecerea anilor și încercările iubirii, cu aspirații și întoarceri, cu ceea ce-i de înțelepciunea proverbului și de gluma de cînd lumea, și cu ceea ce este văzut în ridicolul și în mecanismul absurd, — ca la teatru, fără cortină însă, numai în căderea umbrei și luminii, cu niște personaje care apar și dispar ca să apară iarăși, vreme de un ceas și jumătate, în dans și în pantomimă, în admirație mută ori în ris, ca la comedie.

O îngemănare ireproșabilă între superbe muzici și dansul ori baletul celor cinci plus una, și ceva mai mult, care ține de expresia artei în direct, aici, sub ochii spectatorului, din trupurile dansatorilor și din tot ce se alcătuiește cu energie studiată din singele lor. Acea una și unică este Miriam Răducanu, care știe totul în felul ei, poate nu ca la operă, dar oricum mai mult, ca în teatrul fără margini al vieții, între patimă și glumă, între rugă ascunsă și grotesc, între ceea ce poate să fie Haendel ori Armstrong și Ella Fitzgerald ori Lache Găzaru. Să joci toată povestea asta, să o arăți cu miinile și cu picioarele, înseamnă să duci, în numele și în destinul tău de artist, mirarea.

Ceilalți cinci sînt alți neastîmpărați și se cheamă Raluca Ianegic, Gheorghe Iancu, Mihai Fotescu, Ștefan Soare și Marian Iordache, prinși cite unul, cite doi (acel excepțional dans al bărbăților), ori cite toți laolaltă ca într-un joc „De-a v-ați-ascuns“ arghezian, cu Miriam între

ei în împletirea motivelor, ca să zici, după toată isprava lor: „Așa este jocul. / Îl joci în doi, în trei, / Îl joci în cite cîți vrei. / Arde-l-ar focul.“ Toată oceașă împerechere de muzică și plastică a trupului, cu compoziții clasice ori în comicării și tăvăleală, spectacolul acesta de altar și de bilci este făcut cu sentimentul că totul e o glumă serioasă, cum s-ar intelege la ore tirzii, în sala unui internat cu adolescenți tulburați de bănuielele virstei.

Dar cronicarul se obligă să scape de viclesugurile impresiei și să adauge că jocul este bine studiat în regia și asistența coregrafică sub iscălitura lui Dan Neșulescu. Trebuie să fie un spectacol de excepție ca să ai curajul organizării lui în fiecare simbătă, la orele cînd Televiziunea descreștește, în felul ei, frunțile oamenilor.

Ion Horea

„Trandafirul galben“

DUPA o pauză de vreo zece ani, colectivul de balet al Operei maghiare din Cluj-Napoca prezintă din nou o premieră absolută: spectacolul cu **Trandafirul galben** (muzica — Hary Béla, libretul — Horváth Béla), adaptarea prozei omonime a lui Jókai Mór. O poveste de dragoste din pusta ungară, o fabulație și un conflict specifice romantismului. Asumîndu-și sarcina de a monta acest spectacol, Oleg Danovski s-a văzut pus în situa-

ția de a găsi, în primul rînd, acele soluții coregrafice capabile să realizeze simbioza (necesară) dintre spiritul romantic al subiectului și caracterul modern al muzicii (cu oarecari influențe din Bartok, Strawinski și Berg).

Avînd la bază un libret solid și clar (Horváth Béla demonstrîndu-și capacitatea de a sintetiza materialul unei proze ample și de a-l reorganiza în raport cu necesitățile baletului), Hary Béla, bun cunoscător al scenei lirice (în folosul căreia activează ca dirijor de peste optsprezece ani), a recurs la formula de **spectacol cu numere închise**, suprapunîndu-i însă modalități componistice din arsenalul muzicii postbelice. Lucrînd pe un subiect de netă inspirație populară, el nu s-a lăsat tentat însă de citatul folcloric, fiind consecvent pe linia prelucrării totale a structurilor armonice și melodice de la care a pornit inițial.

Asemeni compozitorului-dirijor, Oleg Danovski e un desăvîrsit **povestitor**, un coregraf-regizor care-și construiește atent personajele, dîndu-le multă încărcătură și plasîndu-le foarte exact în sistemul de relații propriu conflictului. Costumele semnate de H. Roșescu Lya, și decorurile lui Sz. Witlinger Margit sînt compuse sobru, însă cu o notă ușor naturalistă.

Radu Bădilă

K. P. Kavafis

● POET și scriitor grec (1863-1933), autor al unor poeme cu larg ecou atit în țara sa cit și în restul Europei. Marile personalități ale timpului i-au semnalat calitatea: de la E. M. Foster, Ungaretti, T. S. Eliott, Marguerite Yourcenar, Pierre Emmanuel și până la Lawrence Durrell, care a scris "quartetul alexandrin" („Justine“, „Baltazar“, „Cleo“, „Mountolive“) sub directă influență kavafiană. Tradus de mai multe ori în englezește, în franțuzește, în germană, el a fost transpus și în românește de poetul Aurel Rău.

Kavafis este cetățean al Alexandriei, aed al lumii elenistice, dar și al continuității grecești de la secolul V până la căderea Bizanțului.

Memoria își adâncește nostalgia. El atinge un stil clasic, de o expresie și o noblete care depășesc moravurile incertelor personaje cu care își corelează lirica. Acest

practicant al unei poezii despuite de orice podoabă imagistică, izbuște, fie prin artificii de o senină simplitate, fie prin exces de „fast“, să găsească accente inedite de o stranie vibrație estetică.

La curent cu literaturile occidentale și mai ales cu mișcarea modernistă din Anglia și Franța, nu seamănă — ca poet — cu nimeni. Personalitatea lui poetică este autentică și se dezvoltă la granițele incerte ale realității cu visul, înăuntrul unei Grecii livrești și imaginare trăite din perspectiva răsărucii alexandrine.

Kavafis este un clasic al modernității prin adecvarea perfectă a fondului cu forma.

Poemele pe care le înfățișăm sînt departe de a epuiza numeroasele modalități estetice ale poetului.

Ele au totuși, în opera lui Kavafis, o valoare antologică.

N. Crd.

I t h a c a

Cind ceasul întoarcerii spre Ithaca va bate
să dorești să-ți fie drumul lung
plin de peripeții, plin de învățăminte.
De Lestrigoni și de Ciclopi,
de miniatul Poseidon să nu te temi.
Asemenea făpturi în drumul tău nicicînd vei întîlni.
Dacă gîndul îți va fi înalt
sufletul și trupul tău vor culege doar alesele emoții.
Pe Lestrigoni și pe Ciclopi,
pe sălbaticul Poseidon nu-i vei întîlni
de nu-i vei purta în suflet,
dacă sufletul tău nu ți-i va ridica în cale...

Să-ți urezi un drum lung.
Multe să fie diminețile de vară
în care, cu cită mulțumire, cu cită bucurie,
să ajungi în porturi nemaivăzute,
să te oprești pe la negustoriile feniciene
și să cumperi mărfuri din cele bune:
sîdefuri și mărgean, chihlimbaruri și abanoase.
Și mirosenii delicioase — de toate felurile
Cit poți mai multe și mai delicioase mirosenii.
În multe orașe egiptene să te duci
să înveți, și iar să înveți, de la cărturarii lor.

Totdeauna însă să-ți stea în gînd Ithaca.
Să ajungi acolo — acesta îți este destinul.
Să nu scurtezi însă în vreun fel călătoria.
Mai bine să dureze ani mulți
și să ajungi, bătrîn de-acum, în insulă,
bogat din tot ce ai cîștigat pe drum
și nu așteptînd bogățiile pe care să ți le dea Ithaca.

Ithaca ți-a dăruit frumoasa călătorie.
Fără ea n-ai fi pornit la drum.
Altceva să-ți dea nu mai are.
Și dacă sărăcăcioasă o vei regăsi
să știi că Ithaca nu te-a înșelat.
Așa înțelept cum ai ajuns acum și cu atîta experiență
trebuie că ai ajuns să înțelegi, în fine,
semnificația Ithacelor.

R u g ă

Marea în adîncu-i luă un marinar
și, neștiutoare,
mama merge și aprinde
înaintea Fecioarei — o luminare
ca băiatul să se întoarcă repede
și vremurile să fie bune.

Dar în timp ce ea se închină și se roagă
spre șoapta vîntului ciulind urechea,
icoana ascultă, tristă și dreaptă,
știind că nu mai vine fiul,
pe care ea îl așteaptă...

I o n i a n ă

De ce le-am spart statuile,
de ce i-am gonit din templele lor?
N-au murit însă, din pricina asta, zeii.
O, pămînt ionian, pe tine te iubesc ei încă
și de tine sufletele lor își aduc aminte.

Cînd diminețile de August asupra ta își revarsă zorile
un freamăt din viața lor străbate
și uneori umbra etherică a unui efeb,
imprecis dar fugitiv,
flutură deasupra colinelor.

Caii lui Ahile

Cînd caii lui Ahile au văzut pe Patrocle ucis
— cel atît de tînăr, de brav, de puternic —
au început să plîngă, cucernic.
Firea lor nemuritoare se indigna
în fața operei de moarte pe care o contemplau.

Își tremurau coamele lungi, își clătinau capetele,
jeluiu și pămîntul îl loveau cu copitele.
Jeluiu pe Patrocle neînsuflețit, nimicî,
carne înjosită acum; de suflare lipsit,
cu duhul dispărut și neapărat,
fiindcă Viața, marelui Neant înapoi l-a dat.
Zeus a văzut lacrimile nemuritorilor cai
și s-a îndurerat: „N-ar fi trebuit să vă dăruie
în mod necugetat, la nunta lui Peleu,
o caii mei nenorociți” zise el. „Mereu
acolo, în mijlocul jalnicei omeniri,
jucărie a fatalității, iată ce nenorociri
vă pasc pe voi pe care nici moartea
nici bătrînețea nu vă pîndesc —
Oamenii în chinurile lor vă împletesc”.

Dar caii nobili în fața sorții
își vărsau lacrimile
în fața dureroasei eternități
a morții.

Capitel de la propilee (Atena, pe la 437—432 î.e.n.)

Epitaful lui Antioh,
regele Comagenei

După ce s-a întors îndurerată de la funeralii,
sora puternicului și înțeleptului
și prea înălțatului Antioh, regele
Comagenei — a dorit un epitaf pentru el.
Și sofistul Calistrat din Efes — cel care
deseori a fost găzduit în țara Comagenei
și în palatul regelui ospătat și cinstit
l-a scris — după îndrumările curtenilor sirieni —
și l-a trimis bătrînei domnițe.
„O, Comageni! Să fie în veci reamintită
Gloria lui Antioh, regele mintuitor.
A fost cîrmuitor cumpătat al țării.
A fost drept, înțelept, viteaz.
A fost, această perfecție, — un helenic.
Omenirea nu cunoaște mai de cînte însușire,
Mai presus de ea se află doar în lumea zeilor”.

L u m î n ă r i

Zilele viitorului ne stau în față
ca un șir de luminări aprinse —
aurite, calde și voioase luminările.

Zilele trecute rămin în urmă,
trist șirag de luminări stinse,
cele mai apropiate scot încă fum,
reci luminări, topite și uscate.

Nu vreau să le văd; mă îndurereză înfățișarea lor
și mă doare amintirea primei lor lumini.
Privesc înainte spre luminări aprinse.
Nu vreau să mă întorc, nu cumva să văd și să mă
îngrozesc

repede cum se lungește întunecatul șir,
cit de repede se înmulțesc luminările stinse.

Unul din zeii lor

Cînd vreunul din ei trecea prin agora Seleuciei
la ceasurile cînd se lasă noaptea,
înalt și prea frumos efeb,
cu bucuria nemuririi în privire,
cu negrele lui bucle aromate,
trecătorii îl priveau.
Și unul întrebă pe celălalt dacă îl cunoaște,
dacă era cumva grec din Siria sau străin.

Dar unii care priveau cu mai multă atenție
înțelegeau, își dădeau seama...
Și în timp ce el se pierdea pe sub portice
prin umbrele și prin lucirile serii
mergînd spre cartierul care numai noaptea trăiește
în orgii și destrăbălare,
în tot felul de beții și excese —
se întrebau care să fi fost dintre Ei

și pentru ce dubioasă voluptate
a coborît, pe drumurile Seleuciei,
din lăcașurile Magnifice și Sacre!

În românește de
N. Carandino

La moartea lui Ivo Andrić

MAREA cronică a lui Ivo Andrić, *Un pod peste Drina*, se deschide prin smulgerea violentă, din sinul familiei și a poporului său, a unui mic bosniac, în anii dominației otomane. Un bac încărcat cu copii trece peste Drina. Bosnia își trimitea „impozitul singelui” la înalta Poartă. Dar, iată, băiatul nu piere înghițit de măruntălele străine, sămînța îngropată în solul vrăjmaș moare doar pentru a da rod îmbelsugat. Asemenea biblicului Iosif care, în tetralogia lui Thomas Mann, vindut de frații săi, ajunge mai mare la curtea Faraonului, bosniacul islamizat cu sila devine marele vizir Mehmed Pașa Sokolović. El va ordona construirea unui pod peste acel riu al începuturilor exilului său. Simbol? Gest de subtilă răzbuinare?

Istoria e necrutătoare în viziunea romancierului iugoslav. Cronică aceasta, la care a lucrat în timp ce țara sa se ridica cu armele împotriva coteropitorilor nazisti, era modul său de a participa la lupta omenirii. El însuși, Andrić, înălta un pod trainic al cuvintelor peste zvîrcolirile epocii sale. Dar, în cronică sa, apele Drinei cu malurile unite prin trainicul pod de piatră al pămînteanului înstrăinat trăsesc destine, aduc suferințe noi, se involbuirează asemenea istoriei, cînd tragice, cînd grotesti. Dispute, lupte nesfîrșite între totți acei turci, islamizări, creștini, evrei care trăiesc pe acele meleaguri, revolte, inundații, ocupații armate, războaie, toate acestea fac ca opera lui Ivo Andrić să apară ca un fel de *Gesta* medievală și modernă, în același timp, a bosniacilor. Între opresiunea otomană și cea austro-ungară deosebirea nu este esențială. Singe, suferințe și rare luminizări prin care se înjghebează căminuri alcătuite epopeea unui popor, a unei umanități.

Este în operele lui Andrić mai mult decît fresca unei societăți sau a unei epoci. Printr-o comprimare a perspectivei, timpuri vechi și noi sînt date toate, parcă, dintr-o dată. Și deasupra tuturor planează, tenebroasă, fatalitatea, pasărea tragicelor existente, născătoarea care-și înghite puil. O lume saturniană a imaginărilor. Cine era autorul acestui spațiu epic avînd o asemenea dimensiune tragică?

Scriitorul a trăit o viață bogată în fapte literare, și nu numai literare. Căci Ivo Andrić, fiul unui meșteșugar sărăcit din Travnik își începe viața publică, în același timp ca un poet și un luptător. Adolescent, scrie poezii și proze lirice (pe care le va publica în volumul *Ex ponto*, în 1918, ca și în volumul următor, *Neliniști*, în 1920).

Dar, totodată, participă cu entuziasm la actele mișcării național-revoluționare „Tinăra Bosnie”. Această activitate, subversivă în mare parte, îi atrage condamnarea din partea autorităților habsburgice. Anii primului război mondial (între 1914—1917) îi petrece în diverse închisori ale imperiului austriac. Abia după 1918 se poate înscrie la Facultatea de Filosofie și își poate desăvîrși studiile. Se angajează apoi în cariera diplomatică și, în perioada interbelică, urcă treptele unei ierarhii a ministerului de externe iugoslav, pînă la rangul de ambasador la Berlin, în pragul izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Spirit liberal, ce nu se putea împăca cu nici o formă a absolutismului și a tiraniei fasciste, Ivo Andrić se închide în anii marii conflagrații în universul său imaginar și elaborează romanele sale pseudo-istorice, povestiri tenebroase, cu eroi care suferă din pricina unor osinde fatale.

După Eliberare, în 1945, publică cele trei romane: *Podul peste Drina*, *Cronica din Travnik* și *Domnișoara*. Podul de piatră din Vișegrad, superbă construcție din secolul al XVI-lea, orgoliul orașului, domină eposul bosniac ca un robust simbol care ne face să ne amintim că în unele versiuni balcanice și maghiare Meșterul Manole nu este — ca la noi — un ziditor de minăstiri, ci de poduri. Operă ce nu este nicidecum aceea a unui arhivar (cu toată minuția arheologică a reconstituirii timpului pierdut), ci operă a unui vizionar ce-și proiectează obsesiile într-un trecut fabulos-mitic, legendar sau istoric. Regăsești în aceste cărți ale scriitorului iugoslav parfumul evurilor defuncte, dar și mirosul aspru al prezentelor drame. Ca și în *Podul peste Drina*, în cronică orașului Travnik un microcosm uman devine *locul* privilegiat al coșmarurilor prozatorului. O lume a furiei neimblinzite apare cu imaginile ei halucinante, în acea enclavă occidentală din jurul consulilor Franței (Daviile) și Austriei (von Mitterer). În aceste false cronici istorice se revelează cele mai diverse experiențe existențiale.

Ivo Andrić (care în anii de după cel de-al doilea război mondial va participa la eforturile de reconstruire ale țării sale, va fi președinte al Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia, opera sa fiind încununată, în 1961, cu Premiul Nobel) este unul dintre marii povestitori ai secolului nostru. În anul 1920, cînd apar textele sale lirice în proză, în volumul *Neliniști*, și cînd publică prima sa năvelă, *Calea lui Alija Džerzelez*, pînă în ultimii ani ai vieții sale, Andrić n-a încetat să publice povestiri, nuvele, nu s-a oprit din „povestiri”. El va spune, într-un ceas tirziu al vieții sale: „De la *Calea lui Alija Džerzelez* am rămas mereu același”. Într-adevăr, teme, locuri, imagini, fapte il vor urmări în toată opera sa. De aceea, eroul primei sale povestiri, acel cavaler răătăcitor de tip oriental care, minat de o teribilă pasiune, își trăiește zilele pe căile vascului imperiu otoman, din Bosnia la Constantinopol, constituie o figură premonitoare pentru întreaga sa operă. Un fel de Peer Gynt, dar și de Don Juan al Balcanilor.

Curba destinului, pîndite de o stranie zădărnice, iată ce închipuie, de cele mai multe ori, narațiunea lui Ivo Andrić. Viziune a unui scriitor care n-a sacrificat niciodată *gravitatea* eposului unor divertismente ludice pasagere.

Acesta e supremul elogiu pe care îl putem aduce lui Ivo Andrić acum cînd, murind scriitorul, opera singură rămîne să-l reprezinte.

Nicolae Balotă

Jean STAROBINSKI

Sabia

„OARE în ce mod poate aborda tragedia greacă omul secolului XX? În cele din urmă, tragedia greacă rămîne numai o curiozitate de erudit, sau ne apare ca o realizare eternă, ca o ființă veșnic vie, o operă care ne mai implică încă în calitatea noastră de oameni” — se întreba Guy Rachet, în prologul uneia dintre cele mai interesante cărți despre tragedia antică apărute în ultimii ani. Un magistral răspuns, plin de erudiția savantului și strălucitor prin stilul unui mare scriitor, îl oferă Jean Starobinski în eseuul său *L'épée d'Aïax* din ultima sa carte intitulată *Les trois furcurs*, apărută la sfîrșitul anului 1974 în Ed. Gallimard, în prestigioasa colecție „Le Chemin”, condusă de Georges Lambrichs.

În interpretarea pe care Jean Starobinski o face operei lui Sofocle, *Aïax*, personaj considerat adesea ca unilateral, brutal și singeros în contextul unei lumi dominată de violența armelor, apare sub o nouă lumină, ca un personaj complex, reflexiv, ca un simbol de trecere. În cartea pe care o consacră operei lui Sofocle, Zec Dumitrescu-Buşulenga afirma: „De la *Aïax* încolo, sufletul omenesc rămîne singur în încercare și suferință și eroare”. Jean Starobinski încearcă să găsească tocmă acest punct de trecere între eroul colectiv, eroul absolut, eroul mitic al *Iliadei* perfect simbolizat de Ahile, care reunește în el forța fizică și cea a minții, și omul erotic, pradă rătăcirii și disperării, singur, poate primul erou al tragediei grecești cu adevărat singur în fața destinului său. Ată, soarta, destinul, personaj de fundal obsesiv în piesele unui Eschil, personaj la fel de „obiectiv” și de implacabil ca orice fenomen natural devine, în tragedia lui Sofocle, o cale a unei opțiuni deliberate. Este acesta un moment de maximă importanță în istoria mentalității și a filosofiei grecești, simbolică înfrîngere a forței oarbe, aceea a armelor, în fața celeilalte puteri, a gândirii, a lui Ulise, cel ce va începe noua perioadă a gândirii grecești ilustrată de *Odissea*. Cu personajul lui *Aïax* ne aflăm deci în punctul de legătură între lumea *Iliadei* de care totuși *Aïax* se desparte în mod violent, și aceea a *Odissei*, prin prezența ascunsă și parcă reflectată a subtiliei ironii și înțelegerii a lui Ulise.

Ca întotdeauna, studiul lui Jean Starobinski nu se oprește la simpla analiză formată, oricît de scilipitoare ar fi rezultatele acestuia, ci se apleacă asupra profundelor implicații psihologice ale textului, transformînd astfel această discuție asupra violenței extreme într-o excelentă argumentare a non-violenței, într-o apologie a gândirii, a deliberării consultative. Iar prin aceasta, el realizează, alături de eroul pe care-l descrie, asemeni sabiei sale, un dublu simbol: acela al profunzimii, psihologice și temporale, și, totodată, al prezenței moderne, al contemporaneității spirituale în cel mai nobil sens al acesteia.

În personajul lui *Aïax*, Sofocle reunește, în succesiune, de-a lungul unei singure și înspăimîntătoare zile, cele două stări contrastante: a rătăcirii mentale totale și a lucidității extreme, de la supunerea în fața unei mari puteri și pînă la absolut libera hotărîre de a muri. Aceste stări aparțin unor momente perfect distincte, a căror opoziție atît de bine marcată este fără îndoială în legătură cu urmărirea efectului tragic. De la revoltă pînă la rătăcirea minților, de la rătăcirea minților pînă la înțelegerea dezonorării și de la această umiltoare cunoaștere pînă la moartea pe care eroul și-o aduce cu propria mînă, Sofocle scandează cu o uimitoare precizie succesiunea, înlîntuindu-o și diferențierea atitudinilor pasionale: cititorul modern are sentimentul că poate vedea întinzîndu-l-se înaintea ochilor cursul temporal al reprezentării, culorile pure în care se descompune orbitoarea lumină a sinuciderii. (Ne aflăm aici la punctul opus celei cunoașteri confuze remarcată adeseori la eroii racinieni. Aceștia, în concentrarea lor cea mai intensă, nu au privirea complet spălată de vîlul rătăcirii, iar în furiile lor mai păstrează totdeauna o urmă de perspicacitate. Nu pot fi niciodată, în absolut, clarvăzători sau orbiți de minie.)

Piesa începe într-o noapte singeroasă. *Aïax* a masacrat vitele crezînd că-i ucide pe Atrizi; s-a închis în cortul său, încă pradă delirului. Atena, cea care a aruncat peste erou vîlul rătăcirii, domină scena. Ulise înaintează temător pentru a „iscodi” în cercetarea adevărului. Zeița îl cheamă...

Dar toți spectatorii știu ceea ce se înîmplase mai înainte: moartea lui Ahile, armele sale destinate celui mai viteaz și preferința arătată lui Ulise față de *Aïax*. Iată deja un lucru care îndeamnă la reflecție: Ahile, marea figură eroică a dispărut; ființa în care se împlinise o perfecțiune spontană, o suprafață neîmpărțită. Acum locul este gol. Nici un nou Ahile nu poate înlocui acest protagonist absolut. Venise un nou timp — acela al moștenitorilor. Dar armele dorite, armele lăsate de luptătorul mort, păstrează legătura cu timpul anterior (care fusese timpul epic). Greaua expediție nu s-a sfîrșit încă, iar scopul ei a rămas neatins: a mai rămas de cucerit Troia. Opoziția dintre Ulise și *Aïax*, moștenitorii rivali, atestă poate sciziunea a ceea ce mai era încă unit în personalitatea lui Ahile: forța și reflecția. Din momentul în care această problemă este supusă unei debateri, iar hotărîrea este pusă la vot, trebuie să ne așteptăm ca învingătoare să lăse reflecția, puterea de gîndire. Iar Ulise este acela care știe să vorbească și să convingă, dibăcia sa în privința zeilor și a oamenilor: nimic mai bun pentru a-și dobîndi favorurile acestora. Un nou timp — acela al dezbaterii — determină, cu ajutorul vorbirii, un cîmp închis, dominat de legile persuasiunii și autorității verbale: violența trebuie să fie depășită. Cîmpul închis al vîrstei precedente era cîmpul de luptă, cîmpul contestării armate, acela al încoștării războinice și al furiei ce nu poate fi oprită prin cuvinte. Oamenii nu refuză să

între din nou în acest cîmp, dar acum au conștiința a ceea ce au de pierdut dacă o vor face.

Iliada, poem războinic, se sfîrșește înaintea morții lui Ahile, dar ea se sfîrșește mai ales înainte de cucerirea Troiei. Tot ceea ce se poate face prin forță ne este povestit de *Iliada* (și, de asemenea, tot ceea ce pot face rugămintele în fața forței). Știm odată pentru totdeauna că victoria finală nu va fi decisă pe cîmpul de luptă, printr-o victorie de tip clasic. Pentru a învinge cetatea dușmană va trebui să se facă apel la șiretenie și la gîndire. Cucerirea este opera lui Ulise.

Faptul că el a dobîndit armele lui Ahile cu majoritate de voturi, era o valoare de simbol. Forța împreună cu instrumentele sale devine un instrument subordonat. Armele, obiecte ale violenței, sînt desigur obiectele cele mai disputate; dar, în atribuirea lor, vorbele decid, calculul voturilor.

AIAX nu a acceptat un vot care îl frustră și îl jignește. Lezat, umilit, nu poate să se supună. Astfel, el se exclude din comunitatea definită prin respectul față de o hotărîre majoritară. Refuzul său îl condamnă la singurătate. Pentru el, a nu fi primul înseamnă a nu mai fi recunoscut, și riposta lui este de a nu recunoaște validitatea votului colectiv care îl deposează de ceea ce i se cuvenea. Dar el nu se mulțumește, asemeni lui Ahile, cu o secesiune îndepărtată și de departe, nu se mulțumește cu un refuz de a lua parte la luptă. El se întoarce în mod violent împotriva celor cărora, prin jurămint, le era aliat. Frauda pe care acționa — în concepția lui *Aïax* — o îndepliniseră, îl înapoia întreaga libertate. Hotărîrea lui este luată, îi va trata ca pe niște dușmani, îi va ucide. Iată deci lăsată deoparte cea credință care fusese, în trecutul vieții lui *Aïax*, elementul compensator al forței. Echilibrul este stricat, iar forța ofensată se transformă în forță ofensivă. Pentru *Aïax*, o asemenea încăl-

Iulius Ajax

care a datoriei nu este incompatibilă cu ideea sa despre onoarea personală. [...] Ajax revoltat nu mai are aliați. Nu a vorbit nimic despre proiectele sale cu fratele său vitreg, Teucros arcașul : acesta luptă acum departe. Independența lui Ajax s-a concentrat în singurătate. De mult timp, și de mai multe ori, refuzase ajutorul zeilor. Cinstea victoriei i s-ar fi părut mai mică dacă ar fi fost în vreun fel favorizat de zei. Căuta victoria doar pentru el, fără a cere cel mai mic ajutor din afară. Siguranța de a ține între brațele sale întregul zălog al victoriei este însăși expresia acelui narcisism al puterii despre care vorbeam mai înainte. Într-un mod mai propriu spiritului grecesc, să spunem că aici se manifestă lipsa de grijă față de ceilalți, lipsă de grijă care va fi mai curind sau mai târziu pedepsită.

Ajax este deci absolut izolat, deoarece trufia sa l-a dus până la împietate, iar simțul onoarei l-a dus la revoltă. Alți oameni, îndepărtându-se de ceilalți, se păstrează încă sub aripa unui zeu. Dar nu Ajax : prin propria sa atitudine, el s-a situat în cea mai completă izolare. În afara alianței omenești (soția captivă și copilul nu i se deosebesc), în afara de înțelegerea zeilor, este locuit doar de propria sa forță, care pentru el este totul. Să transpunem aceasta într-o imagine spațială : Ahile, pentru a-și manifesta minia, se mulțumise să se dea de o parte și să se închidă în cort. Ajax, al cărui cort este situat „la capătul șirului de vase”, nu este doar cel care locuiește la capătul taberei. El iese cu hotărâre din comunitatea războinicilor aliați. Ieșire căreia tragedia lui Sofocle îi va dezvolta consecințele fatale : acela care mizează doar pe sine împotriva oamenilor este sortit pierzaniei ; intră pe drumul excesului și, ieșind în afara ordinii colective, ineluctabil, iese și în afara vieții. Fie chiar și pentru a lupta împotriva unei hotărâri nedrepte a grupului, nu îi este permis individului să iasă din grup și să-și facă dreptate prin tăișul săbiei. Oracolul lui Calchas — anunțat atunci când nu mai este timp — prezice literalmente și simbolic că Ajax va muri dacă va ieși, în acea zi, din cortul său [...].

Am văzut că primul moment este cel al despărțirii trufașe, al rupturii alianței omenești. Moment al voinței revoltate, al furiei încă lătide (cu toate că deja jignitoare față de norme), al proiectului ucigaș pe deplin calculat. Sofocle ne lasă să înțelegem că Ajax și-ar fi premeditat răzbunarea. Povestirea Tecmelei : În miezul nopții-eram... și faiele s-au stins. Căstindu-și miinile pe spada-i cu-ndoit Tăiș, în beznă nopții-Aiaș o luă din loo Și o porni... ca-n hâu ! În cale-i m-a-ținui : „Ce vrei să faci, Aiaș ? — întreb —

ce gânduri ai ? Nici crainicii nu te zoresc, nici trimbița Nu a sunat, iar oastea-i adineit-n somn”. Dar el mi-a spus — e-o vorbă spusă-ades : „A ști să taci, frumos il stă unei femei !”. Am și tăcut ! El o zbughi și dus a fost...” *)

Admirabilă evocare a momentului leșinării... Este miezul nopții. Nici o acțiune comună, nici un scop împărtășit nu vine să dea un sens acestei plecări ; nici un semn, nici un semn nu le leagă de acțiunea colectivă a luptătorilor. Ajax, care nu ascultă decât de sine, nu dă nimănui explicații. Impunându-i tăcere soției sale, iese din starea de dialog pentru a intra în lumea violenței.

Această furie singuratică, incredințată doar complicității nopții, se va transforma într-o sălbatică răstăcere a minților. Această trecere spre orbire este atât de bine realizată ca o prelungire a furiei inițiale, și exprimă atât de bine consecința ieșirii nocturne, încât nici nu ne-ar mai trebui să aflăm că în spatele tuturor lucrurilor se află Atena. Oare nu avem deja sentimentul că legea secretă a revoltelor singuratică este aceea de a fi înghițită în non-sens ? Din momentul în care individul jignit iese în afara ordinii comune, el se pune sub semnul unei dezordini fără măsură : deci, omorirea animalelor exprimă oare necesitatea internă care, trecând violența de la nivelul uman la cel animal, o aruncă într-o regiune întunecată unde aceasta se consumă în pură pierzanie ? Tauromachia fără reguli și fără glorie, fiesta haotică în care se zbate eroul dement este imaginea degradării în care cade în mod inevitabil forța atunci când aceasta se dezbară de toate legăturile sociale, adică de toate regulile „represive” care definesc umanitatea omului. Necesitatea acestei coboriri în frecența animală ar fi putut — s-ar părea — să se manifeste într-un mod autodrom, ca o consecință inevitabilă și foarte

umană a greșelii lui Ajax. Totuși, Sofocle face ca aceasta să fie opera Atenei ; ea este cea care, la începutul tragediei, își bate joc de eroul pradă delirului ; ea este cea care se face recunoscută (v. 118—120) drept factorul principal a cărui voință de a pedepsi se împlinește.

Atena, mai întâi de toate, vrea să se răzbune pe acela care, în timpul luptei, a refuzat ajutorul pe care ea i-l oferea. Vorbele lui Calchas :

Dar el, de-acas' cînd o porni,
în seamă nici
Că-a luat ăst sfat cuminde dat
de taică-său :
„Copilul meu — i-a spus — să vrei
să-nvingi prin lănci,
dar cu-ajutorul zeilor să vrei să-nvingi !”
Dar el, măros și ca ieșit din minți, grăi :
„O ! tată și-un nemernic, sprijinit de zei,
Putea-va birui. Ci eu, eu mă fălesc
Că slava biruinții fi-va doar a mea !”
Trufaș vorbi ! Alt'dat', Athena-i dat-a ghes
Și l-a stîrnit să-ntrune brațul ucigaș
Potriva altor lui vrășmași, dar el, fălos
Din cale-afar', cu vorbe strașnice-a
răspuns :
„Zeii-n lupte-ajută tu pe alți ahei !
Eu unde-oi fi, băteliste-a-napoi nu dă !”
Grăind trufaș, cum nici se cade unui om,
Zeitei furia-i aprinsu-i-a de tot.
(v. 762—777)

NEBUNIA lui Ajax are o cauză dublă. În partea ei „materială”, această cauză este în întregime constituită de furia (cholos) războinicului lipsit de cinstirea pe care o revendică. Furie, mindrie, dorință de singe, toate erau deja prezente în inima lui Ajax, mai

Înainte ca acesta să fie cuprins de „boală”. Aceasta se declară nu prin intervenția unei alte stări psihice, printr-o adăugare de energie destructivă, ci prin devierea ce face ca loviturile ucigașe să cadă departe de ținta dorită. Nebunia crește prin adăugarea unei minii firești (a unui pathos) și a unei înșelăciuni a zeilor, — înșelăciune care îndepărtează actul început de ținta lui premeditată. Zeița nu face decât să îndepărteze de țintă energiile destructive, lăsându-le însă să se consume în întregime. Abateră (apeirgein, ectepein) este gestul important, termenul care revine cu insistență. Între scopul inițial și rezultatul atacului lui Ajax, Atena interpune fantasma, falsă recunoaștere — și brațul lovește alături. Proiectul răzburării nu era decât lipsit de măsură ; el devine nebunie în momentul în care este lipsit de finalitate. Atena îi salvează pe Atrizi în ultima clipă : aceasta înseamnă că nu intervine decât în ultima parte a actelor lui Ajax, condamându-l la o denaturare teleologică, provocând un interval între finalitatea la care s-a ajuns și cea gândită inițial : pentru eroul cu mințile răstăcite, pasivitatea, boala se strecoară tocmai în acest interval.

În intervenția ei, Atena nu s-a mulțumit doar să provoace eroarea asupra țintei : l-a și excitat pe Ajax așa cum exciti un animal. Dar verbul folosit aici (olrunein) nu implică un efect inevitabil, fără remediu. Nu este decât o incurajare verbală... Dacă ar trebui să traducem aceste constatări în limbajul descrierii lingvistice, am spune că înșelătoria Atenei acționează asupra referențului discursului miniei. În clipa în care eroul trece la fapte. Aceia pe care vrea să-l atingă, aceia pe care crede că l-a atins, Ajax nu îi atinge ; furia sa se abate asupra unor ființe neînsemnate și fără an-

Ajax pregătindu-și sinuciderea (amforă de Exekias, de la 530 î.e.n.)

rare. Vedem cum, în lumea acțiunii, relația cu referențialul are o consecință, iar o eroare față de acesta provoacă urmări. Desigur, tragedia ne oferă o reprezentare „depragmatizată” — jucată — a furiei lui Ajax ; nu numai că ea o aduce pe scena teatrului, dar, în plus, nu ne-o arată în mod direct : ea este obiectul (prin intermediul lui Ulise, al Atenei și al Tecmelei) unei triple povestiri a posteriori... Tragedia are ca punct de plecare un impuls pasional ratat din cauza impunerii unei direcții false actului care dezvoltă acest impuls. Dorința ucigașă s-a consumat în întregime, dar alături de țintă.

PENTRU spiritul grecesc, acest decalaj față de țintă era dezastruos : este unul din aspectele principale ale nebuniei. Pentru un mare număr dintre contemporanii noștri, în schimb, contează doar intensitatea energiei cheltuite fără a se preocupa de eficacitatea exterioară : din acel moment nu mai există nebunie. Această indiferență față de opoziția dintre fantasmă și realitate, între țintă ratată și țintă atinsă se regăsește în ideea teoretică, foarte frecvent sugerată în timpurile noastre, a unei literaturi indiferente față de referențialul său și liberă a se alcătui doar în funcție de chemările pe care i le adresează sonoritățile verbale, semnificanții. O astfel de literatură se constituie în punctul cel mai îndepărtat față de lumea acțiunii : ea nu ar putea acționa nici prin sine însăși, nici să arunce vreo lumină asupra problemelor acțiunii. [...]

Pentru Ajax, cel de-al treilea și ultim moment, după furie și mâcl este acela al cunoașterii regăsite. Cuvintele Tecmelei :

...cînd se dezmetici și cînd
Prăpădu și-l văzu, moliu și leșuit
Se prăbuși pe ăle leșuri... Vai ! În cap
Cu pumnii eum își da l... Cum părlu
și-l smulgea
Cu unghiile lui și jalnic eum țipa !
Rămase-o vreme-așa, întunecat și mut.
Mă luă apoi cu groaznice amenințări
Și-mi porunci să-i spun ce s-a-nîmplat
cu el.
Atunci, netăinuindu-l chiar nimic din tot
Ce știu, prieten, îngrozită-l povestii
Din fir a păr isprăvile-l — cit le știam.
De-odată se porni să geamă-ngrozitor,
Cum dat nicidec mi-a fost din gură-i
să-aud,
Căci socotea că doar un firav și-un fricos
Se poate-nvrednici de-atare văicări
Și-ntotdeauna el durerea-și arăta
Gemind înăbușit... ca taurul mugind.
Și-acum, răzbit de soarta-i grea
să toropit.

Și flămînzînd și nebăut, trîntit pe jos,
Chiar printre vitele ce paloșu-i jertfi.
Mocește-n el ceva și vezi din plînsu-i și
Din vorba lui că mistuie a săvârși
Un lucru rău...
(v. 307—327).

Scăpînd din stăpînirea greșelii, eroul geme ca un taur : indice admirabil al coborîrii în animalitate, al schimbării prin care eroul a devenit egalul victimelor sale, asemenea opereii sale delirante.

I-a mai rămas acum cea mai grea încercare : să ia în primire conștiința rușinii sale, să facă față actului împlinit. Pentru acest om care a trăit conform preceptelor rigide ale codului cinstei războinice, actele pe care le-a comis constituie un păcat de neșters. De acum nu mai poate ascunde nimic. Ieri încă, resentimentele sale, proiectele sale ucigașe mai erau încă ascunse ; astăzi, bălcile de carne, îi vor denunța trădarea, furia ucigașă, eșecul său. Ajax își imaginează risul universal la care se află acum expus : risul jignitor în fața unui dușman învins ; risul de acela care a ieșit din ordinea lucrurilor ; ris care interzice pentru totdeauna reîntrirea în comunitatea cinstei ; semn al refuzului degradant. Cuvintele lui Ajax :

Cum ? Eu ? Viteaz, vînjos și războios,
Pe niște vite doar, cari frică nu,
Ci milă-ți fac, mă vitejiț-am azi ?
Ajuns-am, val, de-ocară și de ris.
O ! Fiu al lui Laert, ce toate vezi,
Hîrșit în mîrșăvil, hapsin ce ești.
Scîrnăv al ostiilor-ntragi, cum vei rinji
Pe seamă-ne și-ai hohoti de ris !

În realitate, atunci cînd Ajax crezuse că l-a ucis pe Ulise hohotise de ris (vers 303). Se teme acum ca acest ris de răzbunare să nu se întoarcă împotriva lui însuși. Frumos efect al ironiei tragice : Ajax se teme de risul lui Ulise fără a ști că Ulise refuză să ridice de nebunia dușmanului său, chiar și atunci cînd Atena îl invită s-o facă... Cel mai mare dușman al lui Ajax refuză satisfacția pe care i-ar fi oferit-o risul, recunoscînd în aceste fapte o lovitură îngrozitoare a Destinului (ate) și nimic nu-l ferește ca, la rîndul său, să fie supus uneia asemănătoare. [...]

SOFOCLE rămîne fidel concepției elementare care leagă acțiunea realizată, cu gloria sau oprubriu pe care l-a adus, de brațul care a executat în mod efectiv această acțiune. Una din sursele tragicului rezidă în faptul că Ajax trebuie să plătească, singur, pentru acțiunile în care au fost amestecați doi, pentru niște nelegiuiri ale căror orientări aberante l-au fost impuse, dar cărora li s-a alăturat cu toată energia sa pasională. Evident, este mai puțin o greșeală decât un eșec, vedem aceasta, dar Ajax se simte atins. Dacă ar fi fost vorba despre o greșeală, o dezbateră ar fi fost posibilă, responsabilitatea primordială fiind aruncată pe scama unei divinități răuvoitoare. Dar nu este vorba decât despre o răzbunare neizbutită. Ajax nu poate scăpa de eșecul său.

Intervenția Atenei a atins punctul sensibil : Ajax nu trăia decât pentru gloria armelor sale : iată-l acum, prin brațul și prin sabia sa, acoperit de ocară, de o ocară tot atât de strîns legată — de acum înainte — de numele său așa cum, odată, fusese gloria luptei. Luptătorul s-a transformat în măcelar. În loc de a șterge așa cum o dorea, umilinta de a nu i se fi dat armele lui Ahile, Ajax a devenit ridicol : umilinta este încă și mai mare, este acum de neșters Ajax nu se poate privi fără a se ului. Cum, oare, în răstimpul unei nopți, a putut să devină atât de diferit față de ceea ce credea că este în realitate ? Ce fel de om este de acum înainte ?... „Acum, ce-l de făcut ?” Ajax nu poate rămîne liniștit și inactiv. Se vede pradă urii nestinse a oamenilor și a zeilor (versurile 457—458). Și-a ridicat împotriva pe vechii săi aliați. Grecii, a rămas odios Troienilor și zeilor. A pierdut orice alianță și sprijin. A trăi ca un mort între cei vii, în inacțiunea resemnăată sau revoltată, iată ceea ce el nu poate concepe... Pe acest tărîm troian domnește legea acțiunii : fiecărei acțiuni trebuie să-i răspundă niște acte pe măsură. Ce trebuie să facă ? Ajax explozează în mod metodic toate ieșirile posibile pe care le oferă acțiunea, păstrîndu-și cu încăpăținare principiile de cinste și ură. În funcție de aceste valori nu există nici un fel de ieșire : nu există nici un fel de acțiune care să nu-l oblige să-și sacrifice sau onoarea sau minia. Meditația lui Ajax, condusă cu singurătate și dominată de necesitatea urgentă a faptului eroic, este nu numai explicația unui viitor inacceptabil dar ne și prezintă dimensiunile exacte ale spațiului tragic, constatarea limitelor sale strîmte. [...] Ajungînd la fundul prăpastiei rușinii și ajungînd apoi pe virful pustiu al cunoașterii, destinul lui Ajax parcă s-a accelerat și epuizat : a cunoscut tot ce avea de cunoscut din destinul omenească, destinul său personal este împlinit și nu mai are decât să-l sfîrșească. Între violența răzburătoare a omorului și violența autopedepsitoare a sinuciderii, episodul intermediar al nebuniei, deriva delirului au jucat un rol decisiv : ciudată funcțiune mediativă care, împinzînd în tunicul, pregătește triumful unei atît de temute lumini. Aceasta pare să provină din două puncte centrale : pe de-o parte lumina solară a dimineții și pe de cealaltă parte, în virful ascuțit al săbiei. Săbie totodată neagră și oglinditoare, totodată împlintată în pămînt și ridicată în lumina zilei. În însăși substanța ei, sabia este cu dublu sens, așa cum este și „cu două tăișuri”.

Prezentare și traducere de
Cristian UNTEANU

*) Traducerea versurilor : George Florin, *Tragicii greci*, (ESPLA, 1958 — folosind transcrierea (depotrivă admisă, Aias, pentru Ajax).

Președintele A.I.C.L.

● Reuniți recent la Paris, membrii francezi ai comitetului și vicepreședinții au desemnat în funcția de președinte al Asociației Internaționale a Criticilor Literari pe Robert André. Mandatul noului președinte, în locul regretatului Yves Gandon, este valabil până la viitorul congres al Asociației, cind, dat fiind creșterea numărului de centre devenite membre, se va alege un comitet care să cuprindă mai mulți vicepreședinți decît în prezent. Robert André fusese desemnat la congresul din noiembrie 1974, de la Budapesta, ca secretar general. Personalitatea sa de critic și

romancier este cunoscută cititorilor noștri, prin două texte apărute în „România literară”, unul în 1973 și altul în 1975. Robert André este, în același timp, secretar general al Sindicatului criticilor literari francezi. Buletinul Sindicatului prezintă trimestrial cele mai valoroase cărți apărute în Franța. Sindicatul atribuie anual „Marele Premiu al criticii literare” (pe 1974, lui Jean-Pierre Richard pentru lucrarea *Proust et le Monde Sensible*) și „Premiul Ediției critice” (pe 1974, d-nei Anne-Marie Melniger pentru ediția din Balzac, *Le Cousin Pons*).

Gustave Flaubert și Cesare Zavattini

● Regizorul italian Giorgio Ferrara a hotărît să realizeze un film după povestirea lui Flaubert, *O inimă simplă*, adaptarea pentru ecran fiind scrisă de Cesare Zavattini, la cererea lui Vittorio De Sica. Giorgio Ferrara, care a lucrat mult timp în apropierea lui De Sica, știe cît ținea marele regizor la acest proiect și cît de mult prețuia scenariul lui Zavattini, elaborat cu trei ani în urmă. „Este un film dificil”, declară realizatorii care își impun o respectare totală a textului literar, pornind de la o mărturisire a lui Flaubert: „E o povestire simplă, a unei vieți obscure, aceea a unei fete sărace de la țară, devotată fără exaltare și tinără ca plinea proaspătă... Eu vreau să plîngă inimile sensibile”. Partenerul Adrianei Asti, în rolul fetei, este actorul britanic Alan Bates, iar pentru rolul patroanei sînt în curs tratative cu Ingrid Bergman.

Noutăți la Mondadori

● De un deosebit succes se bucură în Italia două volume apărute în Editura Mondadori: *Gianina Manzini, Ritratto in piedi* (Portret în picioare) și *Ignazio Silone, Una manciata di more* (Un pumn de dude). Primul este un document psihologic, o explorare a conștiinței unui părinte din perspectivă filială, al doilea ne prezintă istoria aspră a Italiei meridionale după război, figuri de țărani și păstori, de proaspăt îmbogățiți, o lume încrîncenată în care domnește teroarea și persecuția.

Mihail Bahtin

● În pragul vîrstei de 80 de ani, a încetat din viață eminentul teoretician și istoric literar sovietic Mihail Bahtin. Importanțele sale studii despre Dostoievski și Rabelais l-au făcut cunoscut în întreaga lume. La Editura Hudojestvennaja Literatura din Moscova se află în prezent sub tipar o ediție ce întrunește lucrările sale teoretice.

Shakespeare, erou al unor piese

● Unul dintre maeștrii scenei engleze, septuagenarul John Gielgud, a adăugat la numeroasele sale personaje shakespeariene încă două. În spectacolul de televiziune *Secolul uman*, (o nouă versiune a compoziției pe care actorul a intruchipat-o încă de la sfîrșitul anilor cincizeci), spre deosebire de versiunea de atunci — alcătuită din sonete ale lui Shakespeare și din monologuri — Gielgud apare pe micul ecran sub înfățișarea lui Shakespeare. Prezentarea acestui spectacol la TV a coincis cu premiera londoneză a piesei *Bingo* de Edward Bond. Această lucrare este consacrată ultimilor ani din viața lui Shakespeare. Interpretul principal este tot John Gielgud. După opinia unanimă a criticilor de teatru englezi, Gielgud a contribuit în mare măsură la succesul spectacolului.

Licitații record

● Cu un sfert de milion de mărci a fost cumpărat, la o licitație a anticariatului Stargardt din Marburg, manuscrisul unei compoziții muzicale a lui Wolfgang Amadeus Mozart, care cuprinde 118 file. Suma a fost plătită de un american care locuiește la Hollywood. În cadrul aceleiași oferte publice, mărturisirea lui Mozart („aceasta este cea mai stupidă scrisoare pe care am scris-o în viața mea”) a fost achiziționată de un colecționar privat cu 64 000 mărci. Portativul ultimei sonate neterminate a lui Franz Schubert a atins cifra de 58 000 mărci. Plîngerea scrisă a lui Ludwig van Beethoven, cu privire la dispariția bucătăresei sale, a fost cumpărată cu 20 000 mărci.

Eartha Kitt contra C.I.A.

● Aflată în Suedia pentru o serie de recitaluri la televiziune, celebra cîntăreață americană de culoare Eartha Kitt a declarat că se întoarce în S.U.A. „pentru a da în judecată C.I.A., care m-a înscris pe lista neagră pentru că nu-mi plăcea intervenția în Vietnam”.

Palmaresul Academiei Charles-Cros

● La 11 martie, Academia Charles-Cros și-a făcut public palmaresul. Printre numeroasele premii, notabile sînt:

Premiul președintelui Republicii: Maurice Ohana, 24 preludii pentru pian (interpretate de J.-C. Pennetier).

Premiul Claude-Rosstand: Comouna oia de fuerza y luz, dirijor CL Abbado;

Marele Premiu Internațional al discului pentru o serie de înregistrări din clasici: *Sinfoniile lui Haydn* nr. 93-104, dirijate de A. Dorati; cele 31 de simfonii din tinerețe ale lui Mozart, dirijate de N. Marriner; *Sonata-fantezie în sol minor*, op. 78, de Schubert, dirijor W. Ashkanazy; cele 5 toccate de Scarlatti, sub bagheta lui L. Sgrizi; *Gurre Lieder* de Schoenberg, dirijor P. Boulez.

Pentru jazz: Sony Rollins, *The Cutting Edge*.

Casa Heinrich Heine

● La Düsseldorf, orașul în care s-a născut poetul, a fost inaugurată nu de mult, într-o clădire datînd din 1820, o *Casă Heinrich Heine*, ale cărei încăperi adăpostesc un muzeu și oferă un sediu corespunzător Institutului Heinrich Heine. Cu prilejul inaugurării, s-a organizat o expoziție, în care s-au prezentat manuscrise, ediții princeps, documente biografice, portrete ale contemporanilor cu care poetul a fost în relații prietenești și literare. În afară de cele 4 000 de file de manuscris ale scriitorului ce-i dă numele, casa Heine conservă și așa-numita Rheinische Literatur-Archiv.

Despre Gide

● Asociația prietenilor lui André Gide a publicat în Ed. Gallimard cel de-al doilea volum din *Les cahiers de la Petite Dame*, constituit din jurnalul Mariei Van Rysselberghe, care a trăit zece de ani în apropierea scriitorului. După unii critici, această „La Petite Dame” ar fi jucat pe lângă Gide rolul unui Eckermann clandestin. Prezentul volum cuprinde perioada 1929-1937, perioadă de însemnate acțiuni și voiajuri pentru Gide.

Tibor Déry, despre sine însuși

● Astăzi în vîrstă de 80 de ani, patriarhul literaturii maghiare, al cărui nume a fost pronunțat de cîteva ori la Academia Nobel, se apleacă în ultima sa carte, *Dragă bunicule*, asupra lui însuși. Renunțînd la frescă (*Fraza neterminată* a fost calificată drept *Comedia umană maghiară*), el oferă de data aceasta o narațiune mult mai personală. Critica apreciază că Déry n-a fost niciodată atît de viu, atît de lucid, atît de caustic ca în acest *Dragă bunicule*.

Hans Bellmer

● La Paris, în vîrstă de 73 de ani, a încetat din viață Hans Bellmer, unul din cei mai importanți pictori suprarealiști. Născut la Katowice, Bellmer a fost în tinerețe miner. Apoi a studiat desenul la Berlin (1922-1924). Pe urmă devine prieten cu artiștii din grupul Dada. În 1935 Paul Eluard îi publică în revista „Minotaure” fotografiile lucrării sale *Poupée*, în care se observă idealizarea copilariei și gustul pentru erotism, idei care străbat întreaga sa operă. Stabilit în Franța din 1938, el pictează și ilustrează cărți, cum sînt *Histoire d'O* și *Madame Edwarde* de Bataille. Bellmer a avut două mari retrospective, una la Ulm în R.F. Germania în 1966 și alta la C.N.A.C. la Paris în 1971.

„Cărți-filme”

● De la „carte” la „film” — acesta e un proces artistic devenit banal; multiplele „ecranizări” de opere literare îl confirmă. Dar iată că în Franța a început o nouă industrie: de la „film” la „carte”, în sensul editării unor somptuoase volume (coperte titrate cu litera în neon, pe hîrtie de lux, într-o veritabilă scenografiere a imaginilor, însoțite de dialogurile actorilor), cu prefețe, note și dosare critice, biofilmografie de autori și de interpreți... Este inițiativa casei de editură Balland, care a și lansat deja o primă serie din aceste „cărți-filme” din opera cinematografică a unor mari realizatori precum Carné (Vizitatorii de seară sau Copiii paradisului), Renoir (Marea iluzie), Godard și alte nume succedîndu-le.

Wajda și „Pămîntul făgăduit”

● Ultimul film al lui Andrzej Wajda, *Pămîntul făgăduit*, inspirat după romanul cu același titlu de Wladyslaw Raymont, rulează pe ecranele poloneze. Prilej pentru regizor de a face unele mărturisiri: „Un lucru e sigur: dacă n-aș fi lucrat 20 de ani în cinematografie, n-aș fi putut realiza acest film. Nici nu m-aș fi încumetat să transpun pe ecran tot ce se petrece în ne-maipomenitul virtej de pasiuni umane, speranțe, proiecte, visuri înfăptuite sau nerealizate pe care le-a reprezentat orașul Lodz în ultimii ani ai secolului XIX. *Pămîntul făgăduit* este una din cărțile cele mai europene în ce privește subiectul abordat: setea de bani, cursa pentru agnisierea averilor, cu toate implicațiile lor morale, constituie subiectul unei largi categorii a literaturii mondiale”.

Dicționare

● Editura pragheză „Odeon” va pune în circulație cîteva dicționare de cert interes. Printre acestea, Dicționarul scriitorilor greci (din Grecia antică pînă în zilele noastre), un volum consacrat scriitorilor polonezi și altul, celor bulgari și iugoslavi. Sub tipar: o prezentare a scriitorilor latini și o enciclopedie a scriitorilor din America de Nord.

AM CITIT DESPRE...

Pagina întîii sau ultima pagină?

C U puțin ani în urmă, cînd „The Times” — întruchiparea respectabilității britanice, cea mai neclintită expresie a unei tradiții mai presus de orice ezitare sau concesie — a hotărît ca, menținîndu-și statutul de instituție, să intre totuși în rîndul ziarelor moderne, inovația cea mai radicală a fost exilarea în ultima pagină a anunțurilor. De cînd lumea și pămîntul, acasă la Londra sau în oricare dintre locurile reunite în imperiul „în care soarele nu apunea nicodată”, englezul citea, de îndată ce își despăturea ziarul, fărparele mortuare, anunțurile de căsătorie și toate celelalte informații succinte ale sobrei, ștersel mică publicității din sobra, ștersa primă pagină a lui „The Times”. Lipsită de ostentație ca o haină confortabilă a cărei eleganță constă în faptul că nu pare nouă, pagina I a lui „The Times” confirma zi de zi că viața personală a oamenilor își urmează cursul și ciclul dintotdeauna.

De cînd soarele a fost constrîns să mai apună, „The Times”, pierzîndu-și și el privilegiul ubiquității, a acceptat să înceapă să semene cu un ziar. Aceeași com-

petență a comentatorilor — dar ei au ieșit în sfîrșit din anonimat, au căpătat dreptul de a-și semna articolele (pierzînd, implicit, dreptul la infailibilitatea colectivă și anonimă). Aceeași acuratețe a informațiilor — dar ele au căpătat dreptul la titluri mai sugestive și la o paginare mai puțin otova. Mica publicitate s-a mutat, atîta doar, conținutul ei a rămas ceea ce a fost totdeauna: o oglindă a detaliilor care dau culoare epocii. Cu o sută de ani în urmă, ne asigură R. H. Langbridge, care a cercetat prima pagină a lui „The Times” din colecția pe anii 1870-1880, întîlneai „aceleași strigăte de ajutor, indicații pentru corespondența secretă și pentru întîlniri pe furis, amănunte despre pisici și ciîni dispăruți și despre obiecte pierdute sau găsite”, ca și în zilele noastre.

Anunțurile dovedeau că sinistrele internate descrise de Dickens au existat cu adevărat: „Aproape de oraș, băieți nedisciplinabili sau înapoiți sînt făcuți perfect maniaibili și cuvințioși de cleric cu 30 de ani de experiență și cu un sistem deosebit de persuasiv de înaltă educație morală și religioasă, care transformă rapid copii cu temperamente și firi speciale”.

Ele aminteau că, în timp ce în Anglia era pace, calamitatea războiului lovise dur Franța: „Vingt francs à quiconque pourra faire savoir à Madame Gondolo, 53 Boulevard Strasbourg, Paris, que son mari et son fils sont à Londres, 3 East India Avenue. Sans nouvelles”.

Doamne de moravuri suspecte introduceau o notă picantă în solemnele coloane destinate în principiu unor cititori puritani: „Tinără doamnă (proprietăreasă) dorește să împrumute de la persoană particulară 50 de lire sterline, exclusiv pe baza promisiunii ei, sau poate aranja să dea cu chirie apartamente frumos mobilate. Adresa: Păpușica, prin Mr. Smith...”

Erau semnalate pierderi ireparabile: „Pierdut manuscris intitulat «Hamlet îmbunătățit» de colonel Colymb. A fost trimis prin poștă Teatrului Curții. Găsitul va fi răsplătit”.

Roclamеle erau de o mare precocitate. Se ofereau „un linoleum cu aspect de covor”, se promitea „tratarea dinților fără dureri”, „fixarea dinților prin presiunea atmosferică”, vindecarea diverselor boli prin „galvanism”, se ofereau pastile pentru „restaurarea tonusului și a vitalității sistemului nervos” și alte remedii deopotrivă de senzaționale.

Epoca victoriană își avea micile ei supape, micile ei viclesuguri, micile ei tranzacții morale, oamenii încercau să trăiască după cum îi tăia capul, ceea ce ducea uneori la discordanțe. „Mica Publicitate” era, și pe atunci, o frescă de privit cu lupa, pentru a descifra ceea ce tablourile oficiale ale vremii omiteau să reprezinte.

Felicia Antip

Kozințev și Pasternak despre „Hamlet”

● În revista „Voprosi literaturi” din Moscova a apărut o culegere de scrieri pe care le-au schimbat, în perioada octombrie 1953 — aprilie 1954, poetul Boris Pasternak și regizorul Grigori Kozințev privitoare la spectacolul ce urma să fie montat în 1955 la Moscova (muzica: Șostakovič, scenografia: Natalia Altman). Poetul a mai publicat în 1956 citeva „note la traducerea tragediilor shakespearice”. Cei doi mari artiști au ajuns la un acord în ceea ce privește schimbările în acțiunea cunoscută a spectacolului, destul de multe și mergând până la modificarea cursului piesei. Dintre acestea, revelația este soluția pentru final. „Hamlet — scrie Kozințev — ar trebui să reapară după moartea scenică și să se adreseze indirect publicului prin recitarea sonetului 74” al aceluiași mare Will. Și, în continuare, „în dorința de a nu reprezenta pe scenă moartea fiziologică a lui Hamlet, finalul trebuie prezentat printr-un somn placid”. Pentru unitatea spectacolului, regizorul îi cere lui Boris Pasternak să traducă și sonetul 74, deși există o traducere (a lui Samuil Marșak) oarecum contrastantă însă cu traducerea textului piesei.

Pinter și competiția mondială a teatrului

● Noua piesă a lui Harold Pinter, *Tara nimănui*, se va juca în premieră vest-germană pe data de 19 octombrie 1975, la Hamburg (Thalia-Theater). O transpunere scenică a piesei se află în pregătire și la München (Residenztheater). Premiera mondială absolută a noii lucrări a lui Pinter este anunțată pentru 15 aprilie 1975 la Londra, sub direcția de scenă a lui Peter Hall (în rolurile principale: Ralph Richardson și John Gielgud). Ulterior s-a precizat că și premiera austriacă (la Viena — Akademietheater) va fi încredințată lui Peter Hall. Renate și Martin Esslin au tradus *No — Man's Land* în limba germană pentru Editura Rowohlt (colecția Teatru).

Mama și fiul

● Plecată să filmeze la Leningrad, actrița americană Jane Fonda n-a putut să se despartă de el, care n-a împlinit încă 2 ani. Ea va juca, împreună cu Elizabeth Taylor, în filmul *Păsărea albastră*, coproducție sovieto-americană.

Cannes '75

● Festivalul de la Cannes din acest an va fi prezidat de actrița Jeanne Moreau. Dintre ceilalți membri ai juriului, presa menționează deocamdată doar numele realizatorului american Francis Ford Coppola.

„Jurnalismul ca literatură”

● Academia pentru limbă și literatură din Darmstadt, care și-a sărbătorit în toamna lui 1974 douăzeci și cinci de ani de existență, a organizat o sesiune cu tema „Jurnalismul ca literatură”. Referenții și participanții la discuții au exprimat opinii divergente, fie admitând afilierea publicisticii cotidiene — îndeosebi a reportajului — la literatură, fie considerând ținuta literară drept o calitate dorită, dar neesențială pentru articolul de ziar. Chiar dacă nu s-a ajuns la concluzii unanim acceptate — ceea ce, de altfel, nici nu s-a intenționat — dezbaterile organizată de o instituție prestigioasă ca Academia pentru limbă și literatură din Darmstadt exprimă o prețuire semnificativă a jurnalismului, cea mai directă și promptă legătură prin scris cu cititorii. În încheierea sesiunii, s-au acordat premiile Academiei, cel literar revenind scriitorului Hermann Kesten.

Antonioni despre „Profesiunea : reporter”

● Cu acest film, despre care comentatorii discutau încă de multă vreme, așteptându-l, Michelangelo Antonioni revine pe ecrane după o absență de patru ani, răstimp în care regizorul a renunțat definitiv la două proiecte cinematografice: *La spirale* și *Tehnicamente dulce*. Scenariul actualiei producții este semnat de tânărul scriitor englez Mark Peploe.

Amintind de renunțarea la proiectele mai vechi, Antonioni a de-

O săptămână de poezie neîntreruptă

● Editura Saint-Germain-des-Près, cunoscută ca promotoare a tinerilor poeți, a sărbătorit apariția exemplarului un milion al revistei „Poésie”, printr-o săptămână de „poezie neîntreruptă”. Inaugurarea a fost prezidată de actorul Jean Marais care a oferit autografe pe volumul *Povești din viața mea*, cuprinzând 63 de poezii inedite de Cocteau. Cu același prilej, Jean Rivet a primit premiul Marele Concurs, organizat de „Poésie 1”, pentru volumul *Cartea unei mari liniști*.

Premii pentru filme de critică socială

● Trei dintre cele cinci filme dedicate unor aspecte din industrie, din producția anului 1974, premiate de ministerul economiei din R.F.G., sînt filme ce afirmă o netă atitudine de critică socială. Cel mai mare număr de puncte a fost obținut de *Culi, copii și colegi*, un film despre soarta copiilor muncitorilor străini ce lucrează în întreprinderi vest-germane. Foarte interesantă este și tema filmului *Nu-i atât de frumos cum arată*, în care se denunță atenția acordată aspectului exterior impozant al construcțiilor industriale, în detrimentul amenajării interioare a halelor, lipsite de instalații pentru protejarea muncitorilor împotriva zgomotului și a poluării aerului. Al treilea film premiat, *Ben Wip, regele pantalonilor*, creionează satiric un personaj real, un patron german care, strimtorat în țară, a încercat să-și mențină alura de senior feudal în noile sale întreprinderi textile din Tunisia.

ATLAS

Spuma (2)

CIND, după coborîrea unei pante de vreo jumătate de oră, am ajuns la nivelul de sus al cascadei, apa părea neadîncă și lină, deși înainta cu viteză înspre buza prăpastiei. Și tocmai această nepotrivire dintre suprafața calmă, nevăluită a apei și repede ei alunecare aproape secretă, aproape subînțeleasă — ca și cum ar rămîne mereu neschimbat un prim strat ipocrit, capabil să acopere graba de dedesubt — tocmai această curioasă primă impresie crea un fel de suspense, o așteptare binepregătitoare pentru dramatica privilegiu care ni se pregătea.

Înainte de ea, însă, la numai cîțiva zeci de metri înainte de cădere, apa se împrăștiă inconștientă în suvițe, descoperind grinduri și chiar o insulă adevărată, o insulă aproape golașă, cu cîțiva arbori abia înfrunziți, murdari încă de rămășițele torentelor primăvăratice. O insulă acoperită în întregime de cîrduri de pescăruși așezați la odihnă, încît, dacă n-ar fi fost acei cîțiva arbori desenați sărăcăcios pe cer, ne-am fi putut închipui că vedem un conglomerat de păsări albe, bizar de liniștite în acel loc încordat de așteptare. Dar copacii ne dovedeau că e vorba de o insulă și înțelegeam că e o haltă a pescărușilor roțiți deasupra genurilor, în vuietul asemănător vocii lui Jupiter. N-am fost niciodată pescăruș și mi-e greu să-mi imaginez cu exactitate ce simt ei stabiliți pe bucata aceea de pămînt gata să lunece și ea, odată cu apa din jur, în prăpastie, dar știu că, de pe mal privită și priviți, creau cel mai ciudat dintre tablouri: stînd într-un picior ca berzele sau așezați cu burta în nisip asemenea găinilor, strînși unul într-altul și somnolenți, pe insula golașă și parcă somnoroasă, albită de penele albe ale locuitorilor ei indolenți și indiferenți, indolenți și indiferenți la numai cîțiva metri de sfîrșitul lumii.

Înaintam, deci, pe mal din spatele cascadei, încît atunci cînd am ajuns să o privim din față, mergînd în continuare, cu cît ne îndepărtam, cu atît încadratura ei se mărea și peisajul se schimba și devenea mai încăpător. La început, așezați chiar pe marginea cascadei, nu vedeam decît o spumă albă căzătoare în sine însăși, ca o aglomerare de fum răsucindu-se cu zgomot neomenesc. Alunecînd de-a lungul malului, privilegiata începea să capete mai multe dimensiuni, începeam să vedem ca printr-un aparat de fotografiat bine potrivit și nivelul superior și cel inferior al apei și pinza nebună, învălmășită între ele. De fapt, viteza și forța căderii erau atît de mari, încît apa înceta să mai fie lichid, ceea ce cădea nu era decît o precipitație de molecule fine, învolburată într-un vîrtej prea alb și prea spumos pentru a nu uita, deocamdată, să înapăiminte.

Ana Blandiana

Jean Claude Chauray

Epurînd pînzele sale de orice detalii anecdotice, adică de tot ceea ce ar putea să distragă atenția de la o anume esențialitate, Chauray ne confruntă cu elementele, ne investește spiritul cu o altă condiție a percepției. Mărul său, cu toată simplitatea expunerii, devine fruct primordial, enigmatic și tulburător, personaj-sămînță, aerian și masiv totodată, evanescent și temelie a existenței în același timp. Demiurg obscur al unei geneze florale, „personajul” lui Chauray nelineștește și provoacă mai mult decît zeci de galerii ilustre cu naturi moarte.

Dar finețea cromatică a picturii lui Chauray triumfă mai ales în peisajele sale, peisaje cu bălți nesfîrșite — pretext de a pune apa în dialog cu cerul, virtuțile arborilor cu norii. Culoarea albopalescentă a cerurilor sale, înăbușit lucitoare ascunde ca un ciment sideral o liniște enormă, odihnitoare, pentru că este profund spirituală, o liniște aparținînd altui timp, recuperată dintr-un strat foarte adînc al memoriei afective a artistului. Dar această culoare de rafinament olandez ascunde deopotrivă — și aici poate găsim unul din misterele picturii lui Chauray — preșimțirea furtunii, semnul și nelineștea visului.

Vasile Nicolescu

MĂRUL

Epopeea americană a lui Max Ernst

● Sub acest titlu, „Le Monde” din 13 martie, relatează (sub semnătura lui Jean Michel) aventura biografiei artistice a pictorului și sculptorului Max Ernst. Ca artist, el s-a format, precum se știe, în Franța, alături de prietenii săi poeți și pictori de avangardă: Eluard, Breton, Tanguy... Dar America a fost aceea care l-a recunoscut, în anul de emigrație din timpul celui de-al doilea război mondial.

În 1941 el ducea o viață de fugă în Franța ocupată. German, devenit pacifist, Ernst a refuzat să participe la război. A fost arestat de mai multe ori, dar tot de atîtea ori a evadat. Pînă ce s-a hotărît să ia calea Oceanului, întîlnind la Marsilia pe Peggy Guggenheim, nepoata lui Salomon Guggenheim, fondatorul muzeului care-l poartă numele. Peggy îl ajută să plece, iar în New York se căsătorește cu Ernst.

Max Ernst: „Fata Morgana. Deasupra norilor plutește miezul nopții”

În America regăsește pe Breton, Tanguy, apoi pe Masson, pe Matta și Chagall, alți emigranți. Max Ernst devine consilierul Muzeului Gu-

ggenheim și deschide o galerie purtînd titlul „Art of this century” (Arta acestui secol), galerie devenită gloria picturii americane după 1945, pictură a cărei dezvoltare poartă amprenta acestei confruntări.

Dar, nu peste mult, tinerii artiști americani încep a privi pieziș la „maestru”, și Max Ernst se rupe de mediul artistic newyorkez. Cu o nouă soție, Dorothea Tanning, se retrage la Sadona, un mic oraș din Arizona, în mediul unui peisaj mineral, presărat de pietre sub arșița unui soare fierbinte. În 1949, Ernst părăsește Lumea Nouă, revine în Paris, pleacă țarăși în S.U.A., pentru ca, după trei ani, să se întoarcă definitiv în bătrîna Europă. Roadele acestei epopei: peste 300 de tablouri și sculpturi ce urmează a constitui curînd vasta Retrospectivă Max Ernst de la Grand Palais, în „Orașul Lumină”.

Cu John Baxter despre Hollywood '20 — '40

„Dacă Hollywoodul s-ar prăbuși, în mijlocul cenușii lui ar rămâne intact un diamant: Greta Garbo”
(Din presa vremii)

JOHN BAXTER este un foarte cunoscut critic de film englez, un specialist al „Hollywood”-ului anilor '20—'40. ani foarte caracteristici pentru producția de film americană. Recent, d-sa a fost la București, unde a ținut conferințe pe această temă predilectă, adică Hollywood-ul din trecut. Un trecut nu prea îndepărtat. totuși...

— Mi-am dat seama, și ați spus-o de altfel și în cursul conferinței pe care ați ținut-o, că Hollywood-ul v-a fascinat de la primul contact cu el. Dar Hollywood-ul s-a schimbat. Insuși faptul că v-ați referit la filmele anilor '30 și '40 ca la o epocă de aur arată că Hollywood-ul nu mai e ce era. E un fel de... nu știu, poate că mă înșel, un fel de relief...

— Da, aveți perfectă dreptate, așa a ajuns. Seamănă, așa putea spune, cu un fel de cimitir elegant. Eu am cunoscut bine filmele lui, filmele acelei perioade. Dar când am văzut Hollywood-ul pentru prima dată, acum câțiva ani, m-am simțit ca într-o lume cu două nivele. La un nivel, această imensă localitate suburbană, cu restaurante și stații de benzină peste tot. În plus, iluziile mele despre locul pe care îl cunoscusem din filme. Mă plimbam pe Welshire Boulevard, mă uitam la o stație de benzină și mă gindeam: aici au fost vechile studiouri ale lui Chaplin. Năpădit de impresiile din trecut, m-am plimbat prin vechile studiouri ale lui Metro Goldwin Mayer și Universal. Am dat, emoționat, peste decoruri la filme îndrăgite în copilărie, dar care acum erau complet deteriorate. Pe locurile studiourilor 20th Century Fox s-a construit un bloc imens de locuințe care se numește Century City și în care locuiesc acum multe dintre fostele staruri. Fay Ray, vedeta din *King Kong*, stă într-unul din blocurile complexului. Imaginea mi se pare, într-un fel, poetică.

— De ce a decăzut Hollywood-ul?

— O, din multe motive. Procesul care l-a creat, într-un fel l-a și ucis. Hollywood-ul a fost creat pe baza unor mari calități profesionale și tehnice, dar când această mare capacitate tehnică a dus, firesc, la un nou mod de a se face filme, când realizatorul a putut să-și la aparatul și să-l ducă în stradă, în casele unor oameni obișnuiți sau de parte, în munți, oamenii n-au mai avut nevoie de aceste imense studiouri pe care pur și simplu le-au dat la o parte. Filme au continuat să se facă, dar nu la Hollywood. Au mai existat și motive financiare, sociale... Hollywood-ul, într-un fel, s-a găuit singur.

— Aveți sentimentul că oamenii sînt atrași mai mult de genul de filme de tipul ciné-verité?

— Da, cred că da. Însă, ciudat, am impresia că oamenii duc dorul după vechile filme. Unul dintre marile succese în America la ora actuală este un film care se numește *Asta da, spectacol!* O compilație de două ore și jumătate a vechilor comedii muzicale de la Metro. Vă imaginați, poate, că e plicticos. Ei bine, nu. Oamenii fac coadă să-l vadă. Fiecare fragment de film e prezentat de un vechi star — Gene Kelly sau Mickey Ronney — care vorbește în decorurile acelea vechi despre care vă spuneam la început, decoruri prăfuite și puțin deteriorate. Cred că oamenii continuă să iubească filmele din anii '20 sau '30 pentru romantismul lor, așa cum îmi plac și mie.

— Și pentru sentimentul simplu și direct de care am impresia că oamenii au nevoie.

— Absolut. Sentimentul simplu, uman, acțiunea simplă. Cred că oamenii au ajuns din nou să dorească asta.

— Locuiți la Londra. Vreți să vorbim despre Ken Russell? Ați scris o carte despre el.

— Da. Intitulată *Un talent infricoșător*. Ceea ce e și adevărat, după cum probabil că știți dacă l-ați văzut filmele, Ken este un om extraordinar. Tot timpul cît am scris cartea ne-am certat, ne-am contrazis și cred că este cea mai bună carte pe care am scris-o, pentru că e foarte mult axa-

tă pe personalitatea lui. Mi se pare uluitor. Știți, a început ca dansator de balet și n-a fost bun. A devenit fotograf, și n-a fost bun. Apoi, realizator de filme amator, și a fost bun. A continuat lucrînd la televiziune, unde a uimit și chiar a supărat pe unii cu filmele lui, dar a continuat să le facă. Nu l-a putut opri nimeni. E obsedat de anii '20. Femei îndrăgostite e foarte mult un film din anii '20. Și romanul lui D. H. Lawrence e un roman al anilor '20. Lui Ken îi place tot decorul acelor ani și atmosfera, sticlăria lui Lalique, baleturile lui Nijinski. Are un patefon cu pîlnie în hol și decoruri din acea epocă pe care le păstrează, și desene, și afișe de pe atunci. Acum face un film care se cheamă *Tommy* și care se bazează pe o operă rock a grupului The Rolling Stones. După asta vrea să facă un film despre George Gershwin, compozitorul american.

— Și Stanley Kubrik?

— Stanley Kubrik are nouă aparate de televiziune în culori pe care le ține aprinse tot timpul. Asta-i lucrul cel mai interesant pe care-l știu despre Stanley Kubrik. E un om foarte închis, foarte retras, nu l-am întîlnit niciodată. După cîte știu face un film imens, o adaptare după un roman al lui Thackeray, în care joacă Ryan O'Neal. Dar filmul îl tot face de trei ani, iar se oprește, iar îl face, nu știu cînd o să-l termine. E un american care a venit în Anglia pentru că l s-a părut greu să se adapteze în America. După părerea mea, Kubrik e mai mult un mit decît un regizor.

— Poate! Dar dv. la ce lucrați acum?

— Am terminat o carte (*Exilații de la Hollywood*), despre europenii care au plecat în America între cele două războaie și au făcut carieră acolo. După asta voi scrie o carte care nu va avea nici o legătură cu filmul. Se va ocupa de puști și de istoricul lor.

— Înainte de a deveni critic de film ați avut o altă profesiune?

— Da, am fost scriitor de romane științifico-fantastice. Așa am început să scriu. Și asta s-a întîmplat acum opt ani.

— Aveți sentimentul că gustul publicului pentru literatură sau filmele științifico-fantastice a crescut în ultima vreme?

— Enorm. Filmul lui Kubrik, *Anul 2001*, a făcut o bună propagandă domeniului științifico-fantastic în general.

— Mi-ați spus că nu știți nimic despre București înainte de a veni în România. Dar despre România și filmele românești?

— Am văzut filme românești, programate într-o excelentă retrospectivă la National Film Theatre din Londra. *Nunta de piatră*, de exemplu, a avut un mare succes. Mie mi-a plăcut enorm. Am văzut aici ceva din noul film al regizorului Pița, *Filip cel bun*, care m-a impresionat. Este un film splendid. Am văzut și un film de Sergiu...

— Nicolaescu.

— Nicolaescu. Un film dinamic, cu ritm, făcut cu multă pricepere și profesionalism. În general am fost foarte impresionat de calitatea filmelor românești și de încă un lucru. Produceți 25 de filme pe an, ceea ce noi nu facem în Anglia. Filmele englezești sînt la ora actuală în declin în comparație cu România. Aveți mare noroc că puteți produce atîtea filme.

— Îl cunoașteți pe Gopo și desenele lui animate?

— Popescu Gopo? Cum să nu. Ca să fiu cinstit, el e singurul realizator român de film pe care îl cunoscteam înainte de Săptămîna programată la Londra. Lucrările lui sînt extrem de cunoscute în toată lumea.

Catinca Ralea

A răsărit lună nouă

● DACĂ vrei să ai noroc, cînd răsare lună nouă, trebuie s-atingi o fărîmă de aur și să te gîndești la o creangă de chiparos. Steaua n-a găsit aur să-l atingă, fiindcă Tească nu mai poartă verighetă, și-a pierdut întîlnirea de simbătă.

Dinamoviștii, tocmai cînd dă luna-n geană de turcoaică, au prins un contrabandist și, pe teren, n-au mai avut nici o problemă. E clar ca peștele curcubeu că lucru ăsta îl știa și cîțitorul în zodii Anghelini și de aceea nici nu le-a opus rezistență înaintașilor din Ștefan cel Mare.

Dar, peste toată întîmplarea, nouă, spectatorilor, meciul de pe 23 August ne-a căzut cu miros de pelin. Cele două mari echipe bucureștene (a treia dansase în deschidere) ne-au așternut mătase-n gînd și cercuri de porumbel pe zarea griului. Steaua, excelent condusă de Dumitru, știe să se bată și să ascuță fulgere pe coasă atîta vreme cît scorul îi e favorabil, dar din clipa cînd e egalată își rănește genunchii chiar și-n mișcări de salcie. Mai bine zis asfințește cînd nu te-astepti. Echipa asta are tunuri, are cai, are muniții, dar îi cad hamurile — și păcatul nu trebuie căutat în mina arbitrilor, indiferent că unii dintre ei umblă cu ouă coapte-n gură.

Manifest o dragoste deschisă pentru Dinamo — am acolo vreo cinci prieteni de inimă, de drum la Tîrgoviște, întoarceri de la Medgidia și căutări în subterane de mănăstiri moldovenești — fiindcă niciodată nu se lasă strivită de gîndul înfrîngerii (evident, în cazurile cînd trage cu Rapidul, pune buza la pămînt și sîrută albastrele, palme lat și feriga adormirii). Pe malul Lacului Tei se dă-n bărci un soare de California, căci Reșița pierzînd acasă a mărît distanța dintre Dinamo și a doua clasată cu opt gîturi de lebădă — distanță pe care și cel mai al dracului struț n-ar putea-o străbate din martie și pînă-n iunie. Sus, nu mai e nici o taină, curge berea prin toate robinetele, dar mai jos de locul cinci din clasament e o noapte cusută cu ață albă, toate echipele alea întînd pinza durerii pe gard și se joacă de-a loboda-n lingură. Nici una nu e sigură pe nimic — și să te-ai! scormoneală-n chimir! La Iași, buciulul sună cu jale de-l seacă pe om în ficați tocmai la Tecuci. La Rîmniceu-Vîlcea, Oltu-și strînge coatele și dă din cap a cîință. La Galați, Dunărea curge cu stoluri de cucii comandați de cucuvele. La Constanța, melița își sună oasele.

Martie și săgetătorul e la post. Nu că sînt răzbnunător, dar viu și vîntreb: cîte echipe din primul eșalon n-ar da bani grei să fie acum în locul Rapidului? Nu-i așa, Poli Iași, c-ai da un cal pe o strîngere de mină?

Fănuș Neagu

● Ultima oră: La Istanbul, în moci amical, România — Turcia: 1—1.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVASCU

